

T.C.
KARA HARP OKULU
SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

HAVA GÜCÜ VE ULUSAL GÜVENLİKTEKİ GÜNCEL
TEHDİTLERE KARŞI KULLANILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ercüment HAZIR

Tez Danışmanı
Dr. Hv. S/S Kur. Alb. Yücel TOPÇU

Eş Danışman
Dr. P. Alb. Hakan BAYRAMLIK

ANKARA – 2015

TEZ TANITIM FORMU

TEZİN TARİHİ : 30.05.2015

TEZİN TİPİ : Yüksek Lisans Tezi

TEZİN BAŞLIĞI : Hava Gücü ve Ulusal Güvenlikteki Güncel Tehditlere Karşı Kullanılması

TEZİN YAPILDIĞI BİRİM : Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı

DAĞITIM LİSTESİ : Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Tez Hazırlama, Onay, Dağıtım ve Muhafaza Esasları Kılavuzunda Belirtilen Yerlere

TEZİN ÖZETİ : Hava gücü son senelerde önemi artan bir kavramdır. Geçmiş senelere göre hava gücü unsurlarının daha fazla kullanıldığı bir dönem yaşanmaktadır. Hava gücünden birçok alanda istifade edilebilmektedir. Birçok unsur gibi hava gücü unsurları da ulusal güvenlikte önem teşkil etmektedir. Hava gücü unsurları ulusal güvenliğe yönelik var olan güncel tehditlere karşı kullanımı ile doğru orantılı olarak bir ülkenin ulusal güvenliğine doğrudan katkı sağlayabilmektedir. Çalışmada öncelikle hava gücü kavramının analizi yapılarak daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır. Sonrasında hava gücünün ulusal güvenlikteki güncel tehditlere karşı kullanımı ortaya konmuştur.

ANAHTAR KELİMELER : Ulusal Güvenlik, Tehdit, Güç, Askeri Güç, Hava Gücü, Yumuşak Güç, Hız, Menzil

SAYFA SAYISI : 129

GİZLİLİK DERECEŚİ : Tasnif Dışı

T.C.
KARA HARP OKULU
SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

HAVA GÜCÜ VE ULUSAL GÜVENLİKTEKİ GÜNCEL
TEHDİTLERE KARŞI KULLANILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ercüment HAZIR

Tez Danışmanı
Dr. Hv. S/S Kur. Alb. Yücel TOPÇU

Eş Danışman
Dr. P. Alb. Hakan BAYRAMLIK

ANKARA – 2015

KARA HARP OKULU

SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ercüment HAZIR'ın, Hava Gücü ve Ulusal Güvenlikteki Güncel Tehditlere Karşı Kullanılması konulu tez çalışması, jürimiz tarafından GÜVENLİK BİLİMLERİ Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan -----
Prof. Dr. Fırat PURTAŞ

Üye -----
Yrd. Doç. Dr. Levent KUŞOĞLU

Üye -----
Dr. Yücel TOPÇU (Danışman)

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.. / .. / 2015

Önder Haluk TEKBAŞ
Prof. Müh. Alb.
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Öncelikle çalışmam boyunca desteğini esirgemeyen, sorduğum her soruya büyük bir sabır ve ilgiyle cevap veren, her zaman bana değerli vaktini ayırma nezaketini gösteren ve çalışmamla ilgili zorlandığım her alanda bana her türlü desteği vermekten kaçınmayan tez danışmanım Sayın Dr. Hv. S/S Kur. Alb. Yücel TOPÇU'ya teşekkürümü ve minnetimi en derin saygılarımla sunmak isterim. Savunma Bilimleri Enstitüsü'nde devam eden öğrenim hayatım boyunca bana yapmış olduğu yardımlar ve katkılar için Sayın Yrd. Doç. Dr. Öğ. Alb. Ertan EROL'a teşekkürlerimi iletmeyi büyük bir memnuniyetle belirtmek isterim. Son olarak çalışmam süresince bana vermiş olduğu manevi destekten ötürü eşim Gülşah Çavuş HAZIR'a da teşekkürlerimi iletmek isterim.

T.C.
KARA HARP OKULU
SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
ANKARA 2015

HAVA GÜCÜ VE ULUSAL GÜVENLİKTEKİ GÜNCEL
TEHDİTLERE KARŞI KULLANILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ercüment HAZIR

ÖZET

Günümüzde yapılan askeri operasyonlarda kullanılan kuvvet kavramı geçmişten günümüze kadarki süreçte değişim göstermiştir. Artık hava unsurlarının daha önemli olduğu ve yapılan operasyonların öncelikle hava unsurlarıyla yapıldığı bir dönem yaşanmaktadır. Son senelerde yaşanan uluslararası olaylara bakıldığında bu durum daha rahat görülebilecektir. Hava gücü ulusal güvenliğe yönelik güncel tehditlere karşı kullanımı ile ulusal güvenlikte önemli unsurlardandır. Bir unsurun ulusal güvenlikteki önemi, ulusal güvenliğe yönelik tehditlere göre değişkenlik gösterir. Bu nedenle hava gücünün ulusal güvenlikteki önemini ortaya koymak adına, ulusal güvenliğe yönelik güncel tehditler incelenmiştir.

Çalışmanın ilk kısmında çalışmada kullanılan kavramlar incelenmiştir. Bu kavramların incelenmesinin ardından hava gücü kavramı ele alınmıştır. Bu kısımda hava gücünün kavramsal analizi, hava gücünün özellikleri, hava gücünün fonksiyonları ve hava gücünü kısıtlayan unsurlar incelenmiştir. Daha sonra hava gücünün ulusal güvenlikteki güncel tehditlere karşı kullanılması analiz edilmiştir. Öncelikle ulusal güvenliğe yönelik güncel tehditler ifade edilmiştir. Güncel tehditleri belirlemek için NATO'nun 2010 senesi Stratejik Konsepti ve birçok ülkenin ulusal güvenlik stratejileri incelenmiştir. Bu incelemenin ardından ortak bir şekilde tehdit olarak görülen unsurlar ulusal güvenliğe yönelik güncel tehditler olarak ifade edilmiştir. Hava gücünün ulusal güvenlikteki güncel tehditlere karşı kullanılmasının

ifade edilebilmesi için var olan tehditlerden üç tanesi ele alınmıştır. Hava gücünün terörizme karşı kullanılması ve doğal afetlerde kullanılması ile ilgili örnek olaylar verilmiştir. Diğer bir konu olarak hava gücünün siber güvenlik ile olan ilişkisi incelenmiştir. Çalışma sonuç kısmı ile sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Ulusal Güvenlik, Tehdit, Güç, Askeri Güç, Hava Gücü, Yumuşak Güç, Hız, Menzil

Tez Danışmanı : Dr. Hv. S/S Kur. Alb. Yücel TOPÇU

Eş Danışman : Dr. P. Alb. Hakan BAYRAMLIK

Sayfa Sayısı : 129

T.R.
TURKISH MILITARY ACADEMY
DEFENSE SCIENCE INSTITUTE
DEPARTMENT OF SECURITY SCIENCES
ANKARA 2015

**AIR POWER AND USAGE AGAINST CURRENT THREATS IN
NATIONAL SECURITY**

MASTER THESIS

Ercument HAZIR

ABSTRACT

Power concept that is used in modern military operations have changed in the period from past to now on. Today we live in a time that air elements are more important and the military operations are made by air elements primarily. It can be seen easily if the international events that occurred in near future are observed. Air power is one of the important components of the national security with its usage against current threats towards the national security. An element's importance in national security changes according to threats towards the national security. Therefore, to indicate the importance of air power in national security, current threats towards the national security have been analyzed.

In the first section of the study, the concepts that are used in the study are examined. After examining this concepts, air power concept is expressed. Air power's conceptual analysis, air power's characteristics, air power's functions and elements that restrict air power are examined in this section. Later air power's usage against current threats in national security is studied. Firstly, current threats towards the national security are expressed. 2010 NATO Strategic Concept and national security strategies of many countries are investigated to specify the current threats. After this investigation the elements of mutual threats are accepted as current threats towards the national security. The three specific ones among this threats are scrutinized to show

air power's usage against current threats in national security. Example case studies related to air power's usage against terrorism and natural hazards are given. On the other hand the relation of air power and cyber security is inspected. The study is finalized with the conclusion section.

Keywords : National Security, Threat, Power, Military power, Air Power, Soft Power, Speed, Range

Advisor : PhD. Yucel TOPCU

Co-Advisor : PhD. Hakan BAYRAMLIK

Number of page : 129

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar	xiii
ŞEKİLLER.....	ix
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR

1. GÜVENLİK KAVRAMI.....	9
A. Kavramsal Olarak Güvenlik.....	9
B. Güvenliğin Temel Kavramları	13
C. Güvenlik Türleri.....	14
D. Güvenlik Alanları.....	16
2. ULUSAL GÜVENLİK KAVRAMI.....	17
A. Kavramsal Olarak Ulusal Güvenlik	17
B. Ulusal Güvenlik Adına Uygulanan Stratejiler	20
3. GÜÇ KAVRAMI.....	21
A. Kavramsal Olarak Güç	21
B. Güç Çeşitleri.....	24
C. Askeri Güç ve Hava Gücü.....	26

İKİNCİ BÖLÜM

HAVA GÜCÜ

1. HAVA GÜCÜ KAVRAMI	29
2. HAVA GÜCÜNÜN ÖZELLİKLERİ	36
3. HAVA GÜCÜNÜN FONKSİYONLARI	46
A. Hava Hâkimiyeti	47
B. Hava Harekâtı.....	49
C. Hava Ulaştırması.....	51
D. İstihbarat, Keşif ve Gözetleme.....	55
E. Düzensiz Savaş.....	56
F. Personel Faaliyetleri.....	59

4. HAVA GÜCÜNÜ KISITLAYAN UNSURLAR	60
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAVA GÜCÜNÜN ULUSAL GÜVENLİKTEKİ GÜNCEL TEHDİTLERE KARŞI KULLANILMASI

1. ULUSAL GÜVENLİĞE YÖNELİK GÜNCEL TEHDİTLER.....	66
A. Terörizm.....	67
B. Kitle İmha Silahları (KİS).....	70
C. Füze Saldırı Tehdidi.....	72
D. Siber Güvenlik	75
E. Enerji Güvenliği.....	77
F. Kaçakçılık Faaliyetleri	79
G. Doğal Afetler.....	80
2. HAVA GÜCÜNÜN TERÖRİZME KARŞI KULLANILMASI.....	83
A. Afganistan’da Hava Gücünün Kullanılması	83
B. Irak Harekâtı’nda Hava Gücünün Kullanılması.....	89
3. HAVA GÜCÜNÜN DOĞAL AFETLERDE KULLANILMASI.....	94
A. Haiti Depreminde Hava Gücünün Kullanılması	95
B. Hava Gücünün Doğal Afetlerde Kullanılması ile İlgili Yapılan Görüşmeler. 99	
4. HAVA GÜCÜ VE SİBER GÜVENLİK İLİŞKİSİ	104

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ

SONUÇ VE DÜŞÜNCELER	108
KAYNAKÇA.....	114

TABLÖLAR

	<u>Sayfa</u>
Tablo-1: Ülkelere Göre Tanker Uçaklarının Dağılımı	39
Tablo-2: Ülkelere Göre Ulaştırma Uçaklarının Dağılımı	43
Tablo-3: Dünya Geneline Taarruz Uçaklarının Sayısı	50
Tablo-4: Irak'taki Operasyonda Kullanılan Uçak Sayıları	92
Tablo-5: Irak'taki Operasyonda Gerçekleştirilen Sorti Sayısı	93

ŞEKİLLER

Sayfa

Şekil-1: ABD'nin 2020 Senesindeki Hava Araçları Envanteri	33
Şekil-2: ABD ve Diğer Ülkelerin İnsansız Hava Araçları Bütçeleri	33
Şekil-3: Toplumsal Tehdit Sınıflandırması	67
Şekil-4: Afganistan'da Kullanılan Uçakların Görevlerine Göre Dağılımı	87
Şekil-5: Haiti'nin Haritadaki Konumu	97
Şekil-6: Siber Uzay ve Diğer Sahalar	105
Şekil-7: Günümüzde Siber Uzay	106

KISALTMALAR

AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
BP	: British Petroleum
CAOC	: The Combined Air Operations Center
CENTAF	: Central Command Air Forces
CENTCOM	: Central Command
CEPS	: Central Europe Pipeline System
CIA	: Central Intelligence Agency
CNN	: Cable News Network
COPRI	: Copenhagen Peace Researches Institute
EUFOR	: European Union Forces
EURAC	: European Air Chiefs' Conference
GSMH	: Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYH	: Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
HVKK	: Türk Hava Kuvvetleri Komutanlığı
IEA	: International Energy Agency
JDAM	: Joint Direct Attack Munition
KBRN	: Kimyasal Biyolojik Radyolojik ve Nükleer
KİS	: Kitle İmha Silahları
KOM	: Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele

NATO	: North Atlantic Treaty Organization
SEAD	: Suppression Enemy Air Defense
SOF	: Special Operations Forces
SSBC	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ŞİÖ	: Şangay İşbirliği Örgütü
TDK	: Türk Dil Kurumu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
UK	: United Kingdom
UNDP	: United Nations Development Programme
USAF	: United States Air Force

GİRİŞ

Devletlerin milli hedeflerine ulaşırken kullandığı belirli unsurlar bulunmaktadır. Devletler bu unsurlar vasıtasıyla hedeflerini gerçekleştirmeyi, belirlemiş oldukları gelişim seviyelerine erişmeyi amaçlar. Bu unsurlar genel olarak milli güç unsurları olarak adlandırılır. Devletlerin kullandığı milli güç unsurları için farklı sınıflandırmalar mevcut olsa da önemli olan husus; devletlerin başarılı olarak adlandırılabilmesi, diğer devletlerin gerisinde kalmaması ve çağdaş gelişmişlik seviyesine ulaşabilmesi için milli güç unsurlarında etkili olması gerekliliğidir. Özellikle modern dünya, gelişen teknolojisi ve sürekli olarak ortaya çıkan yenilikler ile rekabet gücünün daha yüksek olduğu bir alan haline gelmiştir. Bu rekabete ayak uydurabilmek bir ülkenin geride kalmaması açısından zorunluluktur. Bunun için ülkeler her alanda gücünü arttırmanın yollarını aramakta ve yenilikler peşinde koşmaktadır. Milli güç unsurlarından birisi olan askeri güç unsuru da bahsedilen bu süreçten geçmekte ve bir ülke için var olan önemini sürekli olarak muhafaza etmektedir.

Milli güç unsurlarından olan askeri güç tarih boyunca devletler için önemli bir konum teşkil etmiştir. Askeri güç ilk çağlardan itibaren devletlerin ayakta kalmasını sağlayan, yaşamlarının devamlılığının sebebi olan bir güç unsuru olmuştur. Birçok devlet askeri gücü nedeniyle üstün konuma gelmiş ve çağının egemen gücü olarak hareket etmiştir. Askeri güç unsuru birçok devletin yıkılmasına, yeni devletlerin tarih sahnesinde yer almasına, çağların değişmesine ve seneler geçse de hafızalardan silinmeyecek birçok olayın yaşanmasına neden olmuştur. Tarihin ilk dönemlerinden itibaren askeri gücün sürekli olarak gelişen bir süreç yaşadığı görülmektedir. Eski çağlarda ilkel araçlarla yapılan savaşlar, ilerleyen süreçte sürekli olarak gelişim gösteren ve yenilikçi silahların katılımıyla daha farklı boyutlara taşınmıştır. Ateşin icadı, barutun bulunması gibi dünyayı etkileyen buluşlar askeri gücün seyrini de etkilemiş ve ateşli silahlar, barutlu silahlar gibi daha etkili silahların kullanılmasını sağlamıştır. Yaşanan tüm gelişmelere rağmen uzun süreler askeri güç alanında kara unsurlarının hâkim olduğu, yapılan savaşların uzun sürelerde tamamlandığı tek boyutlu bir süreç yaşanmıştır. Kara gücü unsurlarına deniz gücü unsurlarının da katılmasıyla savaşlar sonraki süreçte iki boyutlu olarak varlığını devam ettirmiş ve

tarih sahnesinde birçok önemli gelişme bu iki boyut üzerinde gerçekleşmiştir. Bu şekilde devam eden tarihin akışı çok önemli bir unsurun ortaya çıkmasıyla bir daha geri dönülemeyecek bir şekilde etkilenmiştir. Bu unsur hava gücüdür. Hava gücünün ortaya çıkması ve devletlerin bu unsuru etkin bir askeri güç vasıtası olarak kullanmaya başlamasıyla daha farklı bir döneme girilmiştir.

Hava gücü ilk defa Birinci Dünya Savaşı'nda kullanılmasına rağmen geçmişi daha eskilere dayanan bir kavramı ifade etmektedir. Eski dönemlerde uçurtmanın düşmanın tespiti için kullanılması, roketin yapılması, hava araçlarına ait yapılan tasarımlar gibi hava unsurları ile ilgili bazı gelişmeler yaşanmıştır. Tarihi eskilere dayanmasına rağmen hava gücünün bilinirliği Wright kardeşlerin motorlu uçak ile yapmış oldukları başarılı uçuş sayesinde artmıştır. Bu uçuş ile devletlerin hava gücüne olan ilgisi artmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı ile hava gücü üstünlüğünün açık bir şekilde görülmesiyle bu alanda yapılan çalışmalar daha fazla yoğunlaşmış ve devletler sürekli olarak hava gücü alanındaki kapasitesini arttırmaya gayret göstermiştir. 1950'li yıllara kadar kara gücü unsurlarının ağırlıklı olarak kullanıldığı bir savaş süreci yaşanırken, bu dönemden itibaren hava gücü unsurlarının sisteme girmesiyle bu oran azalan bir grafik göstermiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra meydana gelen Vietnam Savaşı, Yom Kippur Savaşı, İran-Irak Savaşı, Afganistan Özgürlük Operasyonu, Irak Operasyonu gibi tarih sahnesinde yerini almış birçok olayda hava gücü unsurları başat unsur olmuştur. Artık kara gücü ağırlıklı planlamaların yerini daha az zayıf öngören ve hava gücü unsurlarının etkin bir şekilde kullanıldığı planlamalar almıştır.

Hava gücünün kullanımındaki artışın temel nedeni sahip olduğu özelliklerdir. Hava gücü unsurları hız, menzil ve esneklik gibi ayırt edici özellikleri sayesinde diğer güç unsurlarından daha fazla ön plana çıkmaktadır. İnsanlı veya insansız hava araçlarının ve füze gibi mühimmatların ulaşabildikleri yüksek süratlere diğer güç unsurları ile ulaşmak mümkün değildir. Bu nedenle herhangi bir yerde var olan bir soruna karşı en hızlı reaksiyon hava gücü unsurları ile verilebilmektedir. Hava gücü unsurlarının dakikalar veya saatler içerisinde ulaşabileceği bir bölgeye kara gücü unsurları veya deniz yoluyla ulaşım günleri alabilmektedir. Devletlerin yaşanan olaylara en hızlı şekilde karşılık vermesi aynı zamanda caydırıcılıklarını da ortaya koymaktadır. Caydırıcılığı sağlayan bir etken olarak da hava gücü unsurları etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Hız özelliğinin yanı sıra menzil özelliği hava gücünün diğer

unsurlardan daha fazla kullanılmasının diğ er nedeni olmuştur. Bu sayede çok uzun mesafeleri, hatta kıtalar arası uçuşları bile tek bir seferde yapabilmek operasyonel anlamda büyük avantajlar getirmektedir. Bazı uçakların bu kadar uzun mesafeleri uçabilme yeteneği mevcutken, çoğu uçağın bu mesafelere tek seferde gidebilmesi mümkün olmamaktadır. Bu noktada yine hava gücünün imkânları devreye girmekte ve yakıt ikmal uçakları vasıtasıyla birçok uçak daha uzun mesafelere gitme imkânına erişebilmektedir. Hava gücünü diğ er özelliği olan esneklik sayesinde karşıdan gelebilecek tehditlere ve saldırılara karşı hızlı bir şekilde cevap verebilme veya manevra yapabilme yeteneği ortaya çıkmaktadır. Bu  zellik, hava gücünün operasyonlarda direkt olarak hedef olma ihtimalini düşürmekte veya hedef olsa bile karşı taraf vasıtasıyla etkisiz duruma getirilmesini zorlaştırmaktadır. Aynı zamanda bu özellik sayesinde hava gücü unsurunu farklı görevlerde kullanabilmek mümkün hale gelmektedir. Örneğin, hava taarruzu görevi olan bir uçak ihtiyaç halinde hava savunma görevi amacıyla da kullanılabilmektedir.

1950’li yıllardan sonra teknolojik gücü devletler için önemini gittikçe arttıran bir unsur olmuştur. Bu konuda üstün olan devletler diğ er devletlerden çoğu alanda  nde kalmayı başarmıştır. Günümüzde geline en noktada teknolojik gücü konusunda yeterliliği olmayan bir devletin diğ er ülkeler karşısında zayıf konumda kalması muhtemel bir hal almıştır. Gelişen teknolojik gücü hayatın her kısmını etkilediği gibi hava gücü unsurlarını da etkilemiştir. Hava gücü unsurları daha modern, daha teknolojik, hassas hedef tespiti yapabilen ve gün boyu görev yapabilecek kapasitelere ulaşmıştır. Bu teknolojik gelişmenin önemli bir boyutu ise insansız hava araçları olmuştur. Bu araçlar sayesinde operasyonel veya farklı amaçlı birçok görev insan faktörü olmadan, uzaktan kontrol ile yapılabilir. Bu sayede insan kaybı riski azalmış ve personel güvenliği daha iyi seviyelere gelmiştir. Ayrıca bu uçakların tespiti diğ er uçaklara göre daha zor olduğundan, yapılan görev esnasında karşı tarafın haberi olmadan operasyon yapabilme, istihbarat toplama veya farklı tip görevler gerçekleştirilebilmekte ve bu sayede psikolojik üstünlük elde etme konusunda büyük avantajlar elde edilmektedir. Hava gücü unsurları her yönüyle devletler açısından faydalı ve gerekli unsurlar haline gelirken, ulusal güvenlik açısından da önemlerini her geçen zaman diliminde arttırmışlardır. Herhangi bir unsurun ulusal güvenlikteki önemine bakarken öncelikle ulusal tehditleri göz önüne almak ve buna göre bir değerlendirme yapmak daha sağlıklı bir yaklaşım olacaktır. Bu nedenle hava gücünün

ulusal güvenliğe sağlamış olduğu katkılar incelenirken öncelikle ulusal güvenliğe yönelik güncel tehditler incelenmiş, bu tehditlere karşı hava gücü unsurlarının kullanımı, etkinliği ve avantajları ortaya konmuştur. Birçok alanda hava gücü unsurlarından faydalandığı gibi bazı konularda çeşitli sınırlılıklar ön plana çıkabilmekte ve bu nedenle hava gücü unsurlarının kullanımı daha geri planda ele alınabilmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde, çalışmada faydalanılan kavramsal ifadeler açıklanmıştır. “Hava Gücü ve Ulusal Güvenlikteki Önemi” konusunun daha iyi ifade edilebilmesi için güvenlik kavramı, ulusal güvenlik kavramı ve güç kavramı çalışmanın ilk bölümünde ifade edilmiştir. Güvenlik kavramında; güvenliğin kavramsal olarak tanımlanması, güvenliğin temel kavramları, güvenlik türleri ve güvenlik alanları incelenmiştir. Ulusal güvenlikte, kavramsal olarak ifade edilmesi ve ulusal güvenlik adına uygulanan stratejiler açıklanmıştır. Güç kavramında; gücün kavramsal olarak ifade edilmesi, güç çeşitleri ve askeri güç ve hava gücü konuları ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde çalışmanın temelini oluşturan hava gücü incelenmiştir. Bunun nedeni hava gücünün geniş bir alanı kapsaması ve hava gücü denilince genel olarak daha dar bir kavramsal içeriğin düşünülmesidir. Dışarıdan bakılınca genellikle göz önünde uçak, radar ve roket gibi unsurlar olmasına rağmen, hava gücü bu unsurlardan daha fazlasını kapsamaktadır. Hava gücü sadece ülkelerin sahip oldukları hava kuvvetlerinden ibaret değildir. Sivil ve askeri kontrol üniteleri, yer destek unsurları gibi birçok farklı unsur da hava gücüne önemli katkılar sağlamaktadır. Bu nedenle hava gücünün açıklanması vasıtasıyla farklı unsurların da ortaya konması, hava gücünün kapasitesinin anlaşılması bakımından önemli bir husustur. Bu kısımda öncelikli olarak hava gücünün kavramsal olarak açıklaması yapılmıştır. Kavramsal olarak ifadesinin ardından hava gücünün özellikleri ifade edilmiştir. Sonrasında hava gücünün fonksiyonları incelenmiştir. Bu fonksiyonlar hava hâkimiyeti, hava harekâtı, hava ulaştırması, istihbarat-keşif-gözetleme ve düzensiz savaş sırasıyla ele alınmıştır. Bu fonksiyonlar USA Air Force Doctrine Document-1 ve Joint Doctrine Publication 0-30 UK Air and Space Doctrine dokümanlarında bu şekilde tanımlanmaktadır. Son olarak hava gücünü kısıtlayan unsurlar ifade edilerek hava gücünün var olan eksik yönleri ortaya konmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümünde hava gücünün ulusal güvenlikteki güncel tehditlere karşı kullanılması konusu incelenmiştir. Bunu yaparken öncelikle ulusal güvenliğe yönelik güncel tehditler ele alınmıştır. Bunun nedeni herhangi bir unsurun ulusal güvenlikteki öneminin, ulusal güvenliğe yönelik var olan tehditler karşısındaki etkinliğinden kaynaklanmasıdır. Bu nedenle genel olarak herhangi bir ulus için tehdit olarak görülen unsurlar belirlenmiştir. Güncel tehditler belirlenirken öncelikle 2010 senesinde yayımlanan NATO Stratejik Konsepti incelenmiştir. Bunun yanında dünyadaki birçok devletin ulusal güvenlik belgesi de analiz edilmiştir. Bunların neticesinde devletlerin geneli tarafından tehdit unsuru olarak kabul edilen hususlar bu başlık altında ele alınmıştır. Bunun yapılmasının nedeni ulusal güvenliğe yönelik tehditlerin bölgeye göre, kıtaya göre veya ülkelere göre değişkenlik göstermesidir. Konu sınırlamasına gidilmediği takdirde birçok tehdidi incelemek gerekmektedir. Bu analizin neticesinde ulusal güvenliğe yönelik güncel tehditler olarak terörizm, kitle imha silahları (kis), füze saldırı tehdidi, siber güvenlik, enerji güvenliği, kaçakçılık faaliyetleri ve doğal afetler ele alınmıştır. Güncel tehditler ifade edildikten sonra hava gücünün bu tehditlerdeki rolü ifade edilmiştir. Bunu yaparken terörizm, doğal afetler ve siber güvenlik tehditleri ele alınmış ve konu sınırlamasına gidilmiştir. Bunun temel nedeni bahsi geçen tehdit unsurlarının, hava gücünün operasyonel ve operasyonel olmayan yönünü ortaya koyabilmeleridir. Hava gücünün terörizme karşı kullanılması konusunda 2001 senesinde Afganistan ve 2003 senesinde Irak'ta yapılan operasyonlar analiz edilmiştir. Hava gücünün doğal afetlerde kullanılması konusunda öncelikle 2010 senesinde yaşanan Haiti depremi incelenmiştir. Diğer konu olarak doğal afetlerde hava gücü unsurlarında görev yapmış iki personel ile görüşme yapılmış ve ilgili kısım bu görüşmeler neticesinde oluşturulmuştur. Son olarak hava gücü ve siber güvenlik arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma sonuç kısmı ile sonlandırılmıştır.

Hava gücü ile ilgili literatürde yer alan çalışmalar genel olarak vaka odaklıdır veya kavramsal analiz üzerine yapılmıştır. Meydana gelen savaşlar, operasyonlar, doğal afetler gibi olaylardaki hava gücünün kullanımının incelenmesi; düzensiz savaş, terörizm gibi faaliyetlerdeki hava gücünün rolü veya hava gücünün kavramsal olarak incelenmesi genel olarak hava gücü ile ilgili çalışmaların konusunu teşkil etmektedir. Direkt olarak hava gücünün ulusal güvenlikteki güncel tehditlere karşı kullanılmasını ifade eden bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle çalışma ile literatüre hava gücü ve ulusal güvenlikteki güncel tehditlere karşı kullanılması ile ilgili yeni bir kaynak

katılması amaçlanmıştır. “Hava gücü ulusal güvenliğe, güncel tehditlere karşı kullanılması ile nasıl bir katkı sağlamaktadır?” cümlesi çalışmanın temel problemini ifade etmektedir. Bu probleme karşılık “Hava gücü güncel tehditlerdeki kullanımı ile ulusal güvenliğe barış, kriz, savaş ve savaş sonrası dönemde diğer ulusal güç unsurlarıyla yeri doldurulamayacak şekilde, birçok farklı alanda katkı sağlamaktadır. Özellikle insani kriz anlarında sağlamış olduğu hızlı erişim imkânı sayesinde, günümüzde çok önemli bir unsur haline gelmiştir” cümlesi ise tezin hipotezini oluşturmaktadır. Kurulan bu hipotez ile hava gücünün daha az personel kaybına sebep olması, daha küçük unsurlarla etkin operasyonlar icra edebilmesi, daha düşük maliyet oluşturmaları, oluşacak krizlere en hızlı şekilde müdahale edebilmesi gibi faydaları ifade edilmek istenmiştir. Çalışmada, ülkelerin her türlü güvenlik sorununa hava gücü ile etkin çözümler bulunabilir gibi çok iddialı ve geçersiz olacak yaklaşımlarda bulunulmamış, bunun yerine hava gücünün bahsi geçen etkin özelliklerini öne çıkaran ve sağladığı faydaları vurgulayan bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu yaklaşımı temellendirmek için bazı sorulara cevap bulabilmek amaçlanmıştır. Öncelikle “Hava gücü ile ifade edilmek istenen nedir ve hava gücü hangi unsurları barındırmaktadır?” sorusunu tatmin edici bir biçimde ifade etmek amaçlanmıştır. Günümüzde hava gücü devletler açısından önemli bir yere sahiptir. Yıllardan beri var olan gelişimi ile beraber hava gücü geniş bir alanı kapsayan bir yapı olmuştur. İçinde birçok unsuru barındırmaktadır. Bununla beraber birçok farklı görev için hava gücü unsurlarından istifade edilmektedir. Bazı olaylarda hava gücünün olmaması bazı eksikliklere ve başarısızlıklara yol açmaktadır. Sahip olduğu öneme rağmen genel olarak insanların zihninde canlanan hava gücü kavramı daha dar çerçevelidir. Genellikle uçaklar, yapılan akrobatik gösteriler veya yapılan operasyonel faaliyetler ile sınırlı kalan bir anlam hava gücünü ifade etmek için yetersiz bir alandır. Hem içerdiği unsurların çeşitliliği, hem de kullanıldığı görevlerin farklılığı ile hava gücü daha geniş bir kavramı ifade etmektedir. Bu nedenle öncelikli olarak hava gücünün daha iyi bir zemine oturtulması ve daha ayrıntılı bir şekilde ifade edilmesi kavramın anlaşılması bakımından aydınlatıcı olacaktır. İncelenen önemli bir konu da hava gücünün ulusal güvenlikteki güncel tehditlere karşı kullanılmasıdır. Her ülkenin güvenliğine yönelik belirlemiş olduğu bazı tehditler mevcuttur. Bu tehditler sürekli değişen ve güncellenen bir yapıya sahiptir. Bunlara karşı güç unsurlarını ne şekilde kullanacakları önceden tespit edilerek, uygun planlamalar yapılmaya çalışılmaktadır. Bu noktada “Ulusal güvenliğe yönelik güncel tehditler nelerdir?” sorusunun cevaplanması gerekmektedir.

Elde edilecek cevap, mevcut konjonktürdeki önemli tehditlerin ortaya konulmasını sağlamıştır. “Hava gücünün güncel tehditlere karşı kullanılması ile yapmış olduğu katkılar nelerdir?” sorusuna da cevap bulmak gerekmektedir. Bu soruya verilecek cevap ile hava gücünün sağladığı faydaların ortaya konulması amaçlanmıştır.

Çalışma hazırlanırken belirli konularda sınırlılıklar bulunmaktadır. Öncelikle çalışma ile ilgili herhangi bir gizlilik dereceli evraktan faydalanılmamıştır. Çalışma açık kaynaklardan istifade edilerek hazırlanmıştır. Çalışmada hava gücünün ulusal güvenlikteki güncel tehditlere karşı kullanılmasına ilişkin örnek olaylar ele alınırken 2000 senesinden sonraki olaylar göz önüne alınmıştır. Çalışmanın içinde bazı bölümlerde daha eski tarihli olaylardan örnekler veya bilgiler verilmesine rağmen bu bölüm ile ilgili bu şekilde bir tarih sınırlandırmasına gidilmiştir. Bu sayede hafızalarda daha yeni olan ve yakın tarihli olaylar ile konular ifade edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ulusal güvenliğe yönelik güncel tehditlerin ifade edildiği kısımda da konu sınırlandırılmasına gidilmiştir. NATO’nun 2010 Stratejik Konsepti ve birçok ülkenin ulusal güvenlik stratejisinin incelenmesi sonucu birçok farklı tehdit ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni tehditlerin ülkesel, bölgesel veya kıtasal durumlara göre değişebilmesidir. Bu konu ile ilgili bir kısıtlama yapılmazsa çok fazla unsurun tehdit olarak ele alınması sonucu ortaya çıkacaktır. Bu nedenle devletlerin geneli tarafından tehdit olarak görülen unsurlar ifade edilmiştir. Bu tehditlere karşı hava gücünün kullanılmasına ilişkin inceleme konusunda da konu kısıtlamasına gidilmiştir. Bu hususta terörizm, doğal afetler ve siber güvenlik konuları ele alınmıştır. Bu üç tehdidin inceleme konusu olarak belirlenmesindeki temel sebep hava gücünün operasyonel ve operasyonel gücünün dışındaki alanlardaki kullanımını ortaya koymak adına uygun bir alan olmalarıdır.

Çalışmada doküman incelemesi ve görüşme yöntemleri kullanılmıştır. Doküman analizi genel bir ifade ile görsel malzemelerin bir araya getirilerek analiz edilmesidir. Kullanılabilecek kaynaklar kitap, dergi, makale, tez, film ve videodur (Sönmez ve Alacapınar,2011:83). Çalışmada kullanılan açık kaynaklara doküman incelemesi metodu kullanılarak erişim sağlanmıştır. Görüşme, en az iki kişinin dâhil olduğu sözel olarak yapılan bir iletişimdir. Görüşmeler yapılandırılmış görüşme, yarı yapılandırılmış görüşme, yapılandırılmamış görüşme ve odak grup görüşmesi olarak dörde ayrılır (Büyüköztürk ve diğerleri,2012:150-152). Hava gücünün doğal afetlerde

kullanılması ile ilgili hazırlanan bölümde bu yöntemden yararlanılarak iki kişi ile görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşme, sabit bir formatın ve soru tarzının olmadığı yapılandırılmamış görüşme tarzında icra edilmiştir (Büyüköztürk ve diğerleri,2012:152). Görüşmeciler, doğal afetlerde yaşamış oldukları tecrübeleri aktarmışlardır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR

1. GÜVENLİK KAVRAMI

Çalışmada kullanılan kavramlardan olan güvenlik, uluslararası ilişkiler alanında önemli bir kavramdır. Bu kavramın öncelikle kavramsal olarak analizi yapılarak sahip olduğu anlam incelenmiştir. Kavramsal analizinin ardından güvenliğin temel kavramları incelenmiştir. Güvenliğin temel kavramları ifade edildikten sonra güvenlik türleri ifade edilmiştir. Böylece güvenliğin farklı seviyelerde, farklı sınıflandırmalara sahip olduğu ortaya konmuştur. Son olarak güvenlik alanları konusu analiz edilerek güvenlik kavramının incelenmesi gerçekleştirilmiştir. Güvenlik kavramı ortaya konularak daha sonra detayları incelenecek olan hava gücünün tanımlanan güvenlik ortamı içinde güncel tehditlere nasıl çözümler üretebileceği incelenecektir.

A. Kavramsal Olarak Güvenlik

Türkçe’de güvenlik kavramının kökeni incelendiğinde itimat ya da inanmak manasını içeren güven (küven) kökünden türediği görülmektedir. 8-11 inci yüzyıllar arası Orta Asya Türkçesinde ün, nam anlamlarında olan “küve” ya da “küv” kelimeleri güvenlik kelimesinin kökenlerini oluşturmaktadır. Bu kelimeye “lık” ekinin eklenmesiyle bugün kullanılan güvenlik kelimesi ortaya çıkmıştır (Nişanyan,2004:198). Uluslararası kullanımına bakılınca Latince bir kelime olan “securus” dan türediği ve İngilizce olarak “security” kelimesinin bu kelimeyi karşıladığı görülmektedir. “Security” kelimesinin kullanımının 1400’lü yıllara kadar gittiği bilinmektedir. Buradaki kullanımında rahatlık, huzur gibi anlamlara gelmektedir (Bal,2003:19). Güvenlik kavramı TDK’da “Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet” olarak tanımlanmıştır (Güncel Türkçe Sözlük). Çelebi’ye göre güvenlik “Tehlike(ler)den uzak olmak, güvende olmak ve korunuyor olmak” anlamına gelmektedir (2007:70). Bal güvenliği “Tehlikeden korunmuş birinin güvenli ve huzurlu ruh durumu; korunmuşluğu getiren ve güveni tanımlayan durum ve koşullar” olarak ifade etmiştir (2003:19). Art güvenliği “Özel olarak tehditlerden, kaygılardan ve tehlikelerden uzakta olma hissidir. Bir bireyin diğerlerinin verebileceği zarardan

uzak olduğunu hissettiren bir ruh halidir” şeklinde açıklamıştır (Brauch,2008:5). Mraz’a göre güvenlik “Zarar verici tehlikelerden göreceli olarak uzak olmaktır” (Buzan,1991:16).

Güvenlik kavramı ile ilgili açıklamaların birbirlerinden farklı olmasının bazı nedenleri bulunmaktadır. Öncelikle güvenlik kavramı tarihsel olarak değişen durumlara ve gerekliliklere uyum sağlayabilen bir yapıya sahiptir (Brauch,2008:2). İdeolojik, ülkesel veya kişisel olarak farklılıkların tanımlamalara yansması da güvenlik kavramına olan yaklaşımı değiştirmektedir (Karabulut,2011:7). Geleneksel dar odaklı bakış ile ilgili problemlerin artmaya başlaması ile güvenliğe yeni yaklaşımların getirilmesi gereksinimi artmıştır. Silah kapasitesinin artan bir grafik seyretnesi ile aynı oranda güvenlik kapasitesi artışı ortaya çıkmadığı görülmüştür. Günlük insan yaşantısını direkt olarak etkileyen enerji, gıda, birey güvenliği gibi alanların artık yadsınamayacak boyutlara gelmesi ile bu alanda oluşan ihtiyaç ve talepten ötürü bu alanların da güvenlik tanımlamalarına katılma zorunluluğunun ortaya çıkması, güvenliğe olan bakış açısını daha güncel bir şekilde ifade etme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır (Çetinkaya,2012:243). Dedeoğlu’na göre güvenlik kavramının farklı tanımlamaları göz önüne alındığında, herhangi bir güvenlik olgusundan bahsedebilmek adına varlığın savunulması ve devam ettirilmesi için bir veya daha fazla sayıda iç tehdit veya bir veya daha fazla sayıda dış tehdit veya bu tarz varsayımlar ve algılamalara gereksinim vardır (2008:23). Arnold Wolfers’a göre güvenlik kavramı subjektif ve objektif güvenlik olarak iki farklı kategoride ele alınmalıdır. Subjektif güvenlik; güvenlik ile ilgili herhangi bir tehlike beklentisinin olmamasını ifade ederken, objektif güvenlik ise güvenlik ile ilgili herhangi bir tehlikenin olmadığı durumu ifade eder (Baylis ve diğerleri,2011:255). Objektif güvenlik ile subjektif güvenlik arasındaki fark, objektif güvenlik somut olgular söz konusu iken, subjektif güvenlik soyut bir kavram olan psikolojik etkenler mevcuttur (Karabulut,2011:10). Bir devletin objektif bakımdan kendini güvende hissetmesi için üç yöntem vardır. Bunlar herhangi bir aktörün kendisine saldırmayacağı hususunda güven hissine sahip olması, gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı yeterli caydırıcılığının bulunması ve caydırma kapasitesinin yetersiz kaldığı bir saldırı konusunda, bu saldırıyı yok edebilecek imkânlarla sahip olmasıdır. Subjektif olarak bir devletin kendini güvende hissetmesi için iki yöntem vardır. Bunlar güvende bulunma durumunu diğer hedeflerine tercih etme oranları ve diğer bireylerin ne derece güvende olduklarıdır

(Lamborn ve Lepgold,2003:225). Güvenlik kavramı ile ilgili bahsedilmesi gereken diğer husus güvenlik derecesinin ne olacağıdır. Her seviye güvenlik için alınacak tedbirler ve uygulanacak usuller farklılık göstermektedir. Bir evin güvenliği ile bir devlet dairesinin güvenliği farklılık gösterdiği gibi, bir devletin güvenliği de farklı bir alanı teşkil etmektedir. Bu nedenle hangi seviyede olduğuna göre güvenlik kavramının içeriği değişir ve duruma göre güvenlik seviyesi ortaya çıkar (Çetinkaya,2012:243).

Güvenlik çalışmalarının gelişimini dört dönemde incelemek mümkündür. Bu dönemler sırasıyla şu şekildedir (Bakan,2007:37-39):

1. 1918-1955 yılları arası: Bu dönemde güvenlik dalı henüz bir alt dal olarak ortaya çıkmamıştır. Güvenlik kavramı denilince uluslararası hukuk, uluslararası örgütler, silahsızlanma gibi kavramlar ifade edilmekteydi. Bu zaman zarfında uluslararası alanda barış ve güvenliği elde etmenin araçları olarak idealist düşünce sisteminin etkilerinin hissedildiği bir biçimde self-determinasyon hakkı, silahsızlanma, demokrasi gibi kavramlara vurgu yapılmıştır.
2. 1955-1985 yılları arası: Güvenlik çalışmalarının yükseliş dönemi de denilebilecek bu zaman zarfında nükleer silahlar, nükleer savaş, silahların kontrolü ve sınırlı savaş gibi kavramlar literatüre girmiş ve tartışma konusu olarak güvenlik alanında ele alınmıştır.
3. 1985-1995 yılları arası: Bu dönemde ortak güvenlik kavramı şekillenmiş, ekonomik ve siyasi olayların da güvenlik ile ilgili boyutları ele alınmıştır.
4. 1995 yılından sonraki dönem: Soğuk Savaş'ın bitmesi ve küreselleşmenin de etkisiyle tehditler sadece askeri karakterli olmaktan çıkmıştır. Kıtık, yasadışı göçler, kontrolsüz mülteci hareketleri, yoksulluk gibi olaylar da en az askeri tehditler kadar önemli birer unsur haline gelmiştir. Bu nedenle güvenlik kavramının alanlarının genişletilmesi ciddi biçimde düşünülmeye başlanmıştır (Instituto Espanol de Estudios Estrategicos,2011:3). 1990 sonrası dönemde ortaya çıkan bu tür konular genel olarak “low politics” (alçak politika) olarak adlandırılmıştır. Bunun sebebi İkinci Dünya Savaşı sonrası güvenlik kavramı genellikle askeri bir anlam içeriyordu ve bundan dolayı askeri konular “high politics” (yüksek politika) olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla diğer konular da tam tersi bir şekilde tanımlanmıştır (Çetinkaya,2012:244).

Güvenlik kavramı ile ilgili uluslararası ilişkiler kuramlarının yaklaşımları da farklılık göstermiştir. Realizme göre devlet temel aktördür ve devletin esas amacı yaşamını sürdürmektir. Bunu sağlayacak en önemli unsur ise güçtür. Bu sisteme göre güvenlik askeri gücün en fazla olması ile en iyi şekilde sağlanabilirdi (Arı,2013:140-141). Neorealizme göre herhangi bir devletin güvenliğini sağlamaya dönük faaliyetleri, mevcut ya da potansiyel düşmanlarının güvenliğini tehlikeye sokmaktadır. Bir devletin mutlak güvenlik içinde olması, diğer devletlerin mutlak güvensizliği anlamına gelmekte ve bu durum, diğer devletleri silahlanmaya ya da başka türlü düşmanca davranışlara itmektedir. Olağanüstü durumlarda devletlerin nihai endişesi güç değil güvenlidir (Waltz,1990:36). Eleştirel yaklaşıma göre toplumlar için en büyük güvenlik sakıncası mevcut düzendeki kurallar, kurumlar ve değerlerdir (Dunne ve Wheeler,2004:1). Bu anlayışta özgürleştirme önemli bir yer tutar ve birey, adalet ve değişim gibi kavramlara karşı bir yönelim vardır (Booth ve Vale,1997:337). Konstrüktivizm ise güvenlik kavramının temelinde askeri gücün yattığını teyit etmekle birlikte bunun temelindeki esas unsurun normlar ve fikirler olduğunu savunur (Kardaş,2007:134-135). Feminizm ise kadının güvenlik çalışmalarındaki dışlanmışlığına itiraz etmekte ve bu tür çalışmalarda kadına özgü değerlerin de varlığının dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir (Terriff ve diğerleri,1999:82).

Hava gücü güvenliğin temin edilmesinde kullanılabilen araçlardandır. Güvenliğin temelinde kişinin kendisini güvende ve huzurlu hissetmesi vardır. Bir ülkede huzuru ve güveni sağlayacak birimler ise silahlı kuvvetler ile kolluk kuvvetleridir. Bu birimler ellerindeki imkânlar ile ülkenin güvenliğini en üst düzeyde temin edebilmek için gayret gösterir. Hava gücü unsurları bu birimler dâhilinde güvenliğin temin edilmesi için kullanılabilir. Sadece silahlı kuvvetler değil, iç güvenlik birimleri de hava gücü vasıtaları ile birçok görev gerçekleştirmektedir. Yaşanan birçok yasadışı olayda helikopterler vasıtasıyla havadan takibin yapılması ve hava hâkimiyetinin sağlanması hava gücünün kullanım alanının arttığını göstermektedir. Hava gücü unsurları sadece harp durumunda kullanılan araçlar olmaktan çıkarak, yapılan birçok faaliyette destek unsuru olarak kullanılabilir kabiliyete erişmiştir. Bu faaliyetler arasında yeni güvenlik alanları olarak çalışmada bahsedilen enerji güvenliği, sağlık güvenliği, çevresel güvenlik vb. bulunmaktadır. Bu nedenle insanların güven ve huzur duygularının temin edilmesini ifade eden güvenlik kavramına hava gücü önemli oranda katkı sağlamaktadır.

B. Güvenliğin Temel Kavramları

Karabulut’a göre güvenlik ile ilgili temel kavramlar tehdit, caydırıcılık, şiddet, çatışma, savunma ve emniyettir (2011:12-19). Tehdit TDK’da anlam olarak “Gözdağı” şeklinde ifade edilmektedir (Güncel Türkçe Sözlük). Diğer bir tanıma göre “Bir devlet, toplum ya da bireyin yaşamına veya sahip olduğu değerlere yönelik olumsuz sonuçlar doğurma potansiyeli olan olaylar ya da olgulardır” (Krahmann,2005:4). Tehdit kavramı güvenlik açısından temel ve ayrılmaz bir kavramdır. Tehditleri tanımlamadan güvenlik ile ilgili net analizler yapmak mümkün olamaz. Çünkü bir ülkedeki milli güç unsurlarının önemi var olan tehditlerden kaynaklanır. Bir unsurun herhangi bir tehdide karşı kullanımı onun etkinliğini ve faydasını ortaya koyar. Tehditlerin varlığını sürdürdüğü bir ortamda tam olarak güvenlikten de bahsedilemez (Birdişli,2011:165). Buzan’a göre devlet açısından tehditler sadece askeri içerikli değildir. Buzan, devlet için üç temel tehdit bulunduğunu belirtmektedir. Bunlar devlet fikrine yani ulus-devletin ideolojik varlığına yöneltilen tehditler, devletin fiziki varlığına yani vatandaşlarına ve temel kaynaklarına yöneltilen tehditler ve devletin kurumsal kimliğine ve yapısına yani siyasi sistemine yöneltilen tehditlerdir (Buzan,1991:65).

Caydırıcılık TDK’da “Bir saldırganlığı önlemek ve engellemek için önlem alma işi” olarak tanımlanır (Güncel Türkçe Sözlük). Bir başka tanıma göre caydırıcılık strateji ve tehdit gibi unsurları içeren ve uluslararası ilişkiler alanında problemlerin çözümü için gerektiğinde kullanılabilen bir araçtır. Daha yalın bir anlatımla karşıdakinin zarar oluşturabilecek bir hareketini ortaya koymasını vazgeçirecek davranışları açık bir şekilde uygulamak olarak tanımlanır. Caydırıcılığın başarıyla uygulanabilmesi için üç temel etken vardır. Bunlar devletin herhangi bir sorunun çözümü için siyasi kararlılığını açıkça göstermesi, gösterilecek siyasi iradeyi destekleyecek yeterli askeri unsurların bulunması ve ortaya konulan siyasi kararlılığın davranışının engellenmesi istenilen ülke tarafından anlaşılmasıdır (Kıbaroğlu,2002:1-2).

Şiddet kavramı TDK’da “Bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğlilik, sertlik” olarak ifade edilmiştir (Güncel Türkçe Sözlük). Erten ve Ardalı şiddeti "İnsanlarda şiddet kullanma, kanuna uymamak, kişiye zarar vermek, birinin hakkını çiğnemek vb. şeklinde kendini gösteren davranışlar” olarak tanımlamıştır (2006:143). Şiddetin

meydana gelişi farklı şekillerde olabilir. Şiddetin meydana geliş biçimleri genel olarak dayak, yaralama, öldürme, eziyet, korkutma, başkaldırı, cinsel saldırı, baskı, işkence, soykırım ve silahlı çatışma şeklinde gerçekleşir. Sayılan unsurların birçoğu günlük hayatta sıklıkla görülmektedir. Bunun nedeni şiddetin temel aktörünün insan olması ve insanın var olduğu her yerde bu şekilde bir olayın yaşanma ihtimalidir (Karabulut,2011:15; Kocacık,2001:1).

Çatışma kavramı Demir ve Acar’a göre “Aynı şeyi elde etmek için farklı birey veya grupların birbirlerini devre dışı bırakmak veya zayıflatmak amacına yönelik olarak yaptıkları bilinçli müdahale” olarak açıklanabilir (1997:57). Farklı bir tanımlamaya göre çatışma, iki ve daha fazla kişi veya grup arasında çeşitli sebeplerden ortaya çıkan bir anlaşmazlık durumunu ifade etmektedir (Koçel,2010:646). İnsanoğlunun var olduğu günden bugüne kadar devam eden süreçte çatışma olgusunun varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Bunun temel sebebi çıkar ve menfaatleri koruma isteğidir. Yaşam devam ettikçe çıkar ve menfaat kavramlarının mevcudiyeti devam edecektir. Bu nedenle çatışma her zaman varlığını devam ettirecek bir kavramdır (Karabulut,2011:17).

Savunma kavramı TDK’da “Saldırıya karşı koyma, müdafaa” olarak ifade edilmektedir (Güncel Türkçe Sözlük). Daha geniş bir ifade ile savunma kavramı; bir saldırı ya da herhangi bir tehdidi savuşturmak, mani olabilmek ve oluşabilecek kötü sonuçları en düşük düzeyde tutabilmek adına alınan önlemler ve tedbirler olarak nitelendirilebilir. Savunma faaliyetinin temel unsuru askeri unsurlardır (Karabulut,2011:17-18). Emniyet kelimesi “emn” kökünden gelen Arapça bir sözcüktür. Ferit Devellioğlu’nun Osmanlıca-Türkçe sözlüğünde anlamı “Eminlik, korkusuzluk, inanma, güvenme ve polis teşkilatı” olarak anlamı verilmiştir (Devellioğlu,2007:219).

C. Güvenlik Türleri

Karabulut’a göre beş tür güvenlik vardır. Bunlar ulusal güvenlik, bölgesel güvenlik, uluslararası güvenlik, işbirliğine yönelik güvenlik ve kolektif güvenliktir (Karabulut,2011:19-29). Ulusal güvenlik denilince akla ulusla ilgili, devletle ilgili her türlü güvenlik kavramı gelmektedir. Bütün güvenlik alanlarını kapsamakla beraber, ülkenin içi ve ülkenin dışı olarak herhangi bir ayrım

gözetmeksizin güvenliğe yaklaşılır. Kavramsal olarak ulusal güvenlik bir ülkenin bağımsızlığı ve ulusal bütünlüğü gerçek veya olası bir tehlike yaşadığında, Anayasada belirtilen yetkili bir organ ya da organlar tarafından, devletin korunması ve güvenliğinin sağlanmasıdır (Balkan,2006:27). Bölgesel güvenlik denilince öncelikle coğrafi esaslar temelinde şekillendirilen bir kavram ifade edilmektedir. Çeşitli bölgelerle ilgili alınan tedbirler, güvenlik adına yapılan faaliyetler bölgesel güvenlik kavramı ile ifade edilmektedir. Bunun için bazen bölge devletleri arasında işbirliği yapılmakta, bazen de çeşitli örgütler kurulmak vasıtasıyla tedbirler alınmaktadır Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) bu tarz yapılanmaya örnek olarak verilebilir. Uluslararası güvenlik; evrensel bir nitelik taşıyan ve bütün devletlerin, örgütlerin, kurumların vb. içinde olduğu ve güvenliği sağlamak için ortak çaba sarf ettikleri güvenlik türüdür. Nihai amaç uluslararası sistemin savaş tehdidinden uzak olduğu, mümkün olduğunca barışın tesis edildiği bir ortam yaratmaktır (Karabulut,2011:24-25).

İşbirliğine yönelik güvenlikte ülkeler, diğer ülkelerin güvenliğinin yüksek olmasının kendi güvenliğini de yükselteceğini bilirler. Bu nedenle birçok alanda işbirliği içinde, ortak bir şekilde hareket ederek güvenlik tedbirleri alırlar. İşbirliğine dayalı güvenlik güven duygusu, bütünleşme, çoğulculuk, askeri ve askeri olmayan çözümleri aynı şekilde önemli gören bir anlayış ve devletler ile devlet dışı unsurların birlikte önemli olduğunun kabulü temelinde inşa edilen bir kavramdır (Karabulut,2011:28-29). Kolektif güvenlik kavramının çıkış noktası barış kavramının ortak bir amaç olması ve her türlü çatışma ve gerginlik atmosferinin veya krize dönüşebilecek herhangi bir olayın engellenmesi için ortak çaba göstermenin gerekli olmasıdır. Bu güvenlik türü kendisine bağlı olan her bir üyeyi eşit bir şekilde görür ve her birisinin güvenliğini tesis etmeyi amaçlar. Bu açıdan kolektif güvenlik herkesin güvenliğini gözetken bir sistem olarak nitelendirilebilir. Günümüz kolektif güvenlik anlayışı için iki önemli unsur vardır. Bunlardan ilki uluslararası alanda ortaya çıkabilecek herhangi bir kriz, çatışma ve savaş durumunda alınacak tedbirler ve tekrar barış ortamının ikame edilmesidir. Diğer unsur ise bu tip olumsuz ortamlar ortaya çıkmadan önleyici tedbirler vasıtasıyla barış ortamının devamlılığının sağlanmasıdır (Bayraktar,2012:22-23). Kolektif güvenlik girişiminin başarılı olabilmesi üç koşula dayanır. Bu koşullar şunlardır (Heywood,2012:221):

1. Devletler göreceli olarak birbirlerine denk olmalıdırlar ya da en azından bir tane baskın devlet olmalıdır.
2. Kolektif güvenliğe katılan devletler diğerlerinin sorumluluklarını taşıma ve maliyetlerini karşılama konusunda herhangi bir olumsuz düşünce içinde olmamalıdır.
3. Ahlaki bakımdan sağlam bir otorite ve askeri yetenek sahibi bir organ var olmalıdır.

D. Güvenlik Alanları

Güvenlik, farklı alanları içinde barındıran bir disiplindir. Farklı alanların olması ve bu alanların her birinin ayrı bir şekilde incelenebilmesi güvenlik kavramının daha detaylı ve sağlıklı bir şekilde analiz edilmesini sağlamaktadır. Aksi takdirde sadece bir kavram ile bütün alanların incelenmesi mümkün olmayacak ve tekdüze ve basit değerlendirmeler ortaya çıkacaktır. Güvenlik alanları ile ilgili farklı sınıflandırmalar bulunmaktadır. BM tarafından hazırlanan UNDP'de (United Nations Development Programme) güvenlik yedi alt bölümde ele alınmıştır. Bunlar ekonomik güvenlik, sağlık güvenliği, gıda güvenliği, bireysel güvenlik, toplumsal güvenlik, çevresel güvenlik ve politik güvenliktir (1994:24). Copenhagen Peace Researches Institute (COPRI)'de güvenlik beş başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklar askeri güvenlik, ekonomik güvenlik, sosyal güvenlik, çevresel güvenlik ve politik güvenliktir (Emmers,2007:111). Karabulut ise güvenlik alanlarını yeni güvenlik alanları ve geleneksel güvenlik alanları olarak ayrı şekilde incelemiş ve şu şekilde sınıflandırmıştır (2011:122-193):

➤ Yeni güvenlik alanları

- Birey güvenliği
- Çevresel / Ekolojik güvenlik
- Ekonomi güvenliği
- Sağlık güvenliği
- Demografik güvenlik
- Doğal kaynakların güvenliği
- Enerji güvenliği
- Gıda güvenliği
- Bilgi, bilişim ve teknoloji güvenliği

➤ Geleneksel güvenlik alanları

- Savaş
- Terörizm
- Yasadışı göç
- Silah(sız)lanma
- Etnik sorunlar
- Organize suçlar

Güvenlik alanlarının farklı şekillerde ele alınmaları sürekli olarak değişime uğrayan dünyada, güvenliğin de buna uyum sağladığını ve yeni durumlara göre farklı alanlar ihtiyacı oluştuğunu göstermektedir. Geçmişte daha az alan içeren güvenlik kavramı yıllar geçtikçe yeni ihtiyaçların ortaya çıkmasıyla birlikte daha çeşitli bir yapıya bürünmek zorunda kalmıştır. Bu değişim ileride meydana gelecek gelişmeler nedeniyle güvenliğin daha farklı alanları da kapsamak zorunda kalabileceğini ortaya koymaktadır.

2. ULUSAL GÜVENLİK KAVRAMI

Çalışmada incelenen kavramlardan diğeri ulusal güvenlik olmuştur. Hava gücünün faydaları, ulusal güvenliğe yönelik güncel tehditler vasıtasıyla incelenmiştir. Bu noktada ulusal güvenliğin açıklanması ve böylece hava gücünün katkı yapmış olduğu alanın ifade edilmesi daha sağlıklı bir analiz imkânı oluşturmuştur. Ulusal güvenliğin analizi için öncelikle kavramsal olarak açıklaması yapılmıştır. Kavramsal açıklamanın ardından ulusal güvenlik adına uygulanan stratejiler belirtilerek ulusal güvenlik kavramının analizi gerçekleştirilmiştir.

A. Kavramsal Olarak Ulusal Güvenlik

Devletler için öncelikli amaçlardan birisi olan ulusal güvenlik, modern çağlarda çok boyutlu bir olgu haline gelmiştir. Ulusal güvenliğin temelini ulus kavramı oluşturur. Bu nedenle öncelikle ulusu kavramsal olarak ifade etmek, ulusal güvenliğin daha iyi açıklanması adına faydalı olacaktır. Gellner, ulusu “Kişilerin inançları, dayanışma ve sadakat duyguları etrafında oluşturulan, insan yapımı bir varlıktır” şeklinde tanımlamıştır (1992:19). Kılıçbay, ulusu “Bir toprak parçasının üzerinde dağınık şekilde duran parçaların, ulusal pazar etrafında bir araya gelmeleri sonucu

oluşan ülkeye dayanır” şeklinde ifade etmiştir (1996:90). Canatan ulusu “Kültür, duygu ve ülkü birliği ile birbirine bağlı, mazi ve menfaatte müşterek, aynı dili konuşan siyasi bir cemiyettir” şeklinde tanımlamıştır (1966:122). Ulusal güvenlik ise ifade edilen ulusun, güvenlik boyutunu ele alan bir kavramdır. Ulusal güvenlik kavramı ile ilgili birçok düşünürün farklı tanımlamaları bulunmaktadır. Berkowitz ve Botz ulusal güvenlik için “Ulusal güvenlik en anlamlı şekilde bir ülkenin kendi değerlerini dış değerlere karşı korumasıdır” şeklinde bir tanımlama getirmiştir (1966:134). Haftendorn, ulusal güvenliği “Askeri tehdidin yokluğu veya dışarıdan gelecek saldırı ya da yıkımlara karşı ulusu korumaktır” olarak açıklamıştır (1991:4). Luciani, ulusal güvenliği “Ulusal güvenlik; dışarıdan gelebilecek saldırganlıklara dayanabilme gücüdür” olarak ifade etmiştir. Penelope Hartlan, ulusal güvenliği “Bir devletin ulusal çıkarlarını dünyanın her yerinde koruyabilmesidir” şeklinde tanımlamıştır. Walter Lippman’a göre ulusal güvenlik “Bir devletin öz değerlerine yönelik tehditleri savuşturabilmesi; gerektiğinde meydan okuyabilmesi ve olası bir savaşı sürdürebilme yeteneğidir” (Buzan,1991:16-17). Arnold Wolfers’a göre ulusal güvenlik “Bir ulusun az ya da çok sahip olduğu ve daha büyük veya az oranda sahip olma gayesinde olduğu bir değerdir” (Baldwin,2004:16). Crowford ve Lipschutz ulusal güvenlik kavramını “Dışarıdan kaynaklanan tehditlere karşı güvende olmak ve istikrar ve bütünlüğü sağlamaktır” şeklinde tanımlamıştır (1997:151). Frank Trager’e göre ulusal güvenlik “Hükümetlerin ulusal çıkarlara yönelik ulusal ve uluslararası saldırılara karşı devleti korumaya yönelik politikalarıdır” (Karabulut,2011:21).

Ulusal güvenlik kavramı ilk kez Machivelli tarafından kullanılmıştır (Karabulut,2011:20). Fakat uluslararası alanda daha kullanılır hale gelmesi ve bilinirliğinin artması eski ABD başkanlarından olan Henry S. Truman döneminde, kongre tarafından ortaya konulan “Ulusal Güvenlik Yasası” sayesinde olmuştur. Bu yasa ile ulusal güvenlik kavramı politik bir hal almıştır (Birdişli,2011:151). Bu yasa başlarda sadece ulusal güvenlik konularını kapsarken, Soğuk Savaş döneminde daha çok ideolojik amaçlar uğruna kullanılmıştır. Soğuk Savaş dönemi incelendiğinde, iki ülkenin ekseninde şekillenen bir ulusal güvenlik anlayışı olduğu görülmektedir. Bu dönem içerisinde yaşanan bazı olaylar neticesinde ulusal güvenliğin kapsamı genişlemiştir. Artık ekonomi, siyaset, toplum ve çevre gibi duyarlılıkların da dâhil edildiği kapsamlı bir güvenlik anlayışı oluşmuştur (Balkan,2006:28). Ulusal güvenlik, Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle tekrar ideolojik biçiminden BM gibi birçok kurumun

da dâhil olduğu bir alana taşınmıştır (Birdişli,2011:152). Günümüzde güvenliğin dinamik yapısı ve değışen koşullardan ötürü yeni güvenlik algılamaları, ulusal güvenlik kapsamını da direkt olarak etkilemektedir. İnsan hakları, terör, kökten dincilik, göç gibi faktörler de ulusal güvenlik kapsamı içine girmiştir. Değışen uluslararası durumların ulusal güvenliğe etkisi üç şekilde olmuştur (Balkan,2006:30):

1. Bölgesel problemler daha fazla ön planda olmaya başlamış ve daha hassas bir hal almıştır.
2. Gelişen silah teknolojileri sayesinde mesafe kavramı değışmiş ve her yer potansiyel birer savaş alanı haline dönmüştür.
3. Etnik sorunlar ve terörizm gibi unsurlar geleneksel savaş stratejilerinin değışim zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Buna uygun olarak ordular da yeniden gözden geçirilerek gerekli operasyonel kabiliyetlerin elde edilmesi sağlanmıştır.

Balkan’a göre ulusal güvenliğin üç yönü bulunmaktadır. Bu yönler siyasi yön, ekonomik yön ve hukuki yöndür. Siyasi olarak ulusal güvenlik bütün olarak bir devletin savunmasını içeren bir kavram olduğu için bu savunma faaliyetinin geleceğe yönelik plan ve programlarının oluşabilmesi açısından “Milli Güvenlik Siyaseti” izlenmelidir. Buradaki siyaset ile yürütme faaliyeti algılanmamalıdır. Yürütmenin icra ettiğı siyaset farklı bir kavramdır ve buradaki amaç ülke çıkarlarıdır. Ekonomik yönü ise ülkenin güvenliği açısından kaynakların ve eldeki imkânların en iyi şekilde kullanılmasını hedefler. Bu amaç için gerekirse yatırımlar, ambargolar ve boykotlar gibi ekonomik tedbirler alınabilir. Hukuksal yönü ulusal güvenliğı sağlamak adına anayasanın ve ilgili diğerk kanunların vermiş oldukları yetkileri kapsar (2006:25-26).

Ülkelerin ulusal güvenlik tedbirlerini uygularken elde etmeyi hedefledikleri kazanımlar vardır. Devletin bekasını korumak, vatandaşlarının can ve mal güvenliğini sağlamak, ülkede refah ortamının sürekliliğini sağlamak, ekonomik kaynaklara erişim sağlamak bu kazanımlara örnek olarak verilebilir (Griffiths ve O’Callaghan,2002:290). Hava gücü bahsi geçen kazanımlara erişebilmek adına önemli bir milli güç unsuru olarak görev yapmaktadır. Ulusal güvenliğin temel gayesi, bütün olarak ulusun güvenliğini temin etmek olduğundan bu hususta caydırıcı bir unsur olarak hava gücü etkin bir şekilde kullanılabilecek bir unsurdur. Hız ve menzil özelliğı ile diğerk unsurlara göre üstün konumda olan ve büyük etkinlik sağlayan hava gücü,

yaşanacak kriz anlarında uzun mesafeleri hızlı bir şekilde geçerek ulusal güvenliğin sağlanması adına önemli katkılar sağlamaktadır. Bir devletin ulusal güvenliğe yönelik güncel olarak belirlediği tehditlere karşı hava gücü unsurları ile birçok fayda sağlanabilmektedir. Tehdit ve güvenlik ortamı sürekli olarak değişebilen bir alan olduğundan, hava gücü esneklik ve birçok farklı görevi icra edebilme gibi özellikleri sayesinde ortaya çıkabilecek yeni tehditlere karşı da etkin bir şekilde görev alabilme kapasitesine sahiptir. Son senelerde yaşanan birçok insani kriz sadece devletlerin kendi ulusal güvenlikleri için değil, krizi yaşayan ülkelerin ulusal güvenlikleri adına da harekete geçmelerine neden olmaktadır. Bu tip durumlarda insani kriz bölgelerine en hızlı şekilde gerekli yardımları ulaştırabilmek için ilk seçenek hava gücü olmaktadır. Bu durum hava gücünün ulusal güvenlikteki önemini daha fazla arttıran bir husus olmuştur.

B. Ulusal Güvenlik Adına Uygulanan Stratejiler

Kavramsal olarak ifade edilen ulusal güvenliğini sağlamak için her devletin uyguladığı bazı stratejiler mevcuttur. Bu stratejiler vasıtasıyla devletler amaçlarına ulaşmaya çalışmakta ve ulusal güvenliğin tesis edilmesi hususunda daha etkin olmaya gayret göstermektedir. Karabulut'a göre ulusal güvenliğe yönelik altı strateji vardır (2011:22):

1. Yaşa ve yaşat: Bu stratejinin amacı komşu ülkelerle güzel ilişkiler tesis ederek güvenli ve huzurlu bir şekilde yaşamaktır. Ekonomik anlamda ve risk anlamında daha güvenilir ve tercih edilebilir bir stratejidir.
2. Güçlüye entegre olmak: Bu strateji ile anlatılan durum zayıf bir ülkenin kendisinden daha güçlü bir ülkenin himayesine girerek, kendi ulusal güvenliğini daha iyi bir şekilde sağlamaya çalışmasıdır. İkinci Dünya Savaşı'nda Tayland'ın Japonya'ya katılması bu stratejiye örnek olarak verilebilir.
3. Tarafsızlık: Hiçbir tarafın yanında yer almayacağını belirterek, uluslararası ortamda oluşabilecek herhangi bir gerginlik, kriz veya savaş ortamında tarafsız bir şekilde kalmayı amaçlar. Bu sayede ulusal güvenlik açısından kendisine düşman edinme ihtimalini azaltarak ulusal güvenlik daha iyi bir şekilde sağlanabilir. Bu konuya İsviçre örnek olarak verilebilir.

4. Sorumluluk teslimi: Bu stratejide ülkeler hegemon ülkeyi destekler ve bu şekilde güvenliklerini daha yüksek bir seviyede sağlar. Günümüzde ABD'nin hegemonyasındaki dünya düzeninde Amerika'ya destek veren ülkeler bu başlık altında ele alınabilir.
5. Güç dengesi: Bu strateji en geleneksel olanıdır. Realizm ve neorealizm gibi uluslararası ilişkiler teorilerinin de önemli inceleme konularından birisi olmuştur. Bu sistem ile ülkeler arasında göreceli olarak güç bakımından denk bir uluslararası sistem yaratılmaya çalışılmaktadır.
6. Hegemonya: Güçlü devletlerin ulusal güvenliklerini sağlayabilmek adına uyguladıkları stratejidir. ABD, Irak ve Afganistan üzerinde yapmış olduğu askeri müdahaleleri dünyanın şu andaki hegemon gücü olduğundan yapabilmektedir. Bu noktada sadece askeri güç unsurları düşünülmemeli ekonomik güç, siyasi güç, hukuksal güç gibi unsurların da hegemonya amacıyla rahatlıkla kullanılabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

3. GÜÇ KAVRAMI

Hava gücü, ulusal güvenlikte kullanılabilen güç unsurlarındandır. Hava gücünün ulusal güvenlikte nasıl bir güç unsuru olarak kullanılabildiği ve hangi faaliyetler ile bu fonksiyonunu yerine getirdiği, ifade edilmesi gereken noktadır. Genel olarak hava gücü operasyonel yönü ile ön planda olsa da veya bu yönüyle insanların zihninde yer alsa da, birçok farklı görevi icra edebilen bir unsurdur. Bu görevler arasında devletlerin saygınlıklarını arttıran birçok görev de bulunmaktadır. Bu nedenle hava gücünün, ulusal güvenlikte güç unsuru olarak kullanılması farklı alanları içermektedir. Güç kavramı kısmında, öncelikle kavramsal olarak güç ele alınmış ve ardından güç çeşitleri ortaya konmuştur.

A. Kavramsal Olarak Güç

Güç kavramı ile ilgili literatürde birçok tanımlama bulunmaktadır. Bu açıklamalar gerek kapsam olarak gerekse içerik olarak birbirlerinden farklılık göstermektedir. Bunun temel nedeni güç kavramının anlam olarak geniş bir içeriğe sahip olmasıdır. TDK'da güç kavramı "Fizik, düşünce ve ahlak yönünden bir etki yapabilme veya bir etkiye direnebilme yeteneği, kuvvet, efor. Büyük etkinliği ve önemi olan nitelik" olarak tanımlanmıştır (Güncel Türkçe Sözlük). Nye gücü "Güç hava durumu gibidir. Herkes ona bağlıdır ve onun hakkında konuşur; fakat çok azı onu

anlar” şeklinde ifade etmiştir (2005:11). Griffiths ve O’Callaghan gücü “En basit anlamıyla bir ülkenin diğer ülkeleri ya da olayların sonuçlarını etkileme ya da kontrol edebilme yeteneğidir” olarak tanımlamıştır (2002:253). Tezkan gücü “Bir devletin başka bir devlete karşı uyguladığı ve normal şartlar altında o devletin yapmak istemeyeceği bir şeyi yapmasını sağlamaya yönelik etkidir” şeklinde açıklamıştır (2005:137). Dağ’a göre güç “Bir devletin kendi çıkarlarını koruma veya taleplerini karşı tarafa kabul ettirme konusunda sahip olduğu maddi ve manevi potansiyeldir” (2009:368). Arda gücü “Bireylerin ya da bir grubun üyelerinin, hedeflerine ulaşabilme ya da sahip oldukları çıkarları ilerletebilme yetenekleri” olarak ifade etmiştir (2003:237). Holsti ise gücü “Güç diğer aktörleri etkileme, bu etkiyi başarıyla taşıma kapasitesi ve diğer tarafın eylemlerine karşılık verebilmedir” şeklinde tanımlamıştır (1964:182).

Güç farklı unsurları içeren bir kavramdır. Bu nedenle herhangi bir kişinin, kurumun veya bir tarafın güce bakış açısı değişiklik gösterebilmektedir. Gücü oluşturan unsurları belirtirken sadece fiziksel unsurları belirtmek eksik olacaktır. Fiziksel unsurların yanı sıra var olan diğer unsurlar da güç kavramını oluşturan etkenler arasındadır. Gücü oluşturan unsurlar askeri unsurlar, siyasi unsurlar, ekonomik unsurlar, demografik unsurlar, coğrafi unsurlar, bilimsel ve teknolojik unsurlar, kültürel unsurlar, liderlik özellikleri, imaj, dostluklar ve gelenek-göreneklerdir (Arı,2013:143-144;Ünsal,2010:34-47). Güç kavramı uluslararası ilişkiler kuramlarında önemli bir yer tutmaktadır. Uluslararası ilişkiler kuramlarının güç ile ilgili farklı yaklaşımları bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar uluslararası ilişkiler kuramlarının gelişen olayları yorumlaması açısından önemli bir yere sahiptir. Realistler genel anlamda gücü fiziksel unsurlardan oluşan toplam kapasite olarak görmektedir. Askeri güç ve ekonomik güç realistler için daha öncelikli olan unsurlardır (Arı,2013:144). Neorealist düşünce okuluna göre güç başlı başına bir amaç olmaktan ziyade mümkün olduğunda ve gerektiğinde başvurulabilecek bir araçtır. Zayıf olmanın güçlü devletlerin saldırısına davetiye çıkarması gibi çok güçlü olmaya çalışmak da diğer devletleri silahlanmaya ya da ittifak ilişkisi içine girerek güçlerini birleştirmeye itmektedir. Dolayısıyla güç, ancak gerektiğinde kullanılacak bir araç olup, ne kadar güce sahip olmak gerektiğine akliselim sahibi devlet adamı karar verir (Waltz,1990:36). Liberallerde ise askeri güç kullanımı realistler kadar ön planda

değildir. Liberaller, devletin yanı sıra çok uluslu şirketler ve devlet dışı diğer unsurları da aktör olarak görmektedir (Yılmaz,2008:29).

Uluslararası ilişkiler açısından güç kavramı önemli bir yer tutmakla birlikte kavramsal olarak değişik biçimlerde açıklanmıştır. Bu çeşitliliğin temelinde kavramı açıklamanın zorluğu bulunmaktadır. Bu zorluğun oluşmasının temel sebeplerinden birisi kavramın basit bir şekilde açıklanması anlamı basitleştirip tekdüze bir hale sokarken, daha detaylı yorumlar ise daha yoğun bilgi içeren ve anlam açısından daha zor anlaşılan bir yapıya bürünmektedir (Özdemir,2008:115). Gücün birden fazla unsuru vardır. Bu nedenle tüm unsurları içeren bir tanımlama zor bir hal almaktadır. Güç kavramı ile ilgili diğer bir zorluk ise sistemin yapısından kaynaklanmaktadır. Sistemin yapısı zamanla değişen ve sürekli güncellenen bir işleyişe sahiptir. Bu süreçte güç tanımlamaları, önemli olan güç unsurları ve uluslararası alanda var olan ilişkiler değişmektedir. Bu nedenle yapılabilecek bir tanımlama belli bir süre sonra geçerliliğini yitirebilme ya da önemini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabilmektedir. Teknolojinin bu kadar ön planda olmadığı geçmiş zamanlarda askeri güç ve ekonomik güç daha önemli unsurlar olarak ön plana çıkmıştır. Günümüzde ise küreselleşmenin de etkisiyle teknoloji ve bilgi sistemlerinin en az bu unsurlar kadar etkili olduğu ve bunlara ilaveten çok uluslu şirketler gibi unsurların da güç unsurları arasında değerlendirilmesinin zorunlu olduğu görülmektedir. Bu değişim göz önüne alındığında gelecekte farklı unsurların da önemli bir güç unsuru haline gelmesi şaşırtıcı olmayacaktır (Nye,1990: 156-157).

Nye “Güç, sermaye zenginlerinden bilgi zenginlerine geçmektedir” şeklinde bir açıklama yaparak, güç kavramındaki değişime dikkat çekmiştir (1990:164). Bu husus ile ilgili ABD eski dışişleri bakanlarından Madeleine Albright “CNN Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin on altıncı üyesidir” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur (Bollier,2003:6). Bu söylemler çok önemli bir değişimi göstermektedir. Günümüzde medyanın ve diğer iletişim unsurlarının ne kadar etkin olduğunu, uluslararası ve ulusal olayları ne derece güçlü bir şekilde etkilediğini görmek için düzenli olarak medyayı ve diğer kitlesel iletişim unsurlarını takip etmek yeterli olacaktır.

Hava gücü, bir ülkenin gücüne doğrudan katkı sağlayabilen bir unsurdur. Ülkenin güç unsurlarından olan askeri unsurlar, ekonomik unsurlar, teknolojik unsurlar ve imaj ile hava gücünün direkt olarak ilişkisi bulunmaktadır. Hava gücü bahsi geçen alanlarda bir ülkenin sahip olduğu potansiyeli ve kapasiteyi arttırması için kullanılabilir. Güç kavramının tanımında ifade edilen önemli bir husus ise diğer devletler üzerinde etki oluşturabilme kabiliyetidir. Hava gücü, sahip olduğu operasyonel imkânlar ile bir ülke adına caydırıcılık sağlayan bir unsurdur. Bu bakımdan etkin bir hava gücünün varlığı, düşman üzerinde etki oluşturma ve daha güçlü konumda olma ihtimalini arttıran bir husustur.

B. Güç Çeşitleri

Gücün çeşitlerine ilişkin farklı sınıflandırmalar mevcuttur. Genel olarak güç; askeri güç, ekonomik güç, yumuşak güç ve akıllı güç olarak dörde ayrılır (Aydoğan,2011:8-11). Askeri güç, basit bir ifade ile askeri imkân ve kabiliyetlerle elde edilebilen güç toplamını ifade eder. Askeri güç ve onun unsurlarından olan hava gücü bir sonraki kısımda daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Ekonomik güç bir ülke açısından refah, huzur ve ilerleme sağlayabilmek için kullanılan tüm kaynakların toplamı ve bunların neticesinde üretilen toplam çıktı olarak tanımlanır (Tezkan,2005:181). Ekonomik güç eski zamanlardan itibaren uluslararası arenada önemli bir konuma sahip olan bir unsurdur. Geçmiş dönemlerde Pers İmparatorluğu'nun büyük altın rezervlerini kendisinden daha güçsüz konumda bulunan ülkelerin dış politikalarını etkilemek için kullandığı bilinmektedir. Atinalılar Delian Ligi Limanlarını Spartalılara karşı kapatmıştır. Bu durum tarihte ilk defa ekonomik savaşın yaşandığı olay olarak bilinmektedir. Tarih boyunca bunlara benzer onlarca olay yaşanmıştır ve günümüzde de yaşanmaya devam etmektedir (Gilpin,2013:16). Ekonomik gücü oluşturan birçok unsur mevcuttur. Doğal kaynaklar, ekonomik yapı, tarım, sanayi ve diğer sektörlerin durumu, iş gücü, dış pazardan alınan hammadde miktarı, kendi kendine yetebilen bir ülke olması, parasının değeri, uluslararası ekonomik ve finans örgütleri ile ilişkisi, kredi notu derecelendirmeleri, kamusal ve özel şirketleri, uluslararası tanınmış markaları, gayri safi milli hasılası (GSMH), enflasyon rakamları ve teknolojik kapasitesi bir ülkenin ekonomik gücünü belirleyen faktörlerdir (Yılmaz,2008:43). Günümüzde ekonomik güç, güç unsurları arasında çok önemli bir unsur haline gelmiştir. Bunun temel sebebi diğer güç

faktörlerinin temel olarak devamlılığının ekonomik unsurlara bağlı olmasıdır. Ekonomik gücün yeterli olmadığı bir durumda ne askeri güç, ne de diğer güç unsurları tam olarak istenen düzeyde olamazlar. Bu da bütün güç unsurlarının etkilenmesine neden olur (Ünsal, 2010:38).

Yumuşak güç kavramı uluslararası ilişkiler alanında 1990'lı yıllardan itibaren kullanılmaya başlanan ve Joseph Nye'in bulmuş olduğu bir kavramdır. Nye'e göre sert güç kandırmalara (havuç) veya tehditlere (sopa) dayanabilir. Nye yumuşak güç için "Eğer sizin, benim istediğimi istemenizi sağlarsam, size bunu yaptırmak için sopa ya da havuç kullanmama gerek kalmaz" diyerek güç kavramına farklı bir yaklaşım getirmiştir. Yumuşak güç diğer bir tanımda "Başkalarının, istediğimiz yönde istemelerini sağlama veya kabul etmelerini sağlama" şeklinde ifade edilmiştir (Vuving,2009:6). Nye'e göre herhangi bir aktör sert güç unsurlarına başvurmadan da sonuç elde edebilir. Çekicilik, baştan çıkarma, cazibe, ikna gibi yöntemler kullanılarak karşı taraf etkilenebilir (2005:14-15). Burada sert gücü de izah etme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Sert güç, karşı tarafı zorunluluk haline sokacak güç unsurları olarak tanımlanabilir. Genellikle sert güç kavramı askeri güç olarak belirtilmesine rağmen bu anlatım sert gücü tam olarak ifade etmekten uzaktır. Ekonomik gücü veya diğer güç vasıtalarını da sert güç unsuru olarak kullanmak mümkündür (Noya,2005:16). Örneğin bir ülkeye zor durumda kaldığı için yapılan maddi yardım ekonomik gücün yumuşak güç olarak kullanıldığı bir durumdur. Herhangi bir ülkeye yapılan ekonomik yaptırım ise ekonomik gücün sert güç unsuru olarak kullanıldığı bir durumdur. Bu nedenle herhangi bir güç unsurunun sert güç veya yumuşak güç olarak kullanılması karşı taraf ile olan ilişki neticesinde ortaya çıkar. Eğer bu ilişki zorunluluk, yaptırım veya tehdit içeriyorsa sert güç; karşılıklı anlaşma, rızasını elde etme, gönül kazanma unsurlarını içeriyorsa yumuşak güç olarak değerlendirilir (Kızılkaplan,2009). Hava gücü unsurunun, askeri güç faktörü olarak sert güç kullanımı ön planda olsa da birçok defa yumuşak güç unsuru olarak da kullanılmıştır. Hava gücü yumuşak güç unsuru olarak kullanılması ile çok boyutlu bir yapı haline bürünmektedir. İnsani yardımlar, arama kurtarma faaliyetleri, gösteri uçuşları gibi faaliyetler yumuşak güç etkisi sağlayan unsurlardandır. 2010 senesinin Mart ayında sert bir kış geçiren Moğolistan'a Türk Hava Kuvvetleri vasıtasıyla gerçekleştirilen insani yardım yumuşak güç kullanımına güzel bir örnektir (Türk Hava Kuvvetleri, 2010).

Yumuşak gücün kaynakları hususunda farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. Geun Lee'ye göre yumuşak gücün kaynakları düşünceler, ülkenin imajı, teoriler, söylemler, eğitim, kültür, gelenekler, ulusal veya küresel sembollerdir (2009:6). Kalın'a göre sanat ve sinema, mimari, müzik, rekabet ortamı, özgürlükler, demokrasi, yaratıcı düşünce, insan kalitesi ve sosyal sermayesi, bilim ve teknoloji altyapısı, inovasyon kapasitesi ve diplomatik beceri de yumuşak gücün unsurları arasında yer almaktadır (Parag.11). Sert gücü kullanmak genellikle uzun süreçleri içermeyen, sonuçların daha kısa sürede elde edilebildiği bir süreçtir. Herhangi bir tehlike karşısında askeri gücü kullanmak, ekonomik olarak yaptırımlarda bulunmak aktörler açısından zor olmayan süreçlerdir. Eğer yeterli güç mevcutsa bunlar rahatlıkla uygulanabilir. Fakat yumuşak gücün kullanımı aynı şekilde olmaz. Daha uzun bir süreci kapsar. Yavaş ve ağır bir işleyişi vardır (Nye,2005:100).

Akıllı güç kavramı Amerika'da bulunan Akıllı Güç Komisyonu'nda Joseph Nye ve L. Armitage gibi önde gelen düşünürler tarafından ortaya konmuştur. Bu kavram ile anlatılmak istenen öncelikle sert gücün ve yumuşak gücün birlikte kullanılmasıdır. Diğer bir unsur olarak ortaya çıkan bu ortak güç, karşı taraftaki aktörün hareketleriyle de uyum göstermelidir. Bu komisyon tarafından oluşturulan rapora göre sert güç bir aktör için tek başına yeterli değildir. Bunun yanı sıra yumuşak güç de kullanılmalıdır. Yumuşak gücün garantörü ise sert güçtür. Korku ve baskı politikalarının ve bu şekilde izlenecek yöntemlerin yeterli olmadığı ve iyimserlik yönünün de uygulanması gerektiği belirtilmiştir (Aydoğan,2011:8). Obama hükümetinin Dış İşleri Bakanı Hillary Clinton'un, ABD Senatosu'ndaki konuşmasında dünyada ABD liderliğinin eksikliğinin hissedildiğini ileri sürmesi ve bu eksikliği gidermek için "Bütün diplomatik, ekonomik, askeri, siyasi, yasal, kültürel araçlar içinden en uygun olanını veya olanlarının bileşimini kullanacaklarını" belirtmesi Obama yönetiminin akıllı güç unsuruna değer verdiğini göstermektedir (Akçadağ:3).

C. Askeri Güç ve Hava Gücü

Biddle, askeri gücü yapmış olduğu faaliyetleri dikkate alarak tanımlamıştır. Ona göre askeri güç ulusal vatanın savunmasından, diğer ülkelerin işgaline, teröristleri etkisiz hale getirmekten, isyanları bastırmaya, barışı devam ettirmekten, ekonomik yaptırımların uygulanmasına kadar birçok farklı alandaki faaliyetin yapılabildiği bir alanı ifade etmektedir (Biddle,2004:5). Horowitz askeri

güce “Bir devletin savaş alanında organize şiddeti nasıl kullandığı veya düşmanı ne şekilde mecbur duruma soktuğunun karşılığıdır” şeklinde farklı bir yaklaşımda bulunmuştur (Horowitz,2010:5). Askeri güç tanımlamalardan da anlaşılacağı gibi farklı amaçlar için kullanılabilen bir unsurdur. Askeri güç, güç unsurları arasında tarihi en eskiye dayanan güçtür. Günümüzde var olan güç çeşitleri arasında caydırıcılık ve fiziksel güç unsuru olarak askeri güç hala önemli bir unsurdur. Askeri güçte sınırlı operasyonlardan, insani müdahalelere, büyük operasyonlara ve savaşlara kadar faaliyetler icra edilebilmektedir. Askeri güç kara, deniz ve hava güçlerinden oluşur. Son zamanlarda uzay gücü ve siber güç de askeri gücün altında değerlendirilmeye başlanmıştır. Bir ülkenin askeri gücünün büyüklüğü ve etkinliği sadece kalabalık bir orduya sahip olması veya çok sayıda uçağa, silaha sahip olması ile tanımlanamaz. Bu unsurların yanında başka unsurların da mevcudiyeti gereklidir. Temel olarak bu unsurlar aşağıdaki belirtildiği gibidir. Belirtilen bu unsurlarda gelişmişlik seviyesi ne kadar yukarıda olursa bir ülkenin askeri gücünün seviyesi de daha gelişmiş bir düzeyde olur. Bahsedilen unsurların tamamına sahip olmamak askeri gücün zayıf olduğu anlamına gelmez. Fakat bu unsurları daha fazla kapsayan ve sahip olan bir ülkenin diğer ülkelere karşı avantaj sağlayacağını söylemek yanlış olmayacaktır (Yılmaz,2008:39-40).

1. Sahip oldukları silah envanteri
2. Dış ülkelerde bulundurdıkları askeri unsurlar
3. Muhabere yetenek ve imkânları
4. Teknolojik donanım
5. Lojistik imkânlar
6. Sahip olunan hava, kara, deniz vasıtaları
7. Uzay gücü ve siber alandaki etkinlik
8. Profesyonel personel
9. Personelin eğitim seviyesi

Çalışmanın temel konusu olan hava gücü, askeri gücün temel unsurlarındandır. Genel olarak hava gücü harp dönemlerinde veya yapılan askeri operasyonlar ile bilinen bir unsurdur. Fakat hava gücünün yumuşak güç unsuru olarak kullanıldığı birçok olay

da mevcuttur. Bu kullanımı ile hava gücü daha esnek bir kullanım alanı, daha sürekli bir işleyiş ve ülkeler için birçok faydayı sağlayan bir platform haline gelmektedir. Diğer ülkelere insani kriz anlarında yapılan yardımlar hava gücünün yumuşak güç olarak kullanılmasına güzel bir örnek teşkil etmektedir. Hava gücü unsurları, sahip oldukları bilgi ve haberleşme araçları vasıtasıyla bilgi toplama aracı olarak da kullanılabilir. Hava gücünün askeri güç unsuru olarak kullanılması hususunda yakın tarihin önemli olaylarından birisi olan Kıbrıs Barış Harekâtı örnek olarak verilebilir. Uluslararası alanda ise ABD'nin Irak ve Afganistan ülkelerinde yapmış olduğu operasyonlar hava gücünün askeri güç unsuru olarak kullanılmasına örnek olarak verilebilir. Hava gücünün içerdiği unsurlar ve sahip olduğu özellikler hakkında daha ayrıntılı inceleme bir sonraki bölümde gerçekleştirilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

HAVA GÜCÜ

1. HAVA GÜCÜ KAVRAMI

Hava gücü, askeri gücü oluşturan temel unsurlardandır. Kainikara'ya göre hava gücü “Bir ülkenin isteklerini hava vasıtaları sayesinde yerine getirebilme yeteneğidir” (2012:4). Haas'a göre hava gücü “Politik ve askeri görevleri gerçekleştirebilmek için askeri gücün üçüncü boyut olan hava ve uzayda kullanılabilmesi yeteneğidir” (2004:104). Clodfelter ise daha sade bir tanımlama kullanmış ve hava gücünü “Havada bir şeyler yapabilme yeteneği” olarak tanımlamıştır (2014:118). Tedder hava gücünü “Hava ve uzayı ofansif, defansif ve destek faaliyetleri için kullanmak ve aynı zamanda düşmanın bu alanı kullanmasını engellemektir” olarak ifade etmiştir (2010:30). Ayre ve Hough yaptıkları yorumda hava gücünü “Stratejik, operasyonel ve taktik amaçları gerçekleştirmek için askeri gücün uygulanması veya hava, uzay ve siber uzayın kontrolü ile etki altına alınması yeteneği” olarak ifade etmiştir (2012:6). Cooper'ın hava gücü tanımı “Havada uçabilme, uzay ve havada hareket edebilme, uçak ve diğer hava vasıtalarını kontrol edebilme yeteneğidir” şeklindedir (1948:129).

Winston Churchill hava gücü ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: “Hava gücü askeri unsurlar arasında tanımlanması ve kesin ifadeler ile açıklanması en zor olan taraftır” (Kainikara,2012). Hava gücü insanlı ve insansız hava araçları, uydular, radarlar, roketler, füzeler, uzay araçları, sivil havacılık üniteleri, doktrinler, yönergeler ve yetişmiş insan gücü unsurlarını içeren çok unsurlu bir platformdur (Kainikara,2006:10;Al-huzaa'i,2009;Tedder,2010:30-31). Birçok unsuru içeren hava gücü, buna rağmen genellikle sadece askeri olarak düşünülen ve basit olarak askeri imkân ve kabiliyetlerle sınırlandırılan bir konudur. Fakat hava gücünün kapsamı sahip olduğu unsurlardan da anlaşılacağı gibi bu kadar dar değildir. Hava gücü ile sadece ülkelerin silahlı kuvvetlerinin bir unsuru olan hava kuvvetleri ifade edilmemektedir. Silahlı kuvvetlerin içinde hava kuvvetlerinin yanı sıra kara kuvvetlerinin ve deniz kuvvetlerinin de birçok hava gücü unsuru bulunmaktadır. Özellikle hava gücü olarak en büyük kapasiteye sahip ülke olan ABD incelendiğinde, ABD Donanması'nın hava

gücü kapasitesinin çok yüksek olduğu ve birçok unsuru içinde barındırdığı gözükmektedir. Bunların yanı sıra kolluk kuvvetleri de hava gücü unsurlarına sahiptir. Askeri unsurların yanı sıra sivil unsurlar da hava gücünün kapsamına girmektedir. Birçok hava gücü faaliyetinde kullanılan üsler ve meydanlar sivil kişiler tarafından idare edilmektedir. Dolayısıyla hem kullanılan alan, hem de iletişime geçilen kule görevlileri gibi kişiler sivil unsurlardan oluşmaktadır. Bu tarz kullanımlara özellikle insani kriz zamanlarında sıklıkla rastlanmaktadır. Çalışmada da incelenen Haiti depreminde kullanılan meydan ve görev esnasında iletişime geçilen kule personeli hava gücünün sivil yönüne örnek teşkil etmektedir.

Hava gücü kavramı ilk defa H.G. Wells'in "The War in The Air" adlı romanında kullanılmış ve 1920'lerden sonra yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Kainikara,2012:1). Fakat hava gücünün tarihsel süreci incelendiğinde çok eskilere dayanan bir geçmişinin olduğu görülmektedir. Genellikle hava gücünün ilk kullanımı veya ilk defa ortaya çıkmasıyla ilgili olarak 1900 yıllardan sonra meydana gelen gelişmeler ile Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nda olan kullanımları bilinmektedir. Geniş bir şekilde kabul edilen görüşe göre Wright kardeşlerin yapmış oldukları ilk uçak hava gücü ile ilgili ortaya çıkan ilk çalışmadır. Fakat askeri amaçlı olarak hava vasıtalarının ilk kullanımına MÖ 300 senesinde rastlanmıştır. Bu dönemde Çinliler uçurtmaları düşman hareketlerini tespit ve takip etmek amacıyla kullanmıştır. Bu amaç uçurtmaların insanları taşıması ile gerçekleştirilmiştir. MS 800 senesinde barutun keşfi ile roket kullanılmıştır. Bunun kullanımı ile çok fazla başarı elde edilmese de Çinlilerin Moğollarla yaptıkları savaşlarda fayda sağlamıştır. Orta Çağ'da, Avrupa ve Orta Doğu'ya bakıldığında havacılıkla ilgili bazı denemeler görülmektedir. Dağ veya tepelerden kendilerini atarak pelerin ile havada süzülme veya hızlı bir şekilde kanat çırpma hareketleri vasıtasıyla uçuş girişimlerinde bulunan kişiler, bu girişimlerinde başarı elde edememiştir. Bununla birlikte on üçüncü yüzyıl itibarıyla uçan makinalar ve balon tipli araçlarla ilgili düşüncelerin olduğu bilinmekteydi. Fakat bunların uygulamaları ile ilgili bir kesinlik bulunduğunu söylemek mümkün değildir (Buckley,1999:22-23).

Zaman ilerledikçe havacılığa merak artmakta ve buna bağlı olarak ortaya çıkan düşünceler de çoğalmaktaydı. On dördüncü yüzyılda çocuklar için üretilen oyuncak helikoptere rastlanmıştır. Leonardo da Vinci'nin yenilikçi tasarımı olan

“ornitoptere” de bu döneme ait bir unsurdur. Uçuş ile ilgili ilk pratik adımların on sekizinci yüzyılda atıldığı görülmektedir. Tarihte ilk defa Fransa’da sıcak hava ve hidrojen balonları geliştirilmiş ve 1783 senesinde tarihin ilk uçuşu hidrojen balonuyla gerçekleştirilmiştir. Günümüzde var olan şekliyle hava araçlarının kullanımı ile ilgili ilk çalışmalar Sir George Cayley’a aittir. 1796 ve 1853 seneleri arasında helikopter tasarımları ortaya çıkarmış ve önemli bir aşama olan sabit kanatlı planörü tasarlayarak üretimini yapmış ve uçuşu da gerçekleştirmiştir. William Henson ve John Stringfellow on dokuzuncu yüzyılda motor gücü ile çalışan hava araçları ile ilgili çalışmalara devam etmiş fakat bu konuda en önemli gelişmeyi Wright kardeşler yapmıştır. Wilbur ve Orville Wright kardeşler icat ettikleri motorlu uçak ve 1903 senesinin Aralık ayında başarı ile gerçekleştirdikleri uçuş sayesinde hem hava gücüne olan ilginin artmasına neden olmuştur, hem de bu alanda var olan gelişme ve yeniliklerin daha fazla olmasına yol açmıştır. Elde ettikleri başarı hava gücü tarihinin de en önemli mihenk taşlarından (Buckley,1999:23-26). Wright kardeşlerin başarı ile gerçekleştirdikleri bu uçuştan yaklaşık on sene sonra hava gücü Birinci Dünya Savaşı’nda yoğun bir şekilde savaş amacı ile kullanılmaya başlanmıştır. Bu tarihten sonra artan bir şekilde hava unsurlarının kullanımı devam etmiştir. Gerek İkinci Dünya Savaşı, gerekse diğer birçok büyüklü küçüklü operasyonlarda hava gücünün ve hava unsurlarının payı gittikçe artmış ve hava unsurları devletler açısından önemli bir konuma gelmiştir (Ayre ve Hough,2012:1).

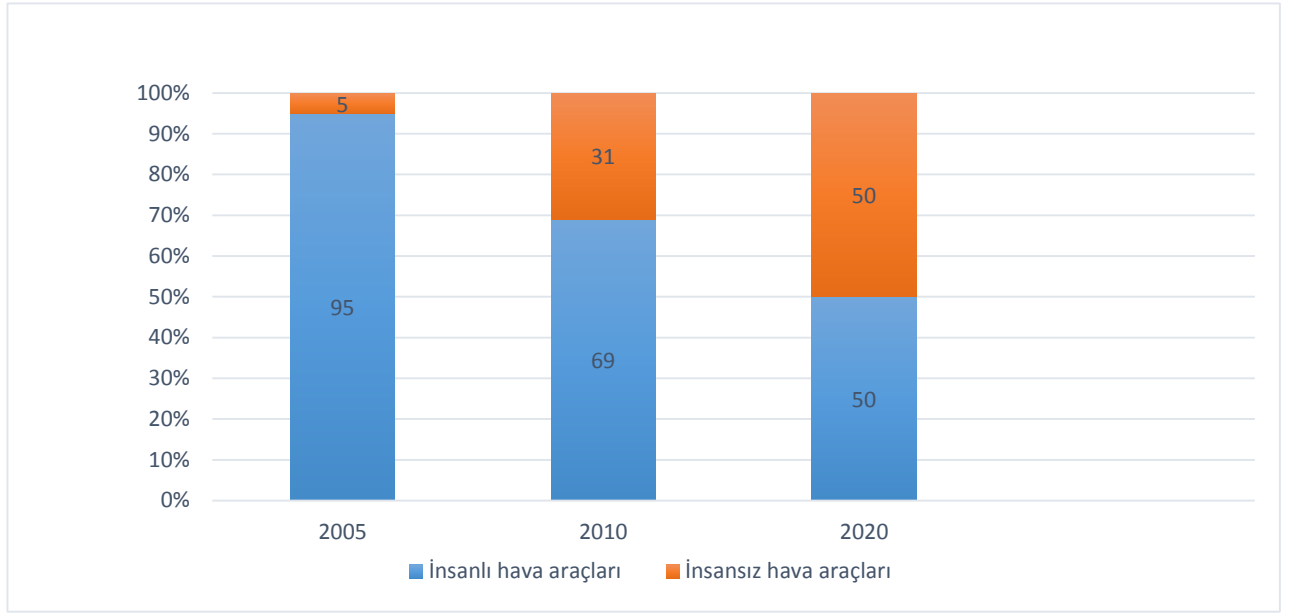
Hava gücünün bir ülke için çok önemli bir yer tutmasının başlıca sebebi hava gücünün kullanılmasıyla oluşan faydaların o ülke için önemli unsurlar olmasıdır. Hava gücünün sağladığı faydalar şu şekilde sıralanabilir (Kainikara,2012:9; UK Air and Space Doctrine,2013:2-1):

1. Gerekirse taarruzi gücünü kullanmak vasıtasıyla ülkenin çıkarlarını korumak.
2. Ülkenin insanı, ekonomisi, altyapısı ve diğer unsurlar için direkt olarak risklerden uzak bir ortamın oluşmasına katkıda bulunmak.
3. Özellikle hava ve uzaydan gelebilecek saldırılara karşı ülkeyi korumak.
4. Hızlı bir şekilde saldırılara karşı cevap verebilme yeteneğine sahip olmak.
5. Nitelik ve nicelik olarak etkin bir güç oluşturmak ve psikolojik olarak diğer ülkelere üstünlük sağlamak.

Bu amaçlarını elde edebilmek için hava gücünün sahip olması gereken bazı unsurlar mevcuttur. Bu unsurlar modern hava gücü sistemleri, eğitilmiş personel, profesyonel yönetim anlayışı, ekonomik güç kabiliyeti, toplumsal ve kültürel birliktelik, teknolojik güç, gerekli lojistik altyapı ve destek, kaliteli bir eğitim sistemi, moral gücü ve motivasyon, gerekli taktik, strateji ve planlamalar, havacılık endüstrisi ile altyapısı ve nitelikli nüfus gücüdür (Kainikara,2012:2-28;Kainikara,2006:10; Possony,1949:136;Cooper,1948:132). Belirtilen unsurların yanı sıra başka özelliklerin varlığı da elde edilmesi planlanan amaçlara ulaşmak açısından gereklidir. Öncelikli olarak hava gücü ile ilgili planlamalar çok özenli ve detaylı bir şekilde yapılmalıdır. Eldeki malzeme, personel ve yeterlilikler göz önünde bulundurulmalı ve en uygun şekilde tasarımlar oluşturulmalıdır. Karar alabilme yeteneği ve karar verme sürati hava gücü unsurları için önemli bir yere sahiptir. Hava gücü unsurlarının var olduğu bir yerde zaman kavramı saliselere kadar inmektedir. Bu nedenle hızlı bir şekilde karar alabilme ve bir an önce bu kararı uygulayabilme son derece önemlidir. Elektromanyetik kabiliyetlerin hava gücü unsurları ile etkin bir şekilde kullanılması da önemli bir unsurdur. Gelişen teknoloji sayesinde bu unsurlar kullanılarak hava gücünün etkinliği daha üst seviyelere çıkartılabilir ve bu sayede daha etkin bir şekilde hava gücü unsurlarından istifade edilebilir (Kainikara,2006:11).

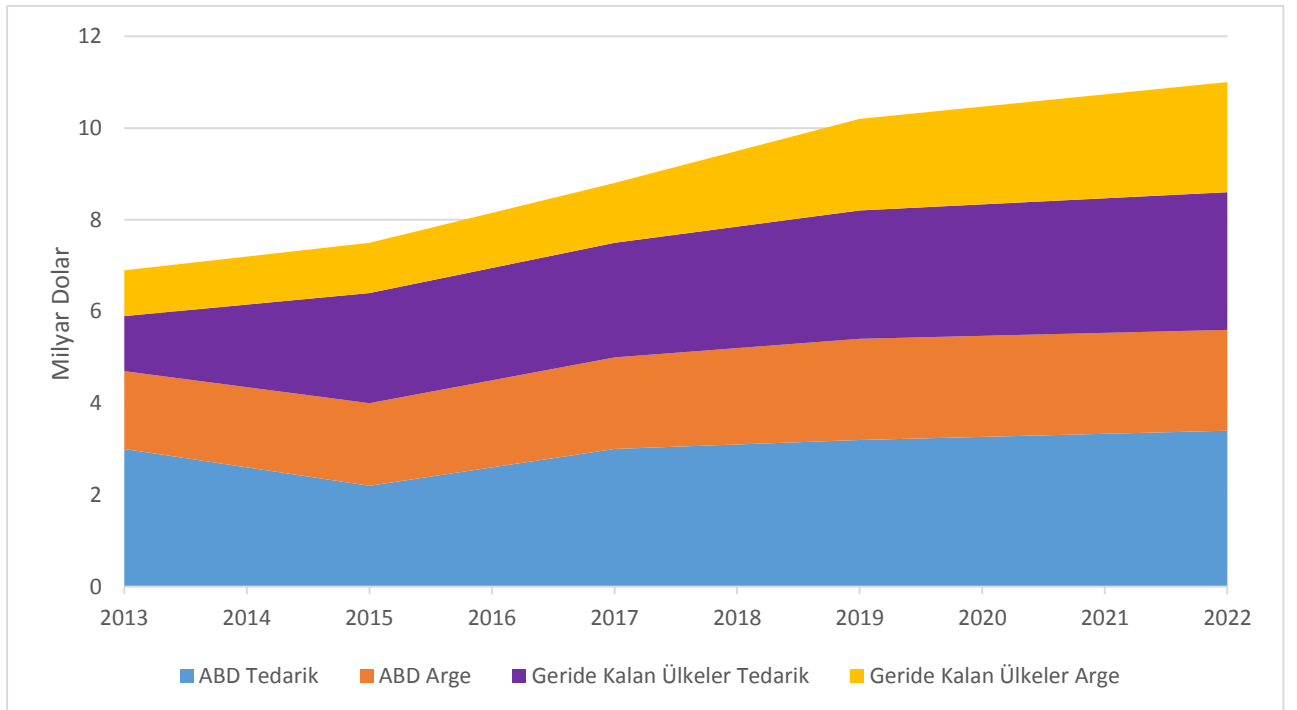
İnsansız hava unsurlarının mevcudiyeti hava gücü açısından önemli bir konu haline gelmiştir. Bu araçların kullanılması ile lojistik faaliyetler hafiflemektedir. Diğer hava araçlarına göre daha ekonomik olduklarından daha düşük maliyet içermektedirler. Pilot ihtiyacını azalttıkları için hem bu konudaki maliyetler, hem de eğitim için harcanan maliyetler azalmaktadır. Ayrıca insan unsuru olmadığından insanı kısıtlayan fiziksel limitler açısından da daha dayanıklıdırlar (Black,2013:221). İnsansız hava araçları hem istihbarat için hem de operasyonel anlamda kullanılabilirler. Operasyonel olarak ilk kullanımları çok eski tarihe dayanmamaktadır. 3 Kasım 2002 senesinde Yemen’de El Kaide liderlerinden Qaed Senyan Abu Ali al-Harithi, Predator uçağı ile düzenlenen operasyon sonucu öldürülmüştür. Bu tarihten sonra operasyonel olarak insansız hava araçlarının kullanılması rutin bir faaliyet haline gelmiştir (Sloggett,2013:15). Aşağıda verilen şekillerde insansız hava araçlarının kullanımının artışına ilişkin daha ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Şekil-1’de yer alan bilgilere göre dünyanın en büyük insansız hava aracı

envanterine sahip olan ABD’de 2020 senesinde, insansız hava araçlarının oranının %50 olması beklenmektedir (Luley,2012):

Şekil-1: ABD’nin 2020 Senesindeki Hava Araçları Envanteri

Şekil-2’de verilen bilgilerde ABD’nin ve geri kalan ülkelerin insansız hava araçlarının tedarik, araştırma ve geliştirme faaliyetleri için ayırdıkları bütçeler belirtilmektedir (Harrison,2013:3):

Şekil-2: ABD ve Diğer Ülkelerin İnsansız Hava Araçları Bütçeleri

Hava gücünün kaynaklarından birisi olan ulusal hava gücü altyapısı konusu bir ülke açısından çok önemlidir. Bir ülke gerekli altyapıya sahip olmak için öncelikle gerekli teknolojik birikime sahip olmalıdır. Aksi halde gerekli altyapıyı sağlayamaz veya sağlamış olsa bile gerekli ilerlemeyi göstermesi mümkün olamaz. Hava gücü teknolojik temelli ve sürekli kendisini yenileyen, dinamik yapıda bir oluşumdur. Bu nedenle böyle dinamik bir unsurun gereksinimi olan teknolojik altyapının oluşması son derece önemlidir. Bu altyapı olmazsa sürekli gelişen sistemler ve ülkeler karşısında mücadele yönünden geri konuma düşmek ve rekabet gücünün azalması kaçınılmazdır. Modern dünyada teknoloji o kadar fazla gelişme göstermiştir ki sadece uçaklar ve silah sistemleri değil aynı zamanda yüksek çözünürlüğe sahip lazer sistemleri ve sensörler de kullanıma girmiştir. Bunlar sayesinde gözle görülemeyen objeler bile görünür hale gelmiştir (Deptula,2011:412). Bu kadar ileri bir teknolojinin olduğu bir ortamda teknolojik gelişmelere uyum sağlayamayan bir hava gücü, görevlerini yerine getirme konusunda sıkıntı yaşayabilir. İnsanlı ya da insansız hava araçlarının, karar süreçlerindeki en önemli etken teknolojik unsurlardır. Pilotlar veya yerde kontrol görevini yapan personel teknolojik aletler sayesinde hedeflerin yerini tespit etmekte ve bu sayede görevlerini icra etmektedir. Gerekli teknolojik altyapıya sahip olmayan sistemlerde yanlış yorumlar ve değerlendirmeler oluşabilir. Bazı durumlarda kısa süre içerisinde karar almak gerekmektedir. Bu nedenle verilen kararlar çok dikkatli bir şekilde alınmalıdır. Teknolojik yeterlilik her seviyede gerekli olan bir husustur ve bu konuda oluşabilecek noksanlıklar ciddi hatalara neden olabilecektir (Sloggett,2013:191). Bu noktada gerekli olan teknolojik devamlılığın sağlanması ekonomik güç, ulusal eğitim sistemi, ülkenin endüstriyel altyapısı ve var olan yatırımlar gibi unsurlara bağlıdır (Kainikara,2012:15-16).

Son yüzyılda birçok değişim yaşanmıştır. Fakat bunların içinde hava gücünün kullanılmasının yarattığı etki ayrı bir yer tutmaktadır. Eski tarihlerden günümüze kadar devletlerarasında meydana gelen savaşlar ya kara ya da deniz yoluyla gerçekleştirilmiştir. Tarihte yaşanmış çok büyük savaşlar sadece kara veya deniz boyutuyla sınırlı kalmıştır. İki boyutlu bir şekilde yirminci yüzyıla kadar varlığını devam ettiren bu düzen hava gücünün gelmesiyle değişmiştir. Hava gücü üçüncü boyut olan hava ve uzayın kullanılmasını sağlamıştır. Üçüncü boyutun kullanılması ile artık düşmanların şehirleri, sivil halkları ile kara ve deniz yoluyla ulaşılması çok uzun süre alabilecek stratejik önemde noktaları kolay birer hedef konumuna gelmiştir. Bu kadar

etkili bir gücün kullanımı ile 1945 yılında Hiroşima'ya atılan atom bombası olayında olduğu gibi insanlık hayatını derinden etkileyen olayların yaşanması mümkün hale gelmiştir (Buckley,1999:1-2). Üçüncü boyutun kullanılması ile hız ve zaman kavramı önemini arttırmıştır. Artık bu konularda daha başarılı olma ihtiyacı devletler için kaçınılmaz hale gelmiştir (Kavanagh ve diğerleri,1990:11). Hava gücü ile devletler stratejik, operasyonel ve taktik seviyelerde savaş icra edebilecek konuma gelmiştir (USAF Basic Doctrine,Organization and Command,2011:11). Artık operasyon veya savaşlarda hava gücünün olmadığı ve hava kontrolünün sağlanamadığı bir durum devletler açısından büyük bir risk teşkil etmektedir. Hava üstünlüğünün olmadığı bir ortamda karada veya denizde yapılacak faaliyetler tehlike altında olacaktır. Bu nedenle diğer unsurların güvenliği açısından da hava gücünün varlığı çok önemli bir yer teşkil etmektedir (Buckley,1999:6).

Hava gücünün son yüzyıldaki hâkimiyeti sonrasında bununla ilgili yeni düşünce ve teoriler de ortaya çıkmıştır. Bu düşüncelerin en bilineni P. de Seversky tarafından oluşturulan “Hava Hâkimiyeti Teorisi” dir. Aslında hava gücünün önemi ile ilgili Giulio Douhet, William Mitchell ve Haus Scitaklian’ın da önemli katkıları vardır. Fakat Seversky hava gücü düşüncesini kuvvetli bir şekilde savunan ilk strateji uzmanı olmuştur (Karabulut,2013:56-58). Savaş pilotu, uçak tasarımcısı, yazar ve teorist olan Seversky Amerika’da İkinci Dünya Savaşı sırasında çok bilinen havacılık figürlerinden birisi olmuştur. Kendisi aynı zamanda hava savaşlarının geleceği hakkında yorum yapan bir insan olmuştur. Kendisini, hava gücünün savaşın doğasını devrimsel olarak etkileyecek bir unsur olduğunun ve çok önemli bir karar verici unsur olacağının iknası konusuna adamıştır. 1894’te Rusya’da doğan Seversky, Birinci Dünya Savaşı’nda bir bacağını kaybetmesine rağmen yılmadan mücadelesine devam etmiş ve tahta bir protez ile pilotluk görevine devam etmiştir. Daha sonra Rusya tarafından Amerika’ya ataşe olarak görevlendirilen Seversky, Rus Devriminin ardından Amerika’da kalmayı tercih etmiştir. Uçak tasarımları da bulunan Seversky’nin yazmış olduğu kitapları arasında “Victory Through Air Power (1942)” adlı kitabı büyük yankı uyandırmıştır. Sonradan kitap yazmaya devam eden Seversky’nin diğer kitapları bu kadar ses getirmemiştir (Meilinger,2002:8). Seversky, dünyayı ABD ve SSBC’nin sanayi merkezlerini esas olan iki büyük hava gücü çemberine bölmüştür. Bu çemberler Kuzey Amerika ve Kuzey Avrasya ile kesişmekteydi. ABD ve SSBC’nin aynı güçlere sahip olduğunu belirten Seversky, iki

ülkenin sanayi merkezlerinin birbirlerinin bombardıman uçakları vasıtasıyla saldırılabilecek konumda olduklarını belirtmiştir. Seversky, ABD'nin İngiltere dışında savunmasını batı yarıküreden başlatması gerektiğini ve deniz aşırı konumda bulunan üslerini de kapatması gerektiğini düşünmüştür. Ayrıca ABD'nin ulusal gücüne olumsuz şekilde etkileyen küçük savaşlardan kaçınması gerektiğini ifade etmiştir (Owens,1999:68-69).

Modern dünya düzeni incelendiğinde, bu düzenin oluşmasında hava gücünün önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Hatta bu düzenin hava gücünün belirlediğin iddia eden düşünürler de mevcuttur. Birinci Dünya Savaşı'ndan başlayarak Vietnam'da, Afganistan'da ve daha birçok ülkede meydana gelen savaşlarda hava gücü çok önemli bir unsur olmuştur. Son senelerde yaşanmış olan Irak'ta, Afganistan'da ve Libya'da yapılan operasyonlar hatırlanırsa bu olaylarda da hava gücünün belirleyici ve öncü unsur olduğu görülebilir. Bu nedenle son yüzyıla damgasını vuran hava gücünün öneminin devam ettiğini ve ileride uzay unsurlarının da katılımıyla hava gücünün öneminin daha da artacağını belirtmek yanlış olmayacaktır. Hava gücünün artan önemi, bu konudaki öncü ülke konumunda bulunan ABD'nin bütçesine bakarak da görülebilir. Hava gücü kapasitesi ve harcamaları konusunda ilk sırada yer alan ABD'nin son senelerde hava gücüne ayırdığı bütçenin arttığı görülmektedir. Artan bir bütçe miktarı aynı zamanda hava gücünün daha fazla önemsendiği ve planlamaların buna göre yapıldığının göstergesi olmaktadır. Daha küçük bir kuvvetle etki oluşturabilmesi göz önüne alındığında, hava gücünün gelecekte daha fazla kullanılacağını belirtmek doğru bir yaklaşım olacaktır (Topçu,2015:86). Askeri güç planlayıcılarının bu hususu göz önünde bulundurması gerekmektedir. Daha az kuvvetle, daha az personel kaybıyla, daha düşük seviyelerde oluşacak zayıat ile görevlerin başarılmaları için bunu en kolay şekilde sağlayacak olan hava gücü unsurlarına daha fazla bütçe ayrılmalıdır. Bu şekilde kara gücü unsurlarının daha az kullanıldığı, yapılan askeri operasyonların mümkün olan kısımlarının hava gücü unsurları ile yapılabildiği ve devletler açısından daha az risk oluşturan bir harekât ortamı oluşturulabilecektir.

2. HAVA GÜCÜNÜN ÖZELLİKLERİ

Hava gücünün birçok özelliği mevcuttur. Bu özelliklerin bir kısmı diğer güç unsurlarının da sahip olduğu özellikler olmasına rağmen, bazıları ise hava gücünün

ayırt edici yönlerini oluşturan özelliklerdir. Hava gücü hava ve uzayı kullanması vasıtasıyla ayırt edici özelliklerinden faydalanır. Hava gücünü esas olarak etkin kılan ve diğer güç unsurlarından ayıran özellikleri de bunlardır. Hava gücünün özellikleri hız, ulaşım kapasitesi/menzil, nüfuz etme, çabuk karşılık verebilme, esneklik, yükseklik kapasitesi, odaklanma, yük(taşıma) kapasitesi, aynı anda birçok yerde bulunma, hassas angajman, denge, caydırıcılık, yenilikçilik ve dayanıklılıktır (UK Air and Space Doctrine,2013:1-2/1-3; USAF Basic Doctrine, Organization and Command,2011:37).

Hava gücünün en önemli özelliklerinden birisi hızdır. Hava gücü vasıtaları deniz ve kara unsurları göz önüne alındığında çok daha büyük hızlarda hareket edebilir. Bu nedenle hava gücü unsurları taktiksel, stratejik ve operasyonel boyutlarda rahatlıkla kullanılabilme özelliğine sahip olur (Kainikara,2012:22-23). Hızın sağladığı avantajlardan birisi de zaman kazandırıcıdır. Dördüncü boyut olarak da düşünülebilecek zaman sayesinde sürpriz operasyon ve harekât düzenlemek, muhtemel dayanıklılık ve süreklilik problemlerini azaltmak ve düşman ile karşılaşma sürecini kısaltmak gibi faydalar elde edilebilir. Hızın, dikey boyut olan yükseklik ile birleşimi sayesinde elde edilen dikey olarak hareket etme kabiliyetinin de hava unsurları açısından avantajları vardır (UK Air and Space Doctrine,2013:1-2). Hız özelliğinin diğer avantajı hava gücü unsurlarının olabilecek herhangi bir olayda çabuk bir şekilde karşılık verebilmesine imkân sağlamasıdır. Kara ve deniz gücü unsurlarının hazırlanması ve etkin bir şekilde kullanılması çok daha uzun süreler içerirken, hava gücü unsurları çok kısa sürelerde kullanıma hazır hale getirilerek, düşman unsurlar üzerinde etkili bir şekilde kullanıma imkân vermektedir (Weller,2011:67). Hava gücünün yüksek hızı sayesinde görevlerin gecikme olmaksızın yerine getirilme ihtimali artarken, aynı zamanda düşmanın silahlı saldırılarına yakalanma olasılığı da azaltılmaktadır (Bernecker ve diğerleri,2001:10). Hemen karşılık verebilme özelliği sayesinde hava gücü diğer güç unsurları arasında ilk seçenek olarak kullanılma olasılığını arttırmaktadır. İlk başvurulacak seçenek olması nedeniyle de önemi daha fazla olmaktadır.

Hava gücünün ulaşım kapasitesi veya diğer bir ifade ile menzil yeteneği sayesinde hava gücü unsurları herhangi bir görevi gerçekleştirmek için uzak mesafelere gidebilme, herhangi bir fiziksel engel olmaksızın ve gerektiğinde evrensel ölçekte hareket edebilme kabiliyetine sahip olur. Menzilin, hız özelliği ile birleşmesi

sonucunda çok daha etkili bir güç kullanımı ve herhangi bir operasyon için dünyanın diğer köşesinde olsa bile hareket kabiliyeti oluşur. Günümüzde sıklıkla kullanılan keşif, gözetleme ve istihbarat faaliyetleri de bu özellik sayesinde daha güçlü bir konuma gelmektedir (Weller,2011:67). Özellikle insansız hava unsurlarının kullanılmasıyla birlikte geniş bir alanda istihbarat faaliyetleri rahatlıkla yürütülmektedir. Son senelerde kullanımı büyük oranda artan bu yöntem sayesinde ülkeler bilgiye daha rahat ulaşım imkânına erişmektedir. Hava gücü unsurlarının menzil kabiliyetinin artmasında en önemli etkenlerden birisi havada yakıt ikmal araçlarının varlığıdır. Bu araçlar sayesinde havada yakıt ikmal yapan hava unsuru, normalde gidebileceği maksimum menzilin daha fazlasına erişme imkânına sahip olur. Bu sayede tek seferde yapılamayacak görevleri yapabilme imkânı oluşurken, aynı zamanda yapılan operasyonlar evrensel boyuta taşınmaktadır. Bu nedenle devletlerin bu uçaklara sahip olmaları onlara hava gücünde daha etkin olma konusunda önemli katkı sunmaktadır. Bu konuda mevcut envanterlere göre dünyanın en büyük tanker filolarına sahip ülkeleri Tablo-1’de gösterilmiştir (Flightglobal,2015:9):

Tablo-1: Ülkelere Göre Tanker Uçaklarının Dağılımı

	Ülke	Uçak Sayısı	Oran(%)
1	ABD	591	78
2	Rusya	19	3
3	Suudi Arabistan	17	2
4	Fransa	14	2
5	İsrail	12	2
6	Singapur	9	1
7	İngiltere	8	1
8	İspanya	7	1
9	Türkiye	7	1
10	Hindistan	7	1
	Diğer ülkeler	68	9
	Toplam	759	100

Hava gücünün hız ve menzil özelliklerinin birleşimi ile hava gücü unsurlarına, düşman bölgesinde daha derin bir boyutta ve daha etkin bir şekilde operasyon yapma ve nüfuz etme imkanı sağlanır (Kainikara,2012:22-23). Burada ifade edilen nüfuz edebilme özelliğinin, kara ve deniz araçları vasıtasıyla elde edilmesi mümkün olmamaktadır. Hava gücünün fiziksel olarak herhangi bir engel içermeyen üçüncü boyut olan hava ve uzayı kullanması, diğer güç unsurlarının müdahale

imkânının olmadığı yerlere nüfuz edip, operasyon yapmasını sağlar. Bu sayede sürpriz operasyonlar yapılabilir, karşı tarafa üstünlük daha kolay bir şekilde sağlanabilir (Weller,2011:67).

Hava gücünün özelliklerinden olan hız, menzil ve nüfuz etme özelliklerinin bir arada kullanılması sonucu, hava gücünün etkin özelliklerinden çabuk karşılık verebilme veya karşılık verebilme yeteneği ortaya çıkar (Weller,2011:67). Çabuk karşılık verme özelliği genellikle operasyonel zamanlarda sıklıkla başvurulabilecek bir husus olmakla birlikte insani müdahalelerde ve yardımlarda da kullanılabilen bir özelliktir. Herhangi bir doğal afet olduğunda, büyük çaplı insan nüfusunu etkileyen bir olay yaşandığında veya herhangi bir savaş, operasyon durumunda en süratli şekilde bölgedeki insanlara yardım edebilmek için hava gücü unsurlarına ihtiyaç vardır. Böylece çabuk karşılık verebilme yeteneğinden faydalanılmış olunur (Kainikara,2012:22-23). Savaşlar ve askeri operasyon gibi olaylarda da en hızlı şekilde yapılacak eylemlere karşılık verebilme hava gücü unsurları ile gerçekleştirilir. Hızlı karşılık verebilme özelliği ile devletler evrensel olarak daha etkin bir unsur haline gelir (Kainikara,2007:13). Burada sadece uçakların düşünülmemesi gerekir. Füze ve roket gibi unsurlar günümüzde ülkeler arası atılabilecek menzile sahiptir. Bazı olaylarda, yapılan bir eyleme karşılık anında füze ve roket gibi vasıtalar kullanılarak kolay ve hızlı bir şekilde cevap verilebilmektedir. Diğer unsurların bu şekilde çabuk karşılık verebilme yeteneği çok kısıtlı olduğu için bu konuda bir ülkenin etkin hava gücü unsurlarına sahip olması önemlidir. Aksi halde karşı taraf üzerindeki yaptırım gücü, etkinliği ve eylem kapasitesi daha sınırlı kalır ve bu nedenle hava gücünün eksikliği yenilgiyi daha kolay bir hale getirir.

Hava gücü unsurlarının esneklik özelliği onlara eşzamanlı olarak farklı görevleri yerine getirme olanağı sağlar (Kainikara,2012:22-23). Hava gücü unsurları vasıtasıyla gerçekleştirilen faaliyetlerinin amaç ve boyutları kolaylıkla belirlenebilir ve bu sayede insani yardımlardan, taktik ve stratejik operasyonlara kadar birçok görev yapılabilir (UK Air and Space Doctrine,2013:1-3). Esneklik özelliğinin sağlamış olduğu en önemli avantaj çok yönlülüktür. Birçok görevi yapabilme elastikiyeti hava gücüne çok yönlü bir boyut katmaktadır. Hava gücü unsurlarının esneklik özelliği sayesinde, birden fazla hedef için birden fazla görevi eş zamanlı olarak gerçekleştirmek mümkündür (Weller,2011:68). Hava gücü unsurları bir görevden

farklı bir göreve kısa süre içerisinde yönlendirilebilir. Bu tip bir yönlendirmede hava gücü uzun süreli bir amaç için değil, kısa süreli ve farklı amaçlar içeren görevler için kullanılır (Trenchard,1946:198).

Hava gücü unsurlarının sahip olduğu özelliklerden yükseklik kapasitesi vasıtasıyla hava ve uzay ortamında gerçekleşen faaliyetlerde etkin olabilme ve gözlem yapabilme imkânına sahip olunur. Bu özellik sayesinde üç boyutlu hareket edebilme yeteneği ortaya çıkar (UK Air and Space Doctrine,2013:1-2). Yükseklik özelliği sayesinde hava gücünün üçüncü boyutu kullanması ile elde edilen hareket alanı kast edilmektedir. Üçüncü boyut olan hava ve uzayın kullanılması ile yükseklik kavramından faydalanılır. Bu sayede diğer unsurların kullanamadığı bir özellik hava gücü ile kullanılabilir. Yükseklik özelliğinden savaşlarda, operasyonlarda, istihbarat, gözetleme, keşif faaliyetlerinde ve haberleşme faaliyetlerinde faydalanılır. Modern haberleşme ve istihbarat faaliyetleri açısından çok önemli bir yere sahip olan uydular bu şekilde kullanılır ve çok önemli bilgiler elde edilir. Yükseklik özelliği hava gücü unsurlarının varlığı ile ortaya çıkan bir özellik olmaktansa var olan boyutun bu vasıtalar ile kullanılması sonucu ortaya çıkan bir avantajı ifade eder. Hava gücü vasıtaları ile binlerce metrelik yüksekliklere ulaşabilmek mümkündür. Dikey boyutun ifade edildiği bu özellik, yatay boyut olan menzil ile birleşince hava gücü unsurlarının etkinliği ve üstünlüğü artmakta ve etki alanı olarak görülebilecek coğrafya çok daha geniş bir hale gelmektedir.

Hava gücünün özelliklerden olan odaklanma büyük bir dikkati ve hassasiyeti belirtir. Hava gücü kullanımında zaman ve mekân kavramı hayati öneme sahip hususlardır. Verilen zamanın tam olarak değerlendirilememesi, istenilen mekânda operasyon yapma veya istenilen etkiyi oluşturma ihtimalini zora sokacaktır. Bu nedenle hava gücü kullanımında zamansal ve mekansal olarak başarıyı sağlamak için üst düzey bir planlama ve yönetimin yanı sıra konsantrasyon da çok önemlidir. Saliselerle başarının ölçüldüğü bir ortamda anlık dikkatsizlik çok büyük kayıplara veya çok büyük başarısızlıklara neden olabilecektir (USAF Basic Doctrine, Organization and Command,2011:41). Hava gücü unsurlarının kullanımı ile düşmanın konsantrasyonunu da etkileme ve dağıtma yeteneğine sahip olunur. Düşmanın hava gücü unsurları ile konsantrasyonu düşürebileceği gibi harekete geçme kabiliyeti etkilenebilir ve psikolojik olarak üstün konuma geçilebilir (Carter,1989).

Hava gücünün yük kapasitesi ile taşıma faaliyetindeki yeteneği ifade edilmektedir. Bu faaliyet ile kargolar, silahlar, gıda, teçhizat, kıyafet ve diğer platformların taşınması gerçekleştirilmektedir (Kainikara,2012:22-23). Kara ve deniz unsurları ile de yük taşınması yapılabilmektedir. Hatta deniz unsurları ile daha fazla miktarda yük tek seferde ve evrensel boyutlarda taşınabilmektedir. Bu noktada hava gücünü diğer unsurlardan ayıran ve yük taşınması konusunda ön planda tutan önemli özellikler bulunmaktadır. Hava gücü hız, menzil, yükseklik özelliklerinin bir araya gelmesiyle diğer unsurlara karşı üstün bir konuma gelmektedir. Hava gücü unsurları vasıtasıyla çeşitli yükler, amaçlanan noktalara çok daha hızlı bir şekilde ulaştırılmaktadır. Taşıma faaliyetinin amacı savaş faaliyetleri, bölgesel operasyonlar veya insani yardımlar olabilir. Hava gücünün özellikle askeri amaçlar için yük taşınması konusunda daha fazla kullanılmasının temel nedeni zamandan tasarruf elde edilmesi ve böylece amaçlanan hedefe daha kısa yoldan ulaşılmasıdır. Son senelerde Haiti, Endonezya ve daha birçok bölgede hava gücünün insani yardım boyutu ile kullanılması ve bu alandaki kullanımının operasyonel kullanım kadar yaygın hale gelmesi ile yük kapasitesi hava gücünün çok önemli bir unsuru haline gelmiştir. Hava gücünün taşıma özelliği sayesinde bu tip durumlarda insani yardımlar çok hızlı bir şekilde bölgeye gönderilerek, zor durumda kalan insanlara yardımlar en kısa sürede ulaşabilmektedir (Sloggett,2013:190). Hava gücü unsurları yük kapasitesi özelliğini sahip olduğu vasıtalarla gerçekleştirir. Ülkelerin sahip oldukları ulaştırma uçakları Tablo-2’de gösterilmiştir (Flightglobal,2015:9):

Tablo-2: Ülkelere Göre Ulaştırma Uçaklarının Dağılımı

	Ülke	Uçak Sayısı	Oran(%)
1	ABD	1094	25
2	Rusya	403	9
3	Hindistan	230	5
4	Çin	182	4
5	Brezilya	137	3
6	Fransa	134	3
7	Japonya	98	2
8	İran	88	2
9	Türkiye	80	2
10	Tayland	70	2
	Diğer ülkeler	1855	42
	Toplam	4371	100

Hava gücünün aynı anda birçok yerde bulunabilme özelliğinin temelinde bazı unsurlar bulunmaktadır. Havada yakıt ikmali ve insansız hava vasıtaları sayesinde birden fazla mekânda aynı anda etki yaratabilme potansiyeli ortaya çıkmaktadır. Diğer bir unsur var olan üslerin, birliklerin veya platformların farklı yerlerde kurulmasıdır. Bu sayede mevcut sınırlarla çevrili kalmayıp, diğer ülkelerden de fayda sağlanabilmektedir (UK Air and Space Doctrine,2013:1-3). Adana İncirlik Hava

Üssü'nde konuşlu ABD birlikleri buna örnek olarak verilebilir. Hava gücü unsurlarının aynı anda birçok yerde bulunması bazı gelişmeler neticesinde kaçınılmaz bir hale gelmiştir. Bu gelişmeler şunlardır (Stephens,1995:22):

1. Hava gücünün esneklik ve harekât kabiliyetinin artması
2. Hava gücü platformlarının ve sistemlerinin teknolojik gelişimleri
3. Fiyat etkinliği hususunda yapılan değerlendirmeler
4. Yapılan operasyon ve faaliyetlerin ulusal boyutlardan evrensel boyutlara taşınması

Hassas angajman yeteneği sayesinde hedef üzerinde daha kesin ve etkili bir isabet mümkün olur. Gelişen teknoloji sayesinde hava gücünde kullanılan silah ve sistemler daha etkili bir konuma gelmiştir. Artık hedefler üzerinde nokta atışı yapabilecek kapasiteye sahip olan bu silah ve sistemler sayesinde hava gücünün kullanımı daha fazla tercih edilir hale gelmiştir. Bu şekilde hedefin etrafında oluşabilecek istenmeyen zararlar en aza indirgenmiş olmaktadır. Bu sayede hem oluşabilecek insan kaybının, hem de diğer maddi kayıpların daha düşük bir seviyede tutulması olanaklı hale gelir (UK Air and Space Doctrine,2013:1-4). Hassas angajman sayesinde bölgesel çatışmalarda ve düzensiz savaşlarda büyük avantajlar sağlanmaktadır. Özellikle gruplar halinde gezen ve dağınık hareket eden örgütlere karşı insansız hava vasıtalarının da katkısıyla etkili bir şekilde hareket etme imkânı sağlanmaktadır (Peck,2007). Hassas angajman için doğru istihbaratın önemi çok fazladır. Aksi halde yapılacak faaliyetler istenilen sonuçları vermeyecek ve masum kişilerin zarar görmesine neden olacaktır. Bu nedenle keşif ve gözetleme faaliyetleri çok dikkatli ve hassas bir şekilde yürütülmelidir.

Denge özelliği ile hem savunma hem de taarruzi olarak etkin bir hava gücü ifade edilmektedir. Dengeli bir hava gücü tehditlere karşı etkin bir savunma unsuru oluştururken, aynı zamanda gerekli cevabı verebilecek kapasitede bir güce de sahiptir. Beklenmedik durumlarda dahi gereken reaksiyon gösterilmektedir. Bu nedenle hem nitelik hem de nicelik olarak hava gücü unsurları yeterli seviyede olmalıdır. Bunların yanı sıra gerekli doktrinler ve teknolojik altyapı da dengeli bir güç unsuru için vazgeçilmez unsurlardır. Dengeli bir hava gücünde aşağıda belirtilen hususlar bulunmalıdır (Kainikara,2012:6-7):

1. Hava kontrolü ve üstünlüğü sağlanmalıdır.
2. Her seviyede verilebilecek farklı görevler yerine getirilmelidir.
3. Havada hareket kabiliyeti gelişmiş olmalıdır. Havada yakıt ikmali, arama kurtarma faaliyetleri, tıbbi yardım gibi faaliyetler yerine getirilmelidir.
4. Keşif, gözetleme ve istihbarat faaliyetleri yürütülebilmelidir.

Hava gücünün caydırıcılığı sert güç özelliğini ortaya çıkaran bir özelliktir. Hava gücünün diğer özellikleri de göz önüne alındığında, hava gücü askeri ve ekonomik açıdan caydırıcı bir güçtür. Gerekli olduğunda hızlı bir şekilde ve uzun mesafelere kadar yapılabilecek operasyonlar hava gücünün ayrı bir konumda olmasını sağlamaktadır. Hava gücüne caydırıcı yön katan temel iki özellik hız ve menzildir. Aksi halde hava gücü yerel veya bölgesel bir tehdit unsuru olmaktan öteye gidemez. Caydırıcılık özelliğinin sadece belirli bölgelerle sınırlı olması, hava gücünün kapasitesini de gösterir. Eğer hava gücü unsurlarının evrensel ölçeklerde hareket edebilme kapasitesi yoksa ne kadar hızlı olurlarsa olsunlar caydırıcılıkları sınırlı kalacak ve etkisi daha az olacaktır. Bu nedenle hız ve evrensel erişim özelliklerinin bir arada olması hava gücünün caydırıcılığını tam olarak sağlayabilecek unsurlardır. Bunun için gerekli olan diğer husus ise teknolojik altyapıdır. Gerekli altyapısı ve teknolojik donanımı olmayan bir hava gücünün caydırıcılık oluşturmaya kolay olmayacaktır (Weller,2011:29).

Hava gücü, diğer bütün milli güç unsurlarının olduğu gibi yenilikçi olmak zorundadır. Sürekli olarak gelişen teknolojik sistemler karşısında hava gücü unsurlarının geride kalmaması için kendilerini yenilemeleri ve çağa ayak uydurmaları gerekmektedir. Bu durum, sürekli olarak ar-ge çalışmaları yapılarak, teknolojik olarak gerekli donanımlar temin edilerek ve ciddi mali bütçe gerektiren bu faaliyetler için gerekli yatırımlar sağlanarak gerçekleştirilebilir. Bu yönüyle hava gücü sürekli yenilenerek, kendisini daha modern sistemlerle donatarak gelişen teknolojinin gerisinde kalmamış ve etkinliğini aynı ölçekte ve daha da arttırmak gayesiyle devam ettirmiş olmaktadır. Aksi halde yenilikçi zihniyete sahip olmayan, sistemleri eskimiş ve modernleşme sürecinin gerisinde kalmış olan hava gücü unsurları etkisini yitirecektir ve istedikleri sonuçlara ulaşmaları zorlaşacaktır.

Hava gücünün sahip olduğu dayanıklılık özelliği, hava gücü unsurlarının yüksek hızlara ve uzun mesafelere erişimini mümkün hale getirmektedir (USAF Basic Doctrine, Organization and Command, 2011:40). Dayanıklı olmayan ve gerekli fiziksel şartları sağlamayan sistemlerin üretilmesi sonucu istenilen hızlara ulaşılamaz ve hedeflenen mesafelere gidilemez. Hava gücünün etkin bir güç olması için hava gücü unsurları uzun ömürlü kullanıma uygun, gerekli hız, irtifa ve menzil özelliklerini karşılayabilecek özellikte olmalıdır. Bunun için üretim aşamasının yanı sıra üretildikten sonra bu sistemlere yapılacak olan bakım faaliyetleri de önemlidir. Hava gücü unsurlarının bakımlarının aksatılmadan ve yetkili personel tarafından yapılması ile bu unsurların dayanıklılığı artacaktır. Gelişen teknoloji ile artan hızlar ve uzayan mesafeler dayanıklılık özelliğini de çok önemli bir hale getirmiştir.

Hava gücünün bahsedilen özellikleri dışında birçok özellik hava gücü unsurları ile ilişkilendirilebilir. Fakat bu kısımda temel olarak hem ayırt edici yönlerini oluşturan, hem de önemli olan özelliklerden bahsedilmiştir. Bu özelliklerin bir tanesinin olmaması bile hava gücünün etkinliğini ciddi bir şekilde sıkıntıya sokabilir. Bu özelliklerin birbirleriyle yakın ilişkide olmaları nedeniyle herhangi bir hususta oluşabilecek bir problemde, diğer özelliklerden de yeteri kadar veya hiç bir şekilde istifade edememe durumuyla karşılaşılabilir. Bu nedenle etkin bir hava gücünün varlığı için bu özellikleri içeren hava gücü unsurlarına sahip olunmalıdır. Aksi halde istenilen oranda etki sağlanamaz ve yapılan görevlerde sorunlarla karşılaşma ihtimali artar.

3. HAVA GÜCÜNÜN FONKSİYONLARI

Hava gücü unsurları geçmişte genellikle operasyonel amaçlarla kullanılmıştır. Sert güç boyutunun önde olduğu bu dönemlerde hava gücü unsurları da genellikle savaş durumlarında ortaya çıkan birer güç unsuru olmuştur. Zaman ilerledikçe hava gücünün farklı fonksiyonları da ortaya çıkmıştır. Hava gücü sadece operasyonel olarak kullanımının dışında diğer amaçlar için de kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde hava gücü unsurlarının fonksiyonları temel olarak altı tanedir. Bunlar hava hakimiyeti, hava hareketi, hava ulaştırması, istihbarat, keşif ve gözetleme, düzensiz savaş ve personel faaliyetleridir (USAF Basic Doctrine, Organization and Command, 2011:43; UK Air and Space Doctrine, 2013:3-1).

A. Hava Hâkimiyeti

Hava gücü unsurlarının öncelikli görevi gerekli operasyon ve faaliyetleri yürütebilmek için ihtiyaç duyulan seviyede hava sahası güvenliğini temin etmektir. Hava sahasının kontrolü, üç boyutta da yapılabilecek her türlü hareketin düşman hava gücü unsurlarının müdahalesi olmadan gerçekleştirilebilmesi olarak tanımlanabilir (Kainikara,2012:23). Hava sahasının kontrolü ile stratejik ve operasyonel olarak avantajlar elde edilmektedir (UK Air and Space Doctrine,2013:3-3). Giulio Douhet'e göre yeterli ve güvenilir bir ulusal güvenlik için savaş durumunda hava sahasının kontrolü sağlanmış olmalıdır (1983:28). Hava sahasının kontrolü ile sadece sahip olunan unsurlara değil dost unsurlara da hareket kabiliyeti yaratılmaktadır (Kavanagh ve diğerleri,1990:12). Hava sahası kontrolü, komuta eden personele zaman ve yer unsurlarını esnek bir şekilde kullanma imkânı vermektedir. Etkili bir alan hâkimiyeti ve karasal üstünlük için hava üstünlüğü ve dolayısıyla hava sahasının kontrolü sağlanmalıdır. Bu noktada hava sahasının kontrolünün tek başına yeterli olmayacağı gözden kaçırılmamalıdır. Fakat etkin bir güç oluşturmak için öncelikli olarak hava sahasının kontrolü şarttır. Bunu sağlayabilmek için gerekli donanımlara sahip, güçlü bir hava gücü gerekmektedir (Kainikara,2012:23-36). Bir ülkenin hava sahasının kontrolünü tam olarak sağlayabilmesi için hava hakimiyeti, uzay hakimiyeti ve siber-uzay hakimiyeti sağlanmalıdır (USAF Basic Doctrine,Organization and Command,2011:45). ABD Temel Hava Kuvveti Doktrini'nde hava hâkimiyeti "Belirli bir zaman ve mekânda karşı tarafın müdahalesi olmadan kara, deniz ve havada operasyonel faaliyetlerde bulunabilmek üzere hava boyutunda bir gücün diğeri üzerindeki hâkimiyeti" olarak tanımlanmaktadır. Hava hakimiyetinin elde edilmesi için gerekli olan fonksiyonlar; taarruzi mukabil hava hareketi, defansif mukabil hava hareketi ve hava sahasının kontrolüdür. Taarruzi mukabil hava harekâtı düşmanın uçaklarını, füzelerini, platformlarını ve diğer destek ünitelerini kullanımlarının öncesinde veya sonrasında yok etmek, dağıtmak veya etkisizleştirmek üzerine işleyen bir mekanizmadır. Defansif hava harekâtında, hava sahasına girmeye ya da saldırmaya çalışan düşman kuvvetlerinin tespiti, karşılık verilmesi ve gerektiğinde yok edilmesi amaçlanmaktadır. Bu harekâtın temel amacı var olan unsurların hava sahası içerisinde güvenli bir şekilde hareket etmesi ve istenilen faaliyetlerin güvenli bir şekilde yerine getirilmesidir. Hava sahasının kontrolü ile hareket kabiliyeti artmakta ve daha güvenli ve esnek bir alan yaratılmaktadır.

Güvenli bir şekilde faaliyetlerin yapılabilmesi için hava sahasının kontrolü en iyi şekilde yerine getirilmelidir (USAF Basic Doctrine, Organization and Command, 2011:45).

ABD Temel Hava Kuvveti Doktrini'nde uzay hakimiyeti "Belirli bir zaman ve mekanda karşı tarafın müdahalesine imkan vermeden, uzay boyutunda bir gücün diğeri üzerindeki hakimiyeti" olarak tanımlanmaktadır (USAF Basic Doctrine, Organization and Command, 2011:46). Günümüzde, özellikle uyduların kullanılması ile uzayın önemi daha da artmıştır. Uydular ile haberleşme faaliyetinin yanı sıra sağlanan internet hizmetleri de uzay hâkimiyetini daha fazla ön plana çıkarmıştır. Uzayda mevcut bulunan uydular ülkelere birçok avantaj getirmektedir. Bunlar vasıtasıyla elde edilen görüntüler ile gözetleme faaliyetleri, doğal afetlerin tespiti, iklim değişikliği gibi faaliyetler izlenebilmektedir. Dünyada elli ülkeye ait olmak üzere uzayda toplam 880'in üzerinde uydu mevcuttur. İlerleyen yıllarda uzaya yüzlerce uydu gönderilecektir. Bu basit hesaplama bile uzay hâkimiyetinin öneminin giderek arttığını göstermektedir. Bu nedenle uzay alanında yapılacak çalışmalar daha fazla önem ifade etmektedir (Yılmaz, 2013:54-60).

Siber uzay, insanların birbirleri ile bağlı olan bilişim sistemleri vasıtasıyla iletişime geçebildiği ve birbirine bağlı olan bu sistemlerin kendi içlerinde veya insanlarla etkileşim içinde olduğu fiziki olmayan alandır (Bıçakçı, 2014:106). Siber kelimesi ise sanal gerçeklik, internete ait olan anlamlarına gelmektedir (Siberin Anlamı). Siber uzay dört katmandan oluşur. Bunlar fiziksel katman, kodlar katmanı ve yazılımlar, içerik katmanı ve düzenleyici katmandır (Bıçakçı, 2014:107-110). Bu alanın önemi son yıllarda gittikçe artmıştır. Artık ülkeler arasında siber savaşlar yaşanmaktadır. Çeşitli yazılımlar, virüsler veya programlar aracılığı ile hava gücü ve diğer güç unsurları ile elde edilemeyecek sonuçlar elde etme imkânı oluşmaktadır. Bu nedenle etkin bir hava gücü için siber uzay konusunda da etkin bir güce sahip olunmalıdır. Aksi takdirde karşı tarafın sistemlerine sızmasına müdahale edemeyen bir ülke, herhangi bir operasyonda büyük başarısızlıklarla karşılaşabilir. Bu alanda son senelerde bazı olaylar yaşanmıştır. 2008 senesinde Rusya ile Gürcistan arasında yaşanan Güney Osetya sorunu Rus kökenli kaynaklardan Gürcistan'ın telekomünikasyon, medya ve hükümet kaynaklarına yönelik siber saldırılar

gerçekleştirilmiştir. 2010 senesinde İran'ın uranyum zenginleştirme faaliyetlerini etkisiz hale getirmek için Stuxnet isimli virüsle saldırı yapılmıştır (Albayrak,2013).

B. Hava Harekâtı

Hava harekâtı düşmanın merkezi ve önemli bölgelerini yıkmak, zarar vermek veya iş yapamaz duruma getirmek için düzenlenen ve arzu edilen etkiyi oluşturabilecek kapasiteye sahip hava gücü unsurları ile yapılan operasyonlardır. Hava harekâtı ile hava gücünün sert güç yönü ön plana çıkmış olur. Burada yapılan faaliyetlerde fiziksel kullanım ve mevcudiyet söz konusudur. Hava harekâtı iki şekilde gerçekleştirilmektedir. İlki planlanmış şekilde gerçekleşen harekâttir. Bu harekât tarzında düşmana karşı yapılacak operasyon önceden planlanmış, yer ve zamanı belirlenmiş ve belirli bir amaç yerine getirilmek hedeflenmiştir. Diğer ise dinamik yapıda gerçekleştirilen operasyonlardır. Bu harekât tarzında önceden yapılan bir planlama mevcut değildir. O anki mevcut duruma göre veya değişen şartlara göre gerektiğinde hava gücü unsurlarının kullanılması gerekmektedir. Kara ve deniz gücü unsurlarını desteklemek için dinamik yapıda operasyonlara ihtiyaç duyulur (Kainikara,2012:23-24). Hava harekâtı ile sadece karşı tarafı yok etme veya tahrip etme amaçlanmaz. Bazı durumlarda yaratılacak ortam sayesinde karşı taraf üzerinde zorunluluk etkisi oluşturabilir. Bu şekliyle diğer tarafın davranışını değiştirme ya da menfaatlere uygun bir hale getirme mümkün olabilir (UK Air and Space Doctrine,2013:3-10). Hava harekâtındaki temel unsur taarruz uçaklarıdır. Bu nedenle ülkelerin sahip oldukları taarruz uçağı miktarı hava harekâtı kabiliyetini etkileyen temel husustur. Tablo-3'te taarruz uçakları ile ilgili sayısal bilgiler verilmiştir (Flightglobal,2015:9):

Tablo-3: Dünya Geneline Taarruz Uçaklarının Sayısı

	Ülke	Uçak Sayısı	Oran(%)
1	ABD	2797	19
2	Çin	1454	10
3	Rusya	1439	10
4	Hindistan	762	5
5	Kuzey Kore	572	4
6	Mısır	413	3
7	Güney Kore	399	3
8	Pakistan	387	3
9	Japonya	288	2
10	Tayvan	288	2
	Diğer ülkeler	5785	40
	Toplam	14584	100

Hava gücü sayesinde uzun menzillerde operasyon yapabilme imkânı ortaya çıkmaktadır. Bu sayede sürpriz harekâtlar düzenleme ve düşmanı hazırlıksız yakalama şansı elde edilebilmektedir. Hava gücü unsurları sayesinde tek bir nokta veya bölge değil, çok geniş bir alan hedef olarak belirlenebilmektedir. Hava gücü unsurlarının sahip olduğu izleme ve takip yeteneği de çok önemli bir avantaj oluşturmaktadır. Bu

sayede hedefleri takip etme ve uygun bir zamanda imha etme imkânı bulunmaktadır. Gelişen hava gücü mühimmatları sayesinde daha kesin güdümlü atışlar yapılabilmektedir. Bu sayede görevler daha başarılı bir şekilde gerçekleştirilmekte, hedeflerin yerine getirilme ihtimali artmakta ve herhangi bir zarar oluşma ihtimali de azalmaktadır. Gelişen silah sistemleri sayesinde sadece ülkesel amaçlar yerine getirilmemekte, bunun yanı sıra başka bir ülkenin de ihtiyacı olduğunda yardım edebilme imkanı ortaya çıkmaktadır (Kainikara,2012:40).

Gelişen teknolojilerin de sayesinde artık hava harekâtı kabiliyeti evrensel bir nitelik kazanmıştır ve bu sayede nükleer veya geleneksel silahlar daha caydırıcı bir hal almıştır. Bütün bu gelişmelerin amacı ülkenin savunmasına ve toplam gücüne etkili bir şekilde katkıda bulunmaktır. Bu gelişmeler neticesinde hava harekâtı daha etkin bir role bürünmekte ve stratejik hedefleri ele geçirmek için daha çok kullanılmaktadır. Günümüzde kullanımı daha çok artan hava gücü sayesinde gerçekleştirilen hava harekâtları da varlığını devam ettirmektedir. Ülkelerin hava güçlerine verdikleri önem düşünüldüğünde, hava hareketinin öneminin sürekli bir konu olduğunu belirtmek yerinde bir tespit olacaktır (Lowther ve Farrell,2012:77).

C. Hava Ulaştırması

Hava ulaştırması, hava gücü vasıtaları sayesinde personel, malzeme ve gerekli olan diğer teçhizatların taşınabilmesi yeteneğidir. Hava ulaştırması sayesinde normalde menzil dışında kalan ve ulaşabilme imkânı olmayan bölgeler erişim alanına girerler. Bu yetenek ile hareketi icra edenler kendi sınırları dışındaki bölgelere ulaşabilirler ve kuvvetlerden bu alanlarda faydalanabilirler (Kainikara,2012:22-23). Operasyonel boyutta hava ulaştırması daha geniş alanları daha küçük kuvvetler ve kabiliyetler ile elde edebilme imkânı sağlar. Fakat hava ulaştırmasında bazı dezavantajlar mevcuttur. Bunlar (UK Air and Space Doctrine,2013:3-17):

1. Hava gücü unsurları yerden ve havadan gelebilecek tehditlere karşı zayıf yönler barındırır.
2. Boyutsal olarak hava gücü vasıtalarının sınırları vardır.
3. Bu tip faaliyetleri gerçekleştiren hava vasıtaları, diğer hava vasıtalarına nispeten daha yavaştır.
4. Bu görevleri gerçekleştiren hava vasıtalarının manevra kabiliyetleri sınırlıdır.

5. Taşıyabilecekleri yük açısından bazı limitler mevcuttur.

Bu dezavantajları telafi etmek ve görevleri başarılı bir şekilde yürütmek için şu hususlara dikkat edilmelidir (UK Air and Space Doctrine,2013:3-17):

1. Yeterli seviyede hava kontrolü sağlanmalıdır.
2. İstihbarat faaliyetleri en üst seviyede gerçekleştirilmelidir.
3. Defansif yardım unsurları bulunmalıdır.
4. Gerekli stratejik planlamalar gerçekleştirilmelidir.

Hava ulaştırması ile hava lojistiği, havada yakıt ikmali, tıbbi müdahale ve insani yardım yapılabilir. Hava lojistiği faaliyeti ile hava vasıtaları sayesinde personel, malzeme ve gerekli olan diğer teçhizatların havadan taşınması ifade edilmektedir (Kainikara,2012:47). ABD Temel Hava Kuvveti Doktrini'ne göre bu faaliyet ile "Taşıma operasyonları ve malzemelerini, hava araçları vasıtası ile teslim etmek" amaçlanmaktadır. Hızlı ve farklı seçenekler sayesinde birçok olaya hava lojistiği faaliyeti sayesinde etkide bulunabilmek mümkündür (USAF Basic Doctrine,Organization and Command,2011:51). Lojistik faaliyeti ile yapılan işlerin zamanında ve istenilen sürelerde gerçekleşmesi de sağlanır (UK Air and Space Doctrine,2013:3-27). Lojistik, yapısı gereği ve operasyonel anlamdaki önemi nedeniyle bugün olduğu gibi gelecekte de her zaman önemli bir yer tutacaktır. Büyük miktarlarda malzemeyi ve personeli daha kısa bir sürede ve çok uzun mesafelere nakledebilmek önemli bir ayrıcalıktır ve bunun başka yöntem ve araçlarla karşılanması çok zordur. Bu nedenle hava gücü içerisinde bu fonksiyona her zaman önem verilmelidir (Lowther ve Farrell,2012:80). Amerika'nın 2001 senesinde Afganistan'da gerçekleştirdiği operasyonda hava lojistiği çok önemli bir yer tutmuştur. Müdahalenin ilk aylarında burada görev yapan birliklerin ve malzemelerin nakli, ulaştırma unsurları vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. İlerleyen zamanda Özbekistan ve Pakistan'dan kara yolu yardımıyla da malzeme tedarik edilmiştir fakat operasyonun başlangıcında hava gücü dışında bir unsur kullanılmamıştır. ABD, Afganistan'a düzenlediği operasyonun ilk yıllarında hava gücü unsurları ile 1100'den fazla görev gerçekleştirmiş, 158.000'den fazla personelini taşımış ve 222.000 tondan fazla kargo taşıması yapmıştır (Owen,2013:278). Hava lojistik faaliyeti başka bir bölgede, herhangi bir ülkenin olumlu imaj çalışması için de kullanılabilir. 2002 senesinde İngiliz Kralliyet

Hava Kuvvetleri, Afganistan'daki hacıları Afganistan'ın yeterli imkânı olmadığı için Mekke'ye götürmüştür. Bu sayede bölge insanı üzerinde olumlu düşünceler oluşturulmuş ve hava gücü yumuşak güç unsuru olarak kullanılmıştır (Read,2010:135).

Hava ulaştırması ile yapılan havada yakıt ikmali uzun mesafelere ulaşılabilmeye imkân sağlamaktadır. Havada yakıt ikmal yeteneği olmayan bir hava gücünün evrensel bir boyuta erişebilmesi mümkün değildir. Bu tip bir hava gücü sınırlı bir menzil içerisinde hareket edecek ve sınırlı bir etki oluşturacaktır. Yakıt ikmal faaliyeti yakıt ikmal uçakları sayesinde gerçekleştirilir. Havada yakıt ikmal kabiliyeti hava gücünün dayanıklılığını arttıran bir özelliktir. Daha uzun süreler ve daha uzun menziller bu özellik ile sağlanmaktadır (Lowther ve Farrell,2012:83). Hava ulaştırması ile yapılan tıbbi müdahale “ Tıbbi yardım alması gereken hastalara, hava gücü vasıtaları ile yetkili personel tarafından yapılan müdahaledir” şeklinde ifade edilebilir (USAF Basic Doctrine,Organization and Command,2011:51). Tıbbi müdahale ile sadece yaralı veya zor durumdaki bir personelin bakımı ve sağlıksal durumu ile ilgilenilmez. Aynı zamanda orada görev yapan personelin moral durumu daha iyi seviyede tutulmaktadır. Herhangi bir sorunda gerekli tıbbi müdahalenin yapılacağıının bilinmesi önemlidir. Bu sayede personel kendisini daha güvende ve huzurlu hissetmektedir. Tıbbi müdahaleler, sadece bir ülkenin kendi personeli veya dost unsurlar için gerçekleştirilmez. Tıbbi müdahale farklı bölgelerde, farklı ülke insanı için de gerçekleştirilmektedir. Tıbbi müdahale faaliyeti bu şekilde görevde bulunan bölgede olumlu imaj oluşturma ve kalp kazanma faaliyeti olarak da kullanılmaktadır. Farklı ülkelerin insanına veya bir ülkenin kendi sivil vatandaşına yapılacak yardımların, bir ülkenin ve ilgili kurumun imajına büyük katkısı olmaktadır. Bu sayede bölge insanının, bölgede görev yapan yabancı ülke askerlerine karşı tutum ve davranışları daha olumlu hale gelmektedir. Bu kapsam çerçevesinde TSK birçok bölgede sayısız insana tıbbi yardımlarda bulunmuş ve birçok insana bu konuda yardım etmiştir (Kainikara,2012:46). Tıbbi müdahale faaliyetinde özel tıbbi donanımın bulunması gerekmektedir. Müdahaleyi yapabilecek yetkili bir personel görev almalıdır. Eğer zor durumda kalınırsa ve durum aciliyet gösteriyorsa en yakındaki personel de gerekli tıbbi yardımı yapmak durumunda kalabilir. Bunun için personel gerekli tıbbi bilgi ile donatılmalıdır. Hava gücü unsurları içinde özel olarak tıbbi müdahaleler için donatılmış vasıtalar mevcuttur. Ambulans helikopterler ve ambulans

uçaklar bu tip faaliyetlerde hızlı bir şekilde olay yerine intikal ederek gerekli müdahaleyi gerçekleştirmektedir.

Hava ulaştırması insani yardım faaliyetlerinde de önemli rol oynamaktadır. Küreselleşen bir dünyada herhangi bir ülkede yaşanan bir olayın etkileri sadece o ülkeyle sınırlı kalmamaktadır. Bir felaket veya yaşanan doğal afet nedeniyle bir ülkenin gireceği zor durum, öncelikle çevresindeki ülkeleri de etkileyebilecektir. En basitinden ekonomik bağlılıklar dşnldğnde birçok ülkenin böylesi durumlardan etkilenmesi olasıdır. Son senelerde herhangi bir ülkede yaşanan bu tip büyük olaylarda evre ülkeler başta olmak üzere birçok ülke bu durumu düzeltmek için hızlı bir şekilde insani yardım imkânlarını devreye sokmaktadır. Hava gücü sayesinde gerekli personel, teçhizat ve malzemeler hızlı bir şekilde istenilen yere ulaştırılmaktadır (Kainikara,2012:44). ABD 2005 yılında Endonezya’da gerçekleşen tsunami sonrasında toplam 375 sorti¹, aynı yılın Ağustos ayında gerçekleşen Katrina kasırgası sonrasında 881 sorti ve Pakistan’da gerçekleşen bir deprem sonrasında 551 sorti gerçekleştirerek insani yardımlarda bulunmuştur (Owen,2013:279). 2010 senesinde Haiti’de gerçekleşen ve binlerce kişinin ölümüne neden olan 7.0 şiddetindeki depremden sonraki süreçte ön planda hava gücü olmuştur. Bu sayede Haiti’ye birçok ülke yardım ulaştırmıştır (Sloggett,2013:16). Hava gcnn bu şekilde kullanımı ile yumuşak gcn ön planda olduğu ve psikolojik olarak karşı tarafın olumlu bir şekilde etkilenebileceği görevler yerine getirilmektedir. Bu görevler yardım edilen insanların üzerinde yardım eden ülke adına pozitif bir imaj oluşturmaktadır. Hem yardım eden personele, hem yardım eden ülkeye karşı var olan düşünceler daha olumlu olmaktadır. Bu faaliyetlerde kalp kazanma ve birlik, beraberlik duyguları ön planda olmaktadır. Bu olayla ilgili Türkiye’de yakın bir tarihte yaşanan bir olay şu şekilde gerçekleşmiştir (HVKK,2014):

“AFAD Başkanlığı tarafından organ naklini bekleyen acil bir hasta için ihtiyaç duyulan organın Yalova’dan İzmir’e getirilebilmesi için 09 Aralık 2014 tarihinde yardım istenilmiştir. Hava Kuvvetleri 2’nci Ana Jet s Komutanlığına ait bir adet CN-235 CASA uçağı ardından da bir adet AS-532 COUGAR helikopteri ile sağlık personeli eşliğinde

¹ Havacılıkta uçakların yapmış oldukları uçuşlara verilen terminolojik bir isimdir.

02.00'den itibaren gece şartlarında icra edilen görev uçuşu neticesinde organ Ege Üniversitesi Hastanesi'ne ulaştırılmıştır.”

D. İstihbarat, Keşif ve Gözetleme

Hava gücü unsurlarının kullanım amaçlarından olan istihbarat, keşif ve gözetleme faaliyetleri sayesinde düşman hakkında tam zamanlı ve kesin bilgiler elde etme imkanı elde edilmektedir (Kainikara,2007:10). Hava gücü vasıtalarıyla sağlanan istihbaratın önemi ve istihbarat elde edilmesindeki payı son senelerde gittikçe artmıştır. Geleneksel istihbarat toplama teknikleri önemini devam ettirip kullanılmaya devam edilmesine rağmen, hava gücü unsurlarıyla toplanan istihbarat daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Bu şekilde toplanan istihbarat karar alıcılara önemli faydalar sağlamaktadır. Çok kritik operasyonlar ve hareketler bu bilgiler sayesinde gerçekleştirilmektedir (Kainikara,2012:24). Yirmi dört saat boyunca devam eden, kısa ve uzun mesafeleri kapsayan ve insansız hava unsurlarının ağırlıklı olarak kullanıldığı istihbarat faaliyetleri, teknolojinin gelişmesi ile paralel olarak daha ulaşılabilir bir hale gelmiştir (Murfett,2010:117). Toplanan istihbarat bilgileri sayesinde taktiksel hazırlıklar yapılmakta ve stratejik planlamalar gözden geçirilerek güncelleme gereksinimi duyulanlar yeniden ele alınmaktadır. Hava unsurları ile yapılan istihbarat faaliyetleri şu avantajları getirmektedir (UK Air and Space Doctrine,2013:3-7):

1. Düşmanın hareketlerini anlık olarak gözlemlemek
2. Düşmanın herhangi bir niyeti veya planını önceden görerek buna karşı gerekli tedbirleri almak
3. Düşmanın zayıf yönlerini, dezavantajlarını veya güçlü yönlerini görmek
4. Personel kullanımına gerek kalmadan istihbarat faaliyetini gerçekleştirmek
5. Daha hızlı, daha güvenli ve daha geniş bir alanda istihbarat faaliyetini gerçekleştirmek

Toplanan istihbaratın kullanılabilir bir veri haline dönüşmesi belirli bir süreç gerektirmektedir. Bu süreç şu şekilde gerçekleşir (Özdağ,2013:355-402):

1. İstihbarat hakkında planlamanın yapılması
2. Yapılan planlama neticesinde gerekli unsurların ilgili yerlere yönlendirilmesi
3. Bilgilerin toplanması

4. Toplanan bilgilerin bir araya getirilmesi
5. Bir araya gelen bilgilerin analiz edilmesi
6. Analiz edilen bilgiler neticesinde istihbarat ürününün ortaya konması
7. İstihbarat bilgisinin ilgili birimlerle paylaşılması

Hava gücü vasıtasıyla toplanan istihbarat ile ilgili Afganistan güzel bir örnek teşkil etmektedir. Amerika bu ülkede operasyona başladığı günden itibaren hava vasıtaları sayesinde birçok önemli bilgi elde etmiş ve operasyonel olarak bu bilgilerden faydalanmıştır. Özellikle son senelerde kullanımı artan insansız hava araçları sayesinde istihbarat toplama faaliyetleri yaygınlaşmıştır. Havadan istihbarat elde edilmesini sağlayan araçlar sayesinde düşmanın farkında olmadan sürekli olarak karşı tarafı gözetlemek mümkün hale gelmiştir. Fakat istihbarat faaliyetinde yapılabilecek küçük bir hata bile çok pahalıya mal olmakta ve suçsuz insanların yaşamı tehlikeye girmektedir. Örneğin; ABD'ye ait bir AC-130 Hercules uçağı Afganistan'da, hava savunma bataryası olduğunu düşündüğü bir bölgeye saldırı düzenlemiştir. Fakat saldırılan bölgede bir düğün vardı ve bu nedenle 48 sivil hayatını yitirmiş, yüzden fazla insan da yaralanmıştır. Bu nedenle istihbaratın analiz edilmesi ve ortaya konulması kısımlarına çok dikkat edilmelidir (Read,2010:136).

Son senelerde kullanımı daha yaygın hale gelen insansız hava araçlarının, hava gücündeki payı her geçen sene artmaktadır. Envantere giren insansız hava araçları yeteneğiyle terör olaylarında ve diğer olaylarda etkin bir istihbarat ağı kurulması sağlanmıştır. Bu sayede birçok baskın ve terör örgütü eylemi gerçekleştirilmeden önlenebilmiştir. Bu nedenle insansız hava araçları ile toplanan istihbarat bilgileri önemlidir. Yaşanabilecek can ve mal kayıplarını engelleme imkânı ve sürekli takip yeteneği verdiği için bir ülkenin bu vasıtalara sahip olması çok önemli faydalar sağlar. İnsansız hava araçları mümkün olduğu kadar envantere sokulmalı, bunun için gerekli kaynaklar ayrılmalı, bu faaliyetlerde görev alınacak personel özel olarak belirlenerek gerekli eğitimler verilmeli ve bu konuda gerekli çalışmalar sürekli olarak devam ettirilmelidir.

E. Düzensiz Savaş

Hava gücünün kullanım amaçlarından diğeri düzensiz savaştır. Düzensiz savaş “Yasalara, kurallara ve genel düzenlere uymayan savaş türü” olarak

tanımlanabilir (Ayre ve Hough,2012:5). Düzensiz savaşta bir devletin karşısında devlet dışı unsurlardan oluşan yapılanmalar vardır (Gray,2007:245). Düzensiz savaş gayri nizami harp, gerilla savaşı veya düşük yoğunluklu çatışma olarak da isimlendirilebilir. Türkiye’de, PKK terör örgütü ile yürütülen mücadele bu kapsama girmektedir. Düzensiz savaş yürütülmesi zor bir süreçtir. Çünkü sadece mücadele edilen unsur düşman değildir. Aynı zamanda bölgesel zorluklar, arazi durumu, hava koşulları, yiyecek ve içecek tedariki, barınma gibi sorunlarla da mücadele edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle düzensiz savaşı çok uzun süre devam ettirebilmek mümkün değildir. Ne kadar disiplinli ve başarılı bir operasyon gerçekleşse de karşıdaki düşman düzenli bir ordu değildir ve tek bir seferde, kısa bir sürede yok etmek ve başarıya ulaşmak mümkün değildir (Minel,2010). Kainikara’ya göre düzensiz savaşın dört tane temel özelliği bulunmaktadır (Mourad,2013:103):

1. İsyancılar rehin alma, sivillere karşı operasyon düzenleme gibi yöntemleri kullanarak savaş alanında asimetri yaratmaya çalışır.
2. İsyancılar kendilerini gerektiğinde sivil halkın arasına sokarak kamufle eder. Bu sayede yakalanmaları ve tespit edilmeleri daha zor bir hal alır.
3. İsyancıların amacı karmaşa ve kargaşa ortamı yaratarak mevcut düzenin bozulması ve halkın yönetici kesimine olan inancının kaybolmasıdır.
4. Politik veya dini amaçlı bir terörist grubu sadece askeri yöntemlerle yenilemez. Psikolojik ve ideolojik olarak da gerekli faaliyetler yürütülmeli ve diplomasi sanatı da icra edilmelidir.

Hem süreci bakımından, hem de personelin girdiği risk bakımından düzensiz savaşta hava gücü unsurlarının kullanımı son dönemlerde artış göstermiştir. Hava gücü unsurları erişim hususunda bazı sınırlılıklara sahip olsa da hem yer unsurlarını destekleyici bir güç olarak, hem de bazı durumlarda doğrudan vurucu güç olarak faaliyet göstermektedir (Smyth,2011:124). Hava gücü unsurları sayesinde düşmanın rahat bir şekilde hareket etmesi engellenmektedir. Sürekli olarak takip edildiğinin bilinmesi düşmanı daha küçük gruplar halinde hareket etmeye yönlendirmektedir. Böylece herhangi bir çatışma çıkacaksa bile daha ufak bir grup ile karşılaşma ve başarı elde etme ihtimali artmış olur. Düzensiz bir şekilde hareket eden grupların en büyük risklerinden birisi zamansız ve beklenmedik saldırılarıdır. Bu saldırılara karşı hava

gücü ile etkili ve hızlı bir şekilde karşılık verebilme yeteneği mevcuttur. Hava gücü unsurlarının olmadığı durumlarda beklenmedik saldırılara karşı düşmanı takip ve imha etmek zorlaşacaktır (Vick ve diğerleri,2006:113). 1994 yılında Meksika’da Silahlı Kuvvetler Chiapas kentinde bazı bölgeleri ele geçiren Zapatista gerillalarına karşı hava gücü unsurlarını kullanarak bu bölgeleri tekrar ele geçirmiştir (Black,2013:204). Meksika’da ve Kolombiya’da ülkede yer alan uyuşturucu çetelerine karşı yapılan mücadelelerde de benzer şekilde hava gücü unsurlarından faydalanılmıştır. Sudan’da ise ayrılıkçı hareket eden gruplara karşı hava gücü unsurları kullanılarak ülkenin iç güvenliği temin edilmeye çalışılmıştır (Sloggett,2013:30). Afganistan’da, Taliban’a karşı kullanımında görüldüğü gibi hava gücü düzensiz savaş durumunda daha işlevsel bir duruma gelmiştir (Sloan,2012:45).

Düzensiz savaş durumunda hava gücü hava ulaştırması, istihbarat, keşif ve gözetleme, psikolojik harekât ve operasyon fonksiyonlarını yerine getirir. Hava ulaştırması bu tip düzensiz savaş faaliyetlerinde önemli bir yere sahiptir. Bazı bölgelere direkt olarak kara unsurları vasıtasıyla ulaşabilmek imkânsızdır. Bazı bölgelere ise bu şekilde ulaşmak günler veya haftalar sürebilir. Bu nedenle bu tip mekânlarda tek ulaşım şansı hava gücü unsurları ile olmaktadır. İstihbarat, keşif ve gözetleme yeteneği ile bölgenin analizi, düşmanın analizi ve değişen durumlar sürekli olarak kontrol altında tutulmaktadır. Operasyon, gerekli olduğu anda hava gücünün imha edici, yıkıcı ve tahrip edici yönünün kullanmasını içermektedir. Psikolojik harekâta düşmanın savaşma azminin kırılması, bölge insanının terörist gruplara veya ayrılıkçı gruplara verdiği desteğin kesilmesi, hava gücünün caydırıcılık özelliğinin kullanılması ile karşı taraf üzerinde sürekli bir tedirginlik oluşması sağlanmaktadır. Psikolojik harekâtın ilk amacı düşmanın savaşma azmini kırmak ve azaltmak iken diğer bir amacı da bölge insanının sevgisini kazanarak bölgedeki mevcudiyetin daha kabul edilebilir bir hale getirilmesidir. Bölge insanının sempatisinin kazanılması aynı zamanda terörist grupların bölgedeki inandırıcılığını da azaltacaktır (Murphy,2005:11-15).

Düzensiz savaş durumlarında hava gücü unsurlarını kullanmanın bazı avantajları vardır. Bu tip harp durumlarında genellikle yabancı ülkelerin müdahaleleri yaşanmaktadır. Bu durum bölge halkı tarafından ve uluslararası kamuoyu tarafından bir ülkede yabancı bir birliğin varlığının sorgulanmasına neden olmaktadır. Bu süreç

uzadıkça bu düşünceler daha da artmakta ve itirazlar daha fazla ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bu tür operasyonlarda hava gücü kullanımının yaygınlaşması ile bu tür düşüncelerin önüne geçilebilme ihtimali artmaktadır. Ayrıca hava gücünün kullanılması ile personel açısından daha güvenli bir ortam oluşacaktır ve geride iz bırakmadan görevini gerçekleştiren hava gücü unsurları sayesinde düşmanın, personele karşı oluşturacağı zararlar daha düşük bir seviyeye indirilecektir. Düzensiz savaşın doğası gereği dağınık şekildeki düşmana karşı etkin bir operasyon ve çalışma yürütebilmek için çok sayıda personele ihtiyaç vardır. Bu tür operasyonda düşmanın yerinin tespiti de zorlaşmaktadır. Fakat hava gücü unsurları sayesinde düşmanın tespiti daha olanaklı bir hal almaktadır. Bu sayede tespit edilen düşman, hava gücü unsurlarının operasyonel özelliği sayesinde etkisiz hale getirilebilecektir. Böylece hem düşmanın tespiti kolaylaşacak, hem de psikolojik olarak her an takip ediliyor düşüncesi kafalarına yerleştirilerek sürekli olarak rahatsız olmaları sağlanacaktır. Hava gücü unsurlarının kullanılmasının diğer bir faydası ise sivil kayıpların azalmasıdır. Gerekli istihbarat bilgilerinin ve son teknoloji hassas güdümlü silahların yardımıyla hava gücü unsurları daha etkin operasyonlar düzenlemektedir. Ayrıca hava sahasının kontrolü sağlanarak buradan gelebilecek destek faaliyetleri de engellenmektedir. Burada görev yapan personel için de daha güvenli bir ortam yaratılmaktadır (Kainikara,2012:60-61).

F. Personel Faaliyetleri

Personel faaliyetleri ile askeri, diplomatik veya sivil olarak kritik durumdaki personel için yapılan tüm eylemler anlatılmaktadır. Sadece savaş durumlarında değil savaş dışında da personele yönelik faaliyetler devam etmektedir. Personele her an güvende olduğu hissettirilmelidir. Bunun için gerekli bütün imkânlar seferber edilmeli ve gerekli yardımlar ilgili birimler tarafından sağlanmalıdır. Bu şekilde yürütülen bir işleyişte personel hem kendisinin, hem de göreve veya operasyonel bir faaliyete katılması durumunda geride bıraktığı ailesinin güvende olduğunu bilecek ve bu nedenle yaptığı faaliyetlerde daha verimli olacaktır. Hava gücünün en önemli unsuru olan personelin zihnen ve bedenen sağlıklı olması ve her an göreve hazır bir şekilde kalması gerekmektedir. Genel olarak personele yönelik yapılan faaliyetler şunlardır (USAF Basic Doctrine,Organization and Command,2011:51-52):

1. Arama-kurtarma faaliyetleri
2. Felaket veya afet durumların yapılan yardımlar
3. İnsani yardımlar
4. Tıbbi yardımlar

4. HAVA GÜCÜNÜ KISITLAYAN UNSURLAR

Hava gücü unsurlarının birçok üstün özelliği vardır ve bu nedenle son dönemlerde daha çok kullanılan bir platform haline gelmişlerdir. Fakat her unsurda olduğu gibi hava gücü unsurlarının da bazı sınırlılıkları vardır. Bu sınırlılıklar, bazı faaliyetler planlanırken veya icra edilirken göz önünde bulundurulmaktadır. Aksi halde istenmeyen sonuçlar ortaya çıkabilir. Hava gücünü kısıtlayan unsurlar yük sınırı, hava şartları, üsler, fiziksel kısıtlamalar, mekansal kısıtlamalar, yasal sınırlılıklar ve mali kaynaklardır (UK Air and Space Doctrine,2013:1-4/1-5;Murphy,2005:31;Clodfelter,2014:122). Günümüzde hava araçlarının taşıyabileceği yük miktarları ile ilgili bazı kısıtlamalar mevcuttur. Bununla birlikte gelişen teknoloji sayesinde silah ve mühimmatlar daha hafif bir şekilde üretilmektedir. Bu sayede yük konusunda hava vasıtaları ile daha etkin bir taşıma gerçekleştirilme imkânı ortaya çıkmaktadır (UK Air and Space Doctrine,2013:1-5). Yük taşımacılığı konusu aynı zamanda hava gücünün önemli avantajlarından birisidir. Hız ve mesafe unsurları göz önüne alınırsa diğer unsurlar olan kara ve deniz vasıtalarına göre daha etkin bir şekilde taşıma yapma imkânı mevcuttur. Fakat taşınan yükün ve taşıyan hava vasıtasının kapasitesine göre değişkenlik gösteren bir şekilde yük taşımacılığı, aynı zamanda kısıtlayıcı bir unsur olarak da önümüze çıkmaktadır. Bu nedenle yük taşıma faaliyeti gerçekleştirilirken etkin bir planlama yapılmalıdır.

Hava şartları kısıtlayıcı bir unsur olmasına rağmen gelişen teknoloji ile birçok hava vasıtası kötü hava koşullarında bile kullanılabilecek özelliktedir. Bu imkân, kullanıcılara çoğu durumda hareket edebilme kabiliyetini sağlamaktadır (UK Air and Space Doctrine,2013:1-6). Fakat bu durum yine de hava şartlarının olası tehlikelerinin göz ardı edilmesini gerektirmez. Kötü hava şartlarında hareket edebilme kapasitesine sahip olan hava vasıtaları için gökyüzünde ciddi riskler bulunmaktadır. Yıldırım, bazı tür bulutların içinden yapılan uçuşlar ve havada yaşanabilecek türbülanslar oluşabilecek risklerdendir. Bu tür hava hadiselerine karşı personel sürekli olarak dikkatli olmak zorundadır. Aksi halde yaşanabilecek küçük bir olay bile hem hava

vasıtası hem de kullanıcısı için çok büyük tehlikeler getirebilecektir. Bu nedenle hava gücü planlamalarında meteoroloji unsuru her zaman çok önemli bir yer tutmakta ve görevlerden önce sürekli olarak kontrol edilerek hava şartlarından ötürü kaynaklanabilecek hadiselerin mümkün olduğunca önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

Hava gücü unsurları da diğer güç unsurları gibi konuşlanabilecek ve idame ettirilebilecek meydanlara ihtiyaç duymaktadır. Üslerin öneminden dolayı diğer ülkelerle olan ilişkiler de önem kazanmaktadır. Olası operasyon veya müdahalelerde başka bir ülkenin tesisi kullanılmak zorunda kalınabilir. Bu nedenle ülkeler arasında gerçekleştirilen diplomatik faaliyetlerin önemi artmaktadır. Üs imkânı sadece kara parçaları ile sınırlanmış bir kabiliyet değildir. Günümüzde denizde de hava gücü vasıtaları için bazı üsler bulunmaktadır. Bunlar genellikle uçak gemisi adı verilen platformlar sayesinde sağlanmakta ve harekât kabiliyeti açısından ülkelere büyük avantajlar getirmektedir. Sadece ülke topraklarının değil aynı zamanda denizlerin de kullanılması sayesinde hareket alanı genişlemektedir. Askeri unsurlar arasında önemli bir yer tutan üsler, herhangi bir savaş durumunda başlıca hedefler arasındadır. Bir üsse harekât düzenlemek ve o bölgenin etkinliğini kayba uğratmak, karşı tarafın harekât kabiliyetini de ciddi biçimde sekteye uğratacaktır. Bu nedenle bu tesislerin bakım faaliyetleri ve alınması gereken güvenlik tedbirleri sürekli olarak en üst düzeyde sağlanmalı ve bu konularda herhangi bir aksaklık yaşanmasına izin verilmemelidir (UK Air and Space Doctrine,2013:1-6).

Hava gücü unsurlarının bazı fiziksel dezavantajları bulunmaktadır. Uzun süreli operasyon yapabilme yeteneği veren insansız hava araçları ve havada yakıt ikmali gibi sistemler hava gücünün dayanıklılığını ve devamlılığını arttırsa da sonsuz bir fiziksel devamlılık ya da sürekli silah ve mühimmata sahip olma gibi bir ihtimal söz konusu olamaz. Öncelikle hava araçları fiziksel yapı gereği mümkün olduğunca hafif maddelerden yapılmaktadır. Olası çatışma durumlarında zırhlı tanklar ya da zırh içeren diğer araçlar kadar dayanıklı olamamaktadırlar. Bu nedenle füze, roket ve ateş gibi maddelere karşı hava gücü vasıtaları daha kırılgan ve dayanıksızdır. Bu gibi etkenlere karşı en büyük avantajları olan hız ve manevra kabiliyetini kullanırlar fakat her durumda bu özelliklerle kurtulmak mümkün olmamaktadır. Diğer bir unsur olarak hava gücü araçlarına sürekli olarak mühimmat sağlamak da mümkün değildir. Her bir hava gücü vasıtasının mühimmat taşıma konusunda belirli bir limiti vardır ve bu limit

kullanıldığında bir daha aynı tarz harekât düzenleyebilmek için tekrar aynı şekilde mühimmatla yüklü hale getirilmelidirler.

Mekânsal kısıtlamalar ifadesi ile ifade edilen hava gücü vasıtalarıyla her yerde etki sağlanamamasıdır. Hava gücü vasıtaları doğası gereği her türlü yerde ve zamanda operasyon yapabilme kapasitesine sahiptir. Fakat bu mekânların içerikleri de önemlidir. Herhangi bir terörist grubu takip etmek ya da bunlara hava gücü vasıtaları ile operasyon düzenlemek mümkündür. Ama bahsedilen bu grup kalabalık bir sivil topluluğun içindeyse ya da operasyonun devamında kendilerini bu şekilde gizleyerek kalabalığa karışmışlarsa hava gücünün etkinliği daha zayıf olmaktadır. Bu tip ortamlarda hava gücü vasıtaları ile yapılabilecek operasyonlar masum ve savunmasız sivillerin de kaybına neden olabilir. Hiçbir şekilde, bir tane sivil insanın dahi ölümüne veya yaralanmasına sebep olacak tarzda hareket edilmemelidir. Bazı olaylarda terörist gruplar bilerek halkın içine karışarak onları da bu operasyonların bir parçası haline getirmeye çalışmaktadır. Bu sayede sivil halkın karşıdaki askeri birliklere veya operasyonu düzenleyen güçlere karşı olumsuz düşünceler beslemesini isterler. Böylelikle, halktan destek bulma amaçlarına ulaşabileceklerdir. Bu konuda 10 Haziran 2012’de Afganistan’daki NATO kuvvetleri komutanı General John Allen şu şekilde bir açıklamada bulunmuştur: “NATO Afganistan’da yerleşim yerlerini ve insanların evlerini bombalamaya daha fazla devam etmeyecektir” (Sloggett,2013:172). Bu gibi mekânlarda yapılacak operasyonlar çok dikkatli bir şekilde ele alınmalıdır. Bu nedenle yapılabilecek faaliyetlerde bazı mekânsal kısıtlamalardan dolayı hava gücünün kullanılması gereksiz hale gelebilir. Böyle bir durumda insansız hava araçları vasıtasıyla istihbarat toplayarak, takip edilen unsurların kontrolden çıkmaması sağlanabilir (Murphy,2005:21).

Her türlü faaliyette olduğu gibi hava gücü unsurlarının dâhil olduğu faaliyetlerde de yasalara uygun hareket edilmesi zorunludur. Bu noktada hem iç mevzuatın dâhil olduğu yasalar, hem de taraf olunan uluslararası antlaşmalarla sağlanan kurallara uymak gerekmektedir. Yapılan eylemlerin yasalara uygun olmaması durumunda cezai müeyyidelerle karşılaşmak mümkün olacaktır. Bu süreç ulusal seviyede yürütülebileceği gibi, uluslararası antlaşmaların ihlali halinde uluslararası mahkemelerde de yürütülebilmektedir. Böylesi davalar hem ülkenin itibarı açısından hem de maddi açıdan kayıp oluşturacaktır. Bu nedenle yapılan savaşta,

operasyonda veya farklı bir alanda yapılacak olan her faaliyette ulusal ve uluslararası yasa ve antlaşmalara uygun bir şekilde hareket edilmelidir. Bunu sağlayabilmek için hava gücü ile yapılması muhtemel faaliyetlerin yasal zemini sağlam bir şekilde oluşturulmalıdır. Bununla ilgili gerekli yönerge, yönetmelik ve yasal düzenlemeler sağlanmalıdır. Var olan yasa, yönetmelik ve yönerge dâhilinde işler planlanmalı ve bu mevzuatın dışında olabilecek herhangi bir olaya imkân verilmemelidir.

Mali unsurlar bir ülke için büyük bir kaygı unsuru olabilir. Mali kaynak kıstası, ülkeyi oluşturan bütün parçaları etkileme kapasitesine sahiptir (Clodfelter,2014:122). Mali sınırlılıklar hava gücü unsurları açısından en önemli kıstastır. Yeterli mali kaynağın aktarılamadığı bir ortamda yeteri kadar güçlü bir hava gücü oluşturulamaz. Bunun başlıca sebebi hava gücü vasıtalarının ve platformlarının yüksek maliyetli olmalarıdır. Gelişen teknoloji ve artan maliyetlerle birlikte hava gücü unsurlarının hem satın alma, hem de bakım ve idame maliyetleri artan bir grafik göstermektedir. Bu nedenle yeteri kadar maddi kaynak aktarılamayan bir ortamda son sistem hava gücü unsurlarının elde edilmesi zor bir hale gelmektedir. Bunun sonucunda yıllar ilerledikçe eskiyen ve diğer ülkelerin hava gücü unsurlarına göre daha zayıf ve etkinliği daha düşük olan bir hava gücü yapısı ortaya çıkacaktır. Günümüzde ekonomik güç ile askeri güç arasında doğrudan bir ilişki mevcuttur. Bu nedenle ekonomik olarak güçlü olan ülkeler askeri yatırımlarını daha büyük ölçeklerde yapmakta ve son teknoloji araçlara sahip olarak bu konuda üstünlük sağlamaktadır. Mali kısıtlılıkları aşmak hava gücü unsurlarının elinde olan bir durum değildir. Bu konuda devletler gerekli yatırımları yapmalı, mümkün olan en üst düzeyde maddi kaynak hava gücü unsurlarının temini, modernizasyonu, bakımı ve idamesi için sağlanmalıdır. Aksi halde hava gücünün zayıflığı ülkenin de önemli bir milli güç unsurunun zayıf olması anlamına gelmekte ve toplam güç kapasitesinin düşük seviyede kalmasına neden olmaktadır.

Hava gücü unsurlarını kısıtlayan bazı unsurlar mevcut olmasına rağmen hava gücü vasıtaları günümüzde sıklıkla başvurulmuş güç unsuru olma özelliğini korumaktadır. Bunun sebebi hava gücü unsurlarının sahip oldukları özelliklerin milli güce sağlamış olduğu faydalardır. Her milli güç unsurunun bazı zayıf yönleri ve eksiklikleri bulunmaktadır. Fakat hız, manevra ve menzil gibi temel özellikleri göz önüne alındığında, diğer güç vasıtalarının bu konularda hava gücü vasıtalarına

yaklaşabilmeleri mümkün olamamaktadır. Bu nedenle hava gücü sıklıkla kullanılan ve kullanımı gittikçe yaygınlaşan bir unsur olarak varlığını devam ettirmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSAL GÜVENLİKTE HAVA GÜCÜNÜN ULUSAL GÜVENLİKTEKİ GÜNCEL TEHDİTLERE KARŞI KULLANILMASI

Hava gücü, ulusal ve uluslararası alanda genel olarak konvansiyonel bir tehdit olan savaşlardaki kullanımı vasıtasıyla incelenen bir konu olmuştur. Hava gücünün konvansiyonel tehditlere karşı kullanımı Birinci Dünya Savaşı'ndan başlayan, İkinci Dünya Savaşı'nda daha yoğun hale gelen, Vietnam Savaşı, Yom Kippur Savaşı, Kıbrıs Barış Harekâtı gibi olaylar ile kullanımı olağan hale gelen bir süreç yaşamıştır. Harp zamanında hava gücünün etkinliği ve caydırıcı bir unsur olarak kullanılması birçok farklı çalışma ile ifade edilmiştir. Bununla birlikte zaman geçtikçe güvenlik ortamı sürekli olarak yenilenmiş ve buna bağlı olarak yeni tehditler ortaya çıkmıştır. Yeni tehdit unsurlarının ortaya çıkması ile hava gücünün kullanım alanları farklılık göstermiştir. Çalışmanın bu kısmında günümüzde var olan güncel tehditler ele alınarak, hava gücünün bu tehditlere karşı ulusal güvenliğe sağlamış olduğu katkılar incelenmiştir. Bu şekilde, hava gücünün konvansiyonel kullanımından farklı dinamikler içeren ve ülkelere değişik alanlarda önemli faydalar sağlayan konuları inceleme imkânı oluşmuştur.

Ulusal güvenlikteki güncel tehditlere karşı hava gücünün kullanılmasının incelenebilmesi için öncelikli olarak ulusal güvenlik ile ilgili güncel tehditler ifade edilmelidir. Bunun nedeni tehdit değerlendirmelerinin bir ülkenin güvenlik stratejisini belirleyen temel faktör olmasıdır. Riskleri ortaya koymak ve olası tehditleri belirleyerek bunlara uygun tedbirler almak ve planlar uygulamak yetkililerin yapacakları faaliyetler açısından kritik önem taşımaktadır (French White Paper,2013:96). Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde öncelikli olarak ulusal güvenliğe yönelik güncel tehditler ifade edilmiştir. Tehditler belirlenirken NATO'nun 2010 senesinde yayınlamış olduğu Stratejik Konsept öncelikli olarak incelenmiştir. Bununla birlikte birçok ülkenin ulusal güvenlik strateji dokümanları incelenmiş ve bu incelemelerin neticesinde ülkelerin geneli tarafından tehdit olarak görülen hususlar ortaya konmuştur. Ortak tehditlerin ele alınmaması neticesinde farklı ülkelerin yerel

veya bölgesel farklı tehdit algılamaları ortaya çıkacak ve konu daha geniş bir yelpazeye uzayacaktır. Bu nedenle bahsedilen yöntem neticesinde dünyada ortak olarak kabul gören tehditler incelenmiş ve aşağıdaki tehditler güncel tehdit olarak ele alınmıştır:

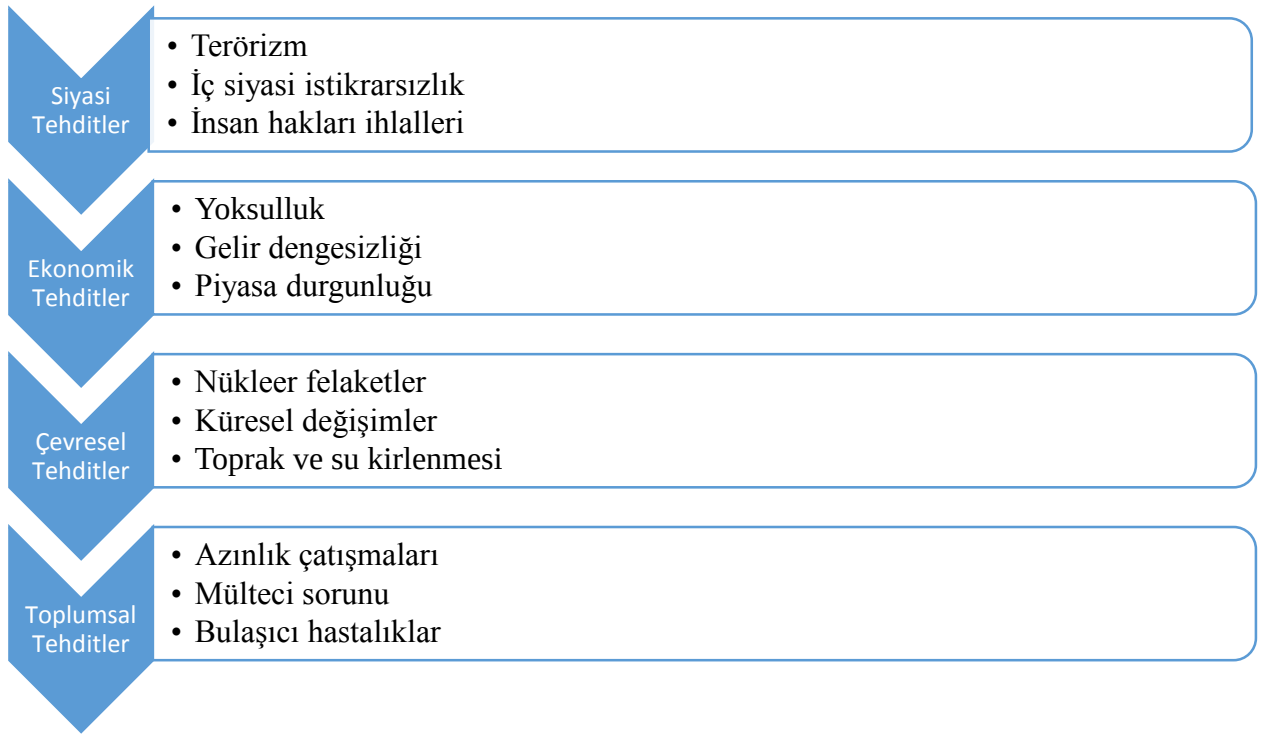
1. Terörizm
2. Kitle imha silahları (Kis)
3. Füze saldırı tehdidi
4. Siber güvenlik
5. Enerji güvenliği
6. Kaçakçılık faaliyetleri
7. Doğal afetler

Ulusal güvenliğe yönelik tehditler ile ilgili bilgi verildikten sonra yakın geçmişte yaşanmış olaylar ile hava gücünün ulusal güvenlikteki güncel tehditlere karşı kullanılmasını ortaya koymak adına örnekler verilmiştir. Bu konuda iki tehdit ele alınmıştır. Bunlar terörizm ve doğal afetlerdir. Diğer bir konu olarak siber güvenlik ele alınmış ve hava gücü ile ilişkisi değerlendirilmiştir. Sadece bu üç tehdidin ele alınmasının temel nedeni, seçilen üç konunun harekât ve barış döneminde hava gücünün kullanımının incelenmesine uygun bir alan oluşturmasıdır. Bu tehditlerin incelenmesi ile hava gücünün, operasyonel ve operasyonel olmayan faaliyet alanlardaki rolü daha açık bir şekilde ortaya koyulabilmektedir. Terörizm ile ilgili kısımda Afganistan ve Irak'ta yaşanmış olan müdahalelerde hava gücünün kullanımı ve rolü ortaya konmuştur. Yaşanan müdahaleler ayrı başlıklar altında ele alınmış ve bu müdahalelerdeki hava gücü kullanımı incelenmiştir. Doğal afetler ile ilgili kısımda 2010 senesinde Haiti'de yaşanan deprem felaketinde hava gücünün kullanımına ilişkin bilgi verilmiştir. Doğal afetlerle ilgili diğer bölüm ise kişisel görüşmeler ile oluşturulmuştur. Türk Hava Kuvvetleri'nde görev yapan ve hava gücü ile birçok göreve katılmış olan iki personel ile kişisel görüşme yapılmıştır. Bu görüşmeler neticesinde çalışmanın ilgili kısmı oluşturulmuştur.

1. ULUSAL GÜVENLİĞE YÖNELİK GÜNCEL TEHDİTLER

Ulusal güvenliğe yönelik güncel tehditler her ülke açısından farklılık göstermektedir. Ülkelerin coğrafi konumları, toplumsal durumları, sahip oldukları

doğal hazineler, ulusal idealleri, tarihleri, yönetim şekilleri gibi birçok unsur bir ülkenin güvenlik tehdit algılamasını değiştirebilir. Buna örnek olarak 11 Eylül'deki terör saldırısından sonra Avrupa Birliği ve ABD'nin stratejileri ortaya konulabilir. Tehdit algılamaları benzerlik gösterse de buna karşılık gösterilen reaksiyonlar farklılık göstermiştir. Günümüzde yaşanan birçok olayda görüldüğü gibi bir ülke için kendi halkı bile tehdit olarak görülebilmektedir. Halkın meşruiyetini almadan iktidara sahip olan ülke yönetimlerinde bu tip tehdit algılamaları olabilmektedir (Küçükşahin ve Akkan:47). Çalışmada güncel tehditler belirlenirken NATO'nun 2010 Stratejik Konsepti ve birçok ülkenin güvenlik stratejileri rehber olarak ele alınmıştır. Fakat ülkelerin tehdit algılamaları ile ilgili farklı yaklaşımlar da mevcuttur. Şekil-3'te gösterilen sınıflandırma bu yaklaşımlara örnektir (Born, 2003:16). Şekil-3'teki farklı yaklaşımın gösterilmesinin ardından çalışmada temel olarak incelenen tehdit alanları analiz edilmiştir.

Şekil-3: Genel Tehdit Sınıflandırması

A. Terörizm

Terörizm hakkında literatürde yer alan birçok farklı tanımlama bulunmaktadır. Coady'e göre terörizm "Silahsız insanları kasten hedef alan bir taktik neticesinde korku yaratarak politik sonuçlar elde etmek amacıyla yapılan öldürücü veya şiddet içeren eylemlerdir" (2001:1697). Primoratz'a göre terörizm "Şiddetin

kasıtlı olarak kullanılması veya bu vasıtayla oluşturulan korku ile masum insanlara karşı diğer insanlarda korku yaratmak için yürütülen eylemlerdir” (2004:24). Goodin’e göre terörizm “İnsanlarda kasıtlı bir şekilde korku oluşturarak politik avantaj elde etmeyi amaçlayan politik bir taktiktir” (2006:49). Terörizmin farklı bir tanımında bu kavram “Ulusal veya uluslararası alanda gerçekleşen, belirli politik olayları içeren olayların var olduğu taktiksel bir harekettir” şeklinde ifade edilmiştir (Outhwaite,2003:684). Terörizm ile ilgili mevcut olan diğer ifade “Bir ideolojiden ziyade belirli yöntemleri olan ve silahsız insanların üzerinde şiddet uygulayarak diğer insanların korku oluşturmayı amaçlayan bir yapıdır” şeklindedir (Bjergo,2005:2). BM Genel Kurulu terörizm ile ilgili “Genel toplum üzerinde terör ortamı oluşturmayı hedefleyen suç eylemleridir” şeklinde bir tanımlama getirmiştir (BM,1994:Par.I3).

Belirtilen tanımlamalara bakıldığında terörizmin bazı belirgin özellikleri ortaya çıkmaktadır. Öncelikle hangi amaçla kullanılırsa kullanılsın terörizm şiddet ve korku temelli eylemleri içermektedir. İlk amaçları yapılan eylemler neticesinde karşı tarafta korku meydana gelmesidir. Burada kullanılan şiddet ile hedeflenen sadece karşı tarafa fiziksel olarak zarar vermek değildir. Bunun daha ötesinde geniş çaplı bir şekilde korku ortamı oluşturmak ve insanlara korku hissini yerleştirmek amaçlanmaktadır (Stanford Encyclopedia of Philosophy,2015). Terör vasıtasıyla yaratılan korku birkaç yönden diğer olaylardan farklılık içermektedir. Öncelikle terör olayları görünür olaylardır ve yarattıkları şok etkisi bu nedenle daha büyük olmaktadır. Her yeni tehdit, eskilerine oranla daha fazla korku yaratma potansiyeline sahiptir. Terörün direkt olarak insanları hedef alması ve kötü niyetli bir şekilde ölüm ve yaralanmaları hedefleyen bir yapıda olması da terörizmin daha fazla korku oluşturmasını sağlamaktadır. Aşırı şiddet içeren eylemlerin yapılması insanların temel güvenlik duygularını sarsıntıya uğratmakta, her zaman ve her yerde bu tip eylemlerle karşılaşabilme düşüncesini insanlarda oluşturmaktadır. Sayılan nedenlerden ötürü terörizm diğer bütün olaylardan daha fazla insanları tehdit etmekte ve korku oluşturmaktadır. Günlük hayatta birçok olay nedeniyle birden fazla insan hayatını kaybetmektedir. Fakat hiçbirisi terörizmin oluşturduğu korku düzeyini insanlarda oluşturmaz. Çünkü terör insanlardaki güven duygusunu derin bir şekilde sarsmakta ve bu nedenle daha güvensiz bir ortam oluşturmaktadır (Wolfendale,2007:80-82).

Terörizm sadece insanlar üzerinde tehdit oluşturan bir eylem değildir. Günlük yaşam düzenini, demokratik kurumların işlevselliğini, kritik altyapıları ve servisleri hedef alan bir örgütlenmedir. Bu nedenle terör eylemleri neticesinde devletin normal işleyişi de sekteye uğrayabilmektedir (İspanya Ulusal Güvenlik Stratejisi,2013:25). Terörizm aynı zamanda bir taktik olarak da kullanılmaktadır (Sloan,1998:176). Buradaki kullanımda devletler terörü kendi çıkarları neticesinde desteklemekte ve amaçları doğrultusunda terör örgütlerine gizli şekilde destek vermektedir. Soğuk Savaş esnasında Sovyetler Birliği'nin terörist eylemler yapan ayrılıkçı grupları desteklediği sonradan ortaya çıkmıştır (Rubin:191). Bu haliyle terör eylemleri çok daha tehlikeli bir hal almakta ve önlenbilmesi daha güç olmaktadır.

Son dönemlerde terör olaylarında artış gözükmektedir. Bunun bazı nedenleri bulunmaktadır. Bunlar; ülkeler arası ekonomik eşitsizlikler, siyasal karışıklıklar, toplumsal olaylar neticesinde yaşanan kaos ortamları, bireyin kendini gerçekleştirme gereksinimini karşılaması adına bir gruba girme isteği ve eğitimsiz kalan toplumların veya bölgelerin teröre bulaşma konusunda daha hassas olmasıdır (Bal,2006:70). Bu artış nedeniyle NATO terörizm ile mücadele konusunda yoğun bir mesai harcamaktadır. Bu konuya yüksek derecede önem vermekte ve bunun için birçok eylem planını hayata geçirmektedir. NATO'nun genel olarak terörizme karşı üzerinde durduğu önemli noktalar şu şekildedir (NATO Bilgilendirme,2011:8):

1. Uçakların ve helikopterlerin elle taşınabilir füzelere karşı hassasiyetinin azaltılmasına gayret gösterilmektedir.
2. Sensörler, elektronik detektörler ve insansız su altı araçları yeteneklerini kullanarak liman ve gemilere karşı olabilecek saldırılar engellenmeye çalışılmaktadır.
3. Yol kenarlarına yerleştirilen patlayıcılara karşı tespit mekanizmaları geliştirilmektedir.
4. KBRN silahlarının tespitine yönelik çalışmalar yürütülmektedir.
5. İstihbarat, keşif ve gözetlemeye yönelik mevcut sistemlerinin geliştirilmesine çalışılmaktadır.
6. Havan saldırılarının önlenbilmesi adına yeni teknolojiler geliştirilmektedir.

Hava gücü ile terörizme karşı etkin bir şekilde tedbir alabilme ve önleme yapabilme imkânı bulunmaktadır. Hava gücü terör hedeflerine karşı esnek kullanım,

hassas zaman ve etkili angajman sağlayan en yeni teknolojilere sahip olan silahların yardımıyla çevresel etkilerin daha aza indirgenebildiği bir platform sunmaktadır. Bu aynı zamanda politik olarak da daha az risk anlamına gelmektedir. Askeri seçenekler içerisinde hava gücünün kullanılması ile hedef bölgede minimum sayıda askeri personel olacak ve bu sayede kayıplar ve hasarlar minimum seviyede tutulabilecektir. Ayrıca herhangi bir terör olayında verilebilecek en çabuk yanıt genel olarak hava unsurları vasıtasıyla sağlanabilmektedir. Bu nedenle hava gücü unsurları hız imkânının sağladığı avantaj ve son teknolojiye sahip insansız hava araçları vasıtasıyla düşman unsurlarını takip edebilme imkânı ile terrizmeye karşı devletler tarafından etkin bir şekilde kullanılması gereken bir unsurdur (Phinney,2007:1). Hava gücü unsurları vasıtasıyla hava intikali, hava saldırısı, istihbarat, keşif ve gözetleme gibi özelliklerin yanı sıra psikolojik faaliyetler de gerçekleştirilerek terörün bölgedeki hakimiyetine karşı etkili bir şekilde görevler yerine getirilebilmektedir (Murphy,2005:11).

B. Kitle İmha Silahları (KİS)

Kitle imha silahları genellikle kimyasal, radyolojik, biyolojik ve nükleer silahları içeren bir kavramdır (Nugent ve Raisinghani,2008:34). Bu silahlar ile ilgili bazı tanımlamalar getirilmiş ve kavram daha iyi ifade edilmeye çalışılmıştır. Rivera'ya göre kitle imha silahları “Bir defada birçok kişinin ölmesine neden olan silahlardır” (2003:5). ABD Silahlı Kuvvetleri Kimya Okulu tarafından oluşturulmuş FM 3-100 Kimya Birliklerine Ait Talimname’de kitle imha silahları “Kullanılması halinde büyük miktarda zarara ve kirlenmeye neden olabilecek, harekâtın amaçlarını, işleyişini ve geleceğini değiştirebilecek silahlar” olarak ifade edilmiştir (FM 3-100 Chemical Operations Principles and Fundamentals,1996). Kitle imha silahları konvansiyonel silahlardan daha farklı ve daha tehlikeli silahlardır. Konvansiyonel silahların etkisi daha küçük çaplı kalırken, kitle imha silahlarının etkisi daha fazla olmaktadır. Bu konuda BM’nin yapmış olduğu istatistiki bir çalışmanın verileri bu konuyu daha iyi açıklamaktadır. Bu çalışmaya göre bir megaton ağırlığındaki nükleer bomba 300 kilometrelik bir bölgede korumasız durumda olan insanların yüzde doksanını öldürme potansiyeline sahiptir. 15 tonluk bir kimyasal silah 60 kilometrelik bir bölgede yaşıyan insanların yüzde ellisini ldrebilme kapasitesine sahiptir. 10 tonluk bir biyolojik silah ise 100.000 kilometrelik bir alandaki insanların yüzde yirmi beşini öldürüp, yüzde ellisini de hasta edebilecek potansiyele sahiptir (Erdurmaz,2003:29).

Kitle imha silahlarının kullanılması üç farklı şekilde gerçekleştirilebilir. Bunlardan ilki ülkelerin politik amaçlar için kitle imha silahlarını kullanmasıdır. İkincisi terör örgütlerinin veya devlet dışı unsurların birer tehdit aracı olarak bu silahları kullanmasıdır. Üçüncüsü ise bazı doğal afetler veya kazalar neticesinde kasıtlı veya kasıt içermeyen biçimde ortaya çıkan kullanım biçimidir (Rojek,2012:25). Bu silahların kullanımı ile ilgili en bilinen örnekler Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombalarıdır. Bu bombalar yüzünden toplam 210.000 kişi yaşamını yitirmiştir. Aynı zamanda şehirler de çok büyük zarar görmüştür (Rhodes,2012:740-742). Bu olay, devletlerin kitle imha silahlarını politika aracı olarak kullanmasına örnektir. 1995 senesinde Aum Shinrikyu isimli bir kişi Tokyo metrosunda sinir gazını kullanarak on iki kişiyi öldürmüştür. Bu şekliyle kitlesel imha silahları terör amacıyla ilk defa kullanılmıştır (Phinney,2007:3). Bu konu ile ilgili bir başka örnek ise ABD'de 2001 senesinde yapılan şarbon saldırılarıdır. Bu saldırılar neticesinde 5 kişi yaşamını yitirmiş ve bu saldırıyı temizleme çalışmaları sırasında bir milyar dolardan fazla para harcanmıştır (Rojek,2012:26). Görüldüğü gibi kitle imha silahları ölüm ve fiziksel tahribat dışında ekonomi ile ilgili de büyük hasarlara yol açmaktadır.

Kitle imha silahları kimyasal, biyolojik, nükleer ve radyolojik içeriklere sahip olabilir. Nükleer silahın enerji gücü atom çekirdeklerinin ayrılması ile ortaya çıkmaktadır. Atom bombası ve hidrojen bombası nükleer silahlar ile ilgili verilebilecek örneklerdir. Radyolojik silahlar ise radyoaktif maddeleri yayarak panik, kargaşa ve korku oluşturmayı amaçlamaktadır. Biyolojik silahlar insanı, hayvanı veya bir organizmayı hasta edebilecek doğal veya insan yapımı mikroorganizmalar ile elde edilmektedir. Örnek olarak virüs, şarbon ve bakteri verilebilir (Combs,2011:323). Kimyasal silahlar öldürmek, sakat bırakmak veya yaralamak maksadıyla kimyasal maddeler ile oluşturulmaktadır. Örnek olarak sinir gazı, göz yaşartıcı gazlar, amonyak verilebilir (Joint Publication 3-40,2014:2.1-2.6).

KİS konusuna NATO'nun ilgisi son derece fazladır. Stratejik konseptte belirtildiği üzere kitle imha silahları büyük bir tehdit olarak görülmektedir. Kitle imha silahları ile ilgili Nisan 2009'da "KİS'lerin Yayılmasını Önleme ve KBRN Tehditlerine Karşı Savunma İçin Stratejik Düzeyde Geniş Kapsamlı Politika" NATO üyeleri tarafından onaylanmıştır. Bu politika ile NATO üyelerinin kitle imha silahlarının varlığını ciddi bir tehdit olarak gördükleri somutlaşmıştır. Bu politika

temel olarak üç husustan oluşmaktadır. Öncelikle KİS/KBRN'lerin yaygınlaşmasını ve ortaya çıkmasını önlemek amaçlanmaktadır. İkinci husus, var olan kitle imha silahları ile yapılabilecek saldırıları engellemeyi amaçlamaktadır. Üçüncü aşama engellenemeyen ve yaşanmış bir saldırıdan sonra yeniden toparlanmayı ele almaktadır. NATO ayrıca kitle imha silahları ile ilgili mücadelenin daha iyi bir şekilde yürütülebilmesi için Birleşik Müşterek KBRN Savunma Görev Gücü'nü kurmuştur. Bu gücün başkanlığını üye ülkeler sırası ile gerçekleştirmektedir. Kitle imha silahları ile ilgili mücadele için 2007 senesinde Çek Cumhuriyeti'nde Müşterek KBRN Savunma Mükemmeliyet Merkezi kurulmuştur (NATO Bilgilendirme,2011:2-3). Kitle imha silahları ile ilgili bütün diğer unsurlar ile kara, deniz, hava unsurları birlikte hareket etmeli, her bir unsurun üzerine düşen görevler iyi bir şekilde belirlenmeli ve bütün unsurlar ortak bir şekilde kitle imha silahlarına karşı mücadelede etkili bir şekilde rol almalıdır. Bu şekilde güvenlik ortamı daha yüksek seviyelerde sağlanabilir ve kitle imha silahlarına karşı daha etkin bir savunma oluşturulabilir. Hava gücü bu silahların yerlerinin tespit edilmesinde, kaynağında etkisiz hale getirilmesinde, hava yoluyla hedefe götürülürken önlenmesinde etkili olabilir. KİS'leri vurmak çoğu zaman daha büyük problemlere sebep olabileceğinden fırlatma unsurlarını, birleştirme depolarını vurmak ve bu sayede silah kullanılmadan önce etkinliğini bertaraf etmek KİS'lere karşı mantıklı bir yaklaşım olarak ön plana çıkmaktadır. Bunu yapabilmek için ülkelerin iyi bir istihbarat ağının olması ve elde edilen bilgilerin doğruluğunun çok dikkatli bir şekilde teyit edilmesi gerekmektedir. KBRN maddelerinin üretildiği yerler genel olarak gizli ve gözden uzak alanlardır. Bu bölgelerin tespit edilmesi kolay değildir. Bu nedenle bu süreç titiz bir şekilde yürütülmeli ve düşmandan gelebilecek bu tarz tehditlere karşı ilk olarak hava gücü unsurları ile tehdidin çıkış noktasında engellenmesine yönelik planlamalar yapılmalıdır.

C. Füze Saldırı Tehdidi

Günümüzde ülkelerin tehdit olarak gördüğü diğer husus füze saldırı tehdididir. Buradaki füze ile ifade edilen temel olarak balistik füzelerdir. Balistik füzeler ilk defa İkinci Dünya Savaşı sırasında kullanılmıştır. V-2 roketleri parabol şeklinde bir yörünge izleyerek balistik füze teriminin askeri terminolojiye girmesine neden olmuştur. V-2 füzesi uçuşun dalış kısmında 2500 km/saatlik bir hıza erişmesi ve doksan dereceye yakın bir şekilde bu hareketini gerçekleştirmesiyle çok etkili bir

silah haline gelmiştir (Egeli,1993:2-3). Balistik füzenin tehdit olarak görülmesinin nedeni bu füzenin özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Balistik füze fırlatıldıktan sonra dike yakın bir açı ile atmosferin üst kısımlarına doğru yüksek bir süratle yükselmesine müteakip dünyanın çekim kuvveti nedeniyle yavaşlamaktadır. Bu esnada yörüngesinin en uç noktasına ulaştığında büyük bir süratle hedefine doğru yukarıdan aşağı harekete geçmektedir. Yapmış olduğu bu hareketi uzun menzillerde yaptığı için büyük avantajlar sağlamakla beraber karşı taraf için de caydırıcı bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Çok yüksek bir hıza ulaşabilmesi düşman hava sistemleri tarafından da tespitini bir o kadar zorlaştırmaktadır. Bu denli yüksek süratlere ulaşabilmek aynı zamanda zaman açısından da daha kısa sürelerde hedefe ulaşabilmek anlamına gelmektedir. 250-300 kilometre menzilli bir füze için 3 dakika, 1300 kilometre menzili olan bir füze için yaklaşık 10 dakika olan uçuş süresi hem kullanıcı açısından büyük avantajlar anlamına gelmekte hem de karşı taraf için büyük bir zorluk teşkil etmektedir. Bu şekilde gelen füzelere karşı koyabilme zamanı oldukça kısıtlıdır. 1300 kilometrelik bir mesafeyi bir uçakla 1 ile 1,5 saat arasında alınabileceği düşünülürse füzelerin ne denli etkili oldukları daha rahat görülebilir (Egeli ve Güvenç,2012:20).

Balistik füzeler beş kategoriye ayrılırlar. Bunlar (National Air and Space Intelligence Center,2009:7):

1. Kısa menzilli füzeler (1000 kilometreden daha düşük menzile sahiptirler)
2. Orta menzilli füzeler (1000-3000 kilometre arası menzile sahiptirler)
3. Yüksek menzilli füzeler (3000-5500 kilometre arası menzile sahiptirler)
4. Kıtalararası füzeler (5500 kilometreden daha yüksek menzile sahiptirler)
5. Denizaltı balistik füzeleri (Denizaltıdan atılabilen balistik füzelerdir)

Balistik füzelerin bazı avantajlara sahip olmasının yanı sıra dezavantajları da bulunmaktadır. Bunların başında isabet oranlarının düşük olması gelmektedir. Bu nedenle herhangi bir operasyon veya savaş esnasında düşmanın stratejik öneme sahip bir tesisini veya bölgesini balistik füzeler ile etkisiz hale getirmek detaylı bir şekilde düşünülmesi gereken bir taktır. Bu tip füzelere sahip olan ülkelerin herhangi bir zorunluluk anında bu füzeleri kullanım amaçları genellikle daha kalabalık ve yoğun yerleşim yerlerini hedef almak ve bu sayede oluşturdukları kayıp miktarını en üst düzeyde tutmak olmaktadır (Egeli ve Güvenç,2012:21). Günümüzde gelişen teknoloji

ile bu konuda gelişme ve ilerleme kaydedilmiştir. Özellikle uydu destekli navigasyon teknolojisi sayesinde daha isabetli ve hedefe daha yakın bir şekilde atış imkânı elde edilmektedir. Fakat balistik füzelerin etkisini arttırmak için kullanılan farklı bir yöntem bulunmaktadır. Bu yöntem en fazla korku duyulan ve füze saldırı riskini daha da arttıran bir uygulamadır. Balistik füzeleri kitle imha silahları ile donatılmış başlıklar ile kullanmak büyük bir endişe kaynağıdır. Füze başlıklarını kimyasal, nükleer veya biyolojik içerikli bir şekilde üretmek birçok ülke için cazip bir durum içermektedir. Bu sayede hem askeri caydırıcılıklarını, hem de karşı tarafa normalden daha yüksek bir şekilde zarar ve kayıp verebilme olasılığını arttırmaktadırlar. Konvansiyonel olmayan bu başlıkların kullanılması ile sadece füzenin atılmasından kaynaklanan zararlar oluşmayacak, aynı zamanda bu maddelerin yan etkisinden dolayı bölgede telafisi çok zor olan ve uzun süre alacak sonuçlar da elde edilebilecektir. Bu nedenle herhangi bir ülke açısından komşusunun veya bir başka ülkenin bu şekilde balistik füze kullanım ihtimali yüksek bir risk içermektedir (National Air and Space Intelligence Center,2009:5-7). Dünya tarihinde de birkaç olayda bu füzelerin kullanıldığı görülmüştür. 1973 senesinde meydana gelen Yom Kippur Savaşı'nda, 1980 senesinde başlayan İran-Irak Savaşı'nda ve 1990 senesinde Afganistan'da meydana gelen iç savaşta bu füzeler kullanılmıştır (Egeli,1993:10).

Balistik füzeler NATO ittifakı için son senelerde artan bir tehdit konusu olmuştur. Stratejik konseptte bu konu tehdit unsurları arasında gösterilmiştir. Günümüzde otuzdan fazla ülke konvansiyonel başlık taşıyabilen veya kitle imha silahlarını taşıyabilen balistik füzeleri envanterinde bulundurmaktadır. Bu durum NATO için çok acil bir durum anlamına gelmese de gittikçe artan füze sayısına ve sahip olan ülkelere karşı sürekli olarak tedbirli olma zorunluluğu bulunmaktadır. Bu nedenle NATO ittifakına bağlı ülkeler de bu konuya son senelerde daha fazla önem göstermeye başlamış ve düzenlenen organizasyonlarda bu konu sıklıkla gündeme gelmeye başlamıştır (NATO Bilgilendirme,2011:4). Hava gücü balistik füzelerin yerinin tespit edilmesinde, kaynağında vurulmasında ve önlenmesinde etkilidir. Atıldıktan sonra balistik füzelerin uçak kaldırılarak önlenmesi mümkün değildir ancak yine hava gücünün bir parçası olan taktik balistik füze önleme sistemleri vasıtasıyla tehdit füzeler önlenabilir. Bunun yanında deneme aşamasında olan havadan lazer (airborne laser) sistemleri tehdit füzeleri fırlatma safhasında önlemek için geliştirilmiştir. Bu füzelerin fırlatma safhasında önlenmesi önemlidir çünkü ilerleyen

safhalarda yüksek irtifalarda yapılan önlemler füzenin taşıdığı başlıktaki maddenin daha geniş alana yayılmasına sebep olabilmektedir. Böyle bir durumda füzenin tesir alanı ve etkisi altına aldığı kişi sayısı artacak ve düşman açısından daha etkili bir harekât imkânı ortaya çıkacaktır. Bu nedenle hava gücü unsurları ile balistik füzelere karşı yapılabilecek en etkili hareket tarzı, bu füzelerin tespit edilmesi ve gerekli olduğu durumlarda ilk kaynağında imha edilmesidir.

D. Siber Güvenlik

Siber kavramı, bilgisayar ve bilgisayar ağlarını içeren kavramları ifade etmek için kullanılır (Merriam Webster Dictionary). Bu kelime ile alakalı olarak birçok defa kullanılan siber uzay ise kritik altyapıları oluşturan ve birbirleri ile ilişki içerisinde olan bilgisayarların, sunucuların, kabloların ve dağıtıcıların olduğu geniş bir alanı ifade etmek için kullanılan bir kavramdır (Owen,2008:41). Siber tehdit, siber uzay veya siber uzay elemanları vasıtasıyla gelebilecek tehditleri kapsamaktadır (National Strategic Framework For Cyberspace Security,2013:12). Siber güvenlik ise bahsedilen bu kavramların güvenlik yönünü vurgulayan bir kavramdır. Siber güvenlik bilgisayar sistemlerine, ağlara ve bilgi sistemlerine yetkisiz şekilde yapılacak girişlere, erişimlere veya yapılabilecek değişikliklere karşı alınacak tedbirlerdir. Siber güvenlik en basit tanımıyla siber ortamda bulunan bütün varlıkları korumak amacıyla yapılan tüm faaliyetler olarak tanımlanabilir (Gallaher ve diğerleri,2008:4). Siber ortamın güvenli olarak görülebilmesi için bazı kıstaslar sağlanmalıdır. Öncelikle bilginin gizliliği hususu en önemli konudur. İkinci olarak bilginin bütünlüğü sağlanmalıdır. Son olarak bilgiler erişilebilir konumda olmalıdır. Bilginin gizliliği konusunda birçok kurumda bilgiler farklı derecelerde gizlilik dereceleri ile tasnif edilerek, her bir derecenin kimler tarafından erişim yetkisine sahip olduğu konusu açıkça belirtilmektedir. Bu şekilde bilgiye yetkisiz kişilerin erişimi de engellenmektedir. Bilginin bütünlüğü ise bilginin kısmen veya tamamıyla silinmesi, tahrip edilmesi gibi tehlikelere karşı korunması gerektiği ile ilgilidir. Bilgiye erişim hususu ise istenilen zamanda istenilen bilgiye erişebilmeyi gerektirmektedir (Hekim ve Başbüyük,2013:137).

Günümüzde siber saldırılar geçmişe oranla büyük bir artış göstermiştir. Bunun birkaç nedeni bulunmaktadır. Öncelikle siber saldırı düzenlemek büyük miktarda maddi gereksinim içermeyen ve düşük bilgi düzeyi ile bile

gerçekleştirilebilecek saldırılardır. Füze saldırısı ile kıyaslandığında maddi olarak ne kadar düşük bir gereksinimi bulunduğu görülebilir. Bir füzenin yapımı, imalatı ve bütün süreci hesaplandığında milyar dolarlık ekonomik kaynak gerekirken, siber saldırı için düşük bütçeler yeterli olmaktadır. Ayrıca internetin günümüzde ulaşmış olduğu yayın ağının geniş olması bu tip saldırıları kolaylaştırmaktadır. Dünyanın bir ucundan diğer bir ucuna internet yolu ile siber saldırı gerçekleştirilebilir. Bu tip saldırıların tespiti çok zordur. Ancak gerçekleştikten sonra yüksek teknolojiye sahip güvenlik sistemleri sayesinde imha edilebilmektedirler (Ünver ve Canbay,2009:10; National Strategic Framework For Cyberspace Security,2013:12).

Siber saldırılar ile ilgili yaşanmış birçok olay bulunmaktadır. 2007 senesinde Estonya'ya gerçekleştirilen siber saldırı son senelerin en fazla ses getiren eylemlerinden birisi olmuştur. 2008 senesinde İran'da Stuxnet isimli virüsle bir saldırı yapılmıştır (Tikk,2011:119). 2005 ve 2007 seneleri arasında Brezilya ve Paraguay'ın ortak bir şekilde kullandıkları Itaipu Barajı ve Hidroelektrik Santrali'ne yapılan saldırı neticesinde baraj işlevsiz hale sokulmuştur (Mylrea,2009). Bunun gibi birçok olay yaşanmıştır ve gelişen teknoloji ile bu olaylar yaşanmaya devam edecektir.

Bütün bu olaylar neticesinde her kurum siber saldırılar ile ilgili tedbirler almakta ve bu tedbirleri sürekli olarak güncelleme gereksinimi duymaktadır. NATO'nun siber saldırılara karşı Estonya'da "İşbirliğine Dayalı Siber Savunma Mükemmeliyet Merkezi" bulunmaktadır (NATO Bilgilendirme,2011:9). Siber saldırılar ile mücadele her devletin öncelikli görevlerinden birisidir. Bununla ilgili gerekli teknolojik altyapılar kurulmalı, gerekli ekonomik kaynaklar ayrılmalı ve güvenlik ile ilgili gereken bütün sistemler en üst düzeyde temin edilmelidir. Ayrıca siber güvenlik hususunda sadece devlet odaklı veya şirket odaklı önlemler yeterli görülmemelidir. Bu konuda her birey üzerine düşen görevi yapmalıdır. Kişisel bilgisayar ve elektronik eşyaların güvenliği temin edilmeli ve bu konuda gerekli tedbirler alınmalıdır (French White Paper,2013:100-102). Fakat bu konuda göz ardı edilemeyecek hususlar vardır. Özellikle devlet temelli alınan tedbirlerde bazı konulara dikkat edilmelidir. Temel hak ve hürriyetlerin korunması, demokratik toplum düzeninin sağlanması, uluslararası mevzuatlar ile uyumlu bir şekilde hareket edilmesi ve keyfi uygulamalara gidilmemesi gerekmektedir. Aksi takdirde siber güvenlik ile ilgili alınacak tedbirler ülke insanını rahatsız edici ve günlük hayatta özgürlüğü

kısıtlayıcı noktalara gelebilir. Bu nedenle bu tedbirler alınırken dikkatli bir şekilde karar verilmelidir (Yılmaz ve Sağırloğlu,2013:158).

Hava gücü ileri teknoloji, silah ve komuta kontrol sistemlerini kullanan bir güç olarak siber tehditlere en kolay maruz kalabilecek askeri güç unsurudur. Bu sebeple başta ABD olmak üzere siber tehditlerle mücadelede edecek müşterek ve müstakil komutanlıklar hava kuvvetlerinin öncülüğünde kurulmuştur. Genel olarak devletler boyutunda açık kaynaklarda siber savunma ön plandadır ancak diğer askeri görevlerde olduğu gibi siber taarruz yöntemleri de gelişme göstermektedir. Ayrıca ele alınması gereken boyut siber caydırıcılıktır. Siber caydırıcılığın doğası taarruzi unsurların bulundurulmasını gerektirmektedir. Son zamanlarda kullanılmaya başlanan yeni bir kavram ise siber elektronik harptir. Savunma baskısı uçaklarına entegre edilecek siber podlar vasıtasıyla hedef unsurların radarlarının ve hava savunma sistemlerinin etki altına alınması ön görülmektedir. Bunun yanı sıra SEAD (Supression Enemy Air Defense- Düşman Hava Savunma Baskısı) görevi de hava gücünün siber uzayda kullanılabildiği alanlardandır. Bu konuda ileride hava gücünün önemli bir rol alacağı değerlendirilmektedir.

E. Enerji Güvenliği

Enerji güvenliği kavramı son senelerde önemini gittikçe arttırmıştır. Bu kavram birçok farklı alan ile ilişki içindedir. Enerji güvenliği; enerji ve dağıtım sistemlerinin alt yapısına yönelik olası yapılabilecek saldırılarından, yatırım eksikliklerinin neden olacağı sıkıntılara, doğal afetlerin neden olacağı sorunlardan, ambargolara, grevlere, ülkenin içinde bulunabileceği herhangi bir savaş durumuna kadar birçok olasılığın birlikte değerlendirilmesini gerektiren bir olgudur. Bu kavramların yanı sıra coğrafi şartlar, lojistik ve ekonomik unsurlar gibi kavramlar da enerji güvenliği ile ilişkilidirler (Pamir,2007:21). Enerji güvenliği kavramı hakkında farklı tanımlamalar bulunmaktadır. Sevim'e göre enerji güvenliği "Gelecekte önemli oranda sorun teşkil edecek enerji ihtiyacına karşı, ulaşılabilir ve istikrarlı dış kaynakları sağlama becerisi" olarak ifade edilmektedir (2012:4386). Haghighi enerji güvenliği ile ilgili "Bir yönüyle bir kaynaktan diğer bir kaynağa serbestçe geçebilme kapasitesidir" şeklinde bir yaklaşımda bulunmuştur (2007:11). Proninska'ya göre enerji güvenliği "Genellikle kabul edilebilir fiyatlardaki güvenilir kaynaklar" olarak ifade edilir (2007:216). Uluslararası Enerji Ajansı (International Energy Agency-IEA)

ise enerji güvenliğini “Makul bir fiyata kesintisiz fiziksel erişim” olarak tanımlamıştır (2014).

Günümüzde petrol teknolojilerinin hâkimiyetinin olduğu bir enerji kavramı mevcuttur. Fakat petrol kaynaklarının %95’i keşfedilmiş olup, birçok petrol üreticisi üretim miktarlarının en üst seviyesine ulaşmıştır. Buradan da anlaşılabileceği gibi petrolün artık çok uzun bir ömrü kalmamıştır. Tahmini olarak 53,3 sene ömrünün kaldığı hesap edilmektedir. Diğer enerji kaynaklarından doğalgazın 55,1 sene, kömürün ise 113 sene ömrünün kaldığı tahmin edilmektedir (BP,2014:7-31). Günümüzde günlük olarak 40 milyon varil petrol denizler vasıtasıyla taşınırken, bu miktarın 2020 senesinde 67 milyon varil olacağı öngörülmektedir. Denizler üzerinden taşınan gaz miktarının ise 2020 senesinde üç katına çıkarak toplam 460 milyon ton olacağı tahmin edilmektedir. Gelişen teknoloji enerji kavramını daha önemli bir hale getirecek ve seneler geçtikçe enerji ile ilgili olan sorunlar artarak devam edecektir. Petrol rezervlerinin ömrünün azaldığı bir ortamda enerji güvenliği yalnızca belli bir yerde üretimin olması ya da rezervlerin bulunmasını değil, bu kaynakların zamanında, uygun fiyatlara, yeterli miktarlarda sisteme alınmasını ve bu sürecin devamlılığını da kapsamaktadır (Yergin,2006).

Enerji güvenliği kavramının ele alınmasında farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bununla ilgili enerjiye ağırlık veren bir yaklaşım mevcut iken, diğer bir bakış açısı olarak güvenlik konusuna ağırlık veren bir yaklaşım da mevcuttur. Enerjiye ağırlık veren kısım enerji kaynaklarının mevcudiyeti, erişilebilirlikleri ve kabul görmelerini ele almaktadır. Güvenliğe ağırlık veren kısım ise enerjiyi arama, geliştirme, üretim, lojistik faaliyetler, pazarlama ve tüketim kapasitesine sahip olan her türlü enerji kaynağının fiziksel ve diğer yönlerden koruma altında olması ile ilgilenmektedir (Yi-Chong,2006:266). Devletlerin de enerji güvenliği kavramına yaklaşımları farklılık göstermektedir. Enerjiyi ihraç eden bir ülke için talep istikrarı önemlidir. Enerjiyi ithal eden bir ülke için ise arz istikrarı ve fiyatların düşük olması daha fazla ön plana çıkmaktadır. Transit ülkeler için her iki durum da eşit biçimde önem içermektedir (Umbach,2011:25). Görüldüğü üzere enerji güvenliği kavramı hangi ülke, kuruluş veya topluluk olursa olsun önemli bir konudur. Modern toplumlar aşırı derecede enerjiye bağımlı hale gelmiştir. Evlerde, işyerlerinde, kamusal alanlarda ve çoğu yerde enerji ihtiyacı mevcuttur. Enerji her türlü faaliyetin ön koşulu haline

gelmiş durumdadır (Baumann,2008:4). Küresel çapta tarihsel süreç içerisinde enerji kaynağının kömür yerine petrole çevrilmesi ile enerji güvenliği konusu uluslararası bir boyut kazanmıştır. Bu sayede ülkeler dışa daha bağımlı bir hal almışlar ve bu bağımlılığın gittikçe artması neticesinde güvenlik politikaları buna göre şekillenmiştir (Sevim,2012:4380). Bütün sayılan unsurlardan dolayı enerji güvenliği artık modern dünyada yadsınamayacak bir öneme sahiptir.

Enerji güvenliği hava gücü için iki açıdan önemlidir. Birincisi hava gücünün görev yapabilmesi ve harekâtın devamı için enerji olmazsa olmaz bir faktördür. NATO, bu konuyu garanti altına almak için Soğuk Savaş zamanından itibaren NATO boru hatlarını oluşturmuştur (CEPS,2015). Diğer bir konu ise genel olarak enerji güvenliğine hava gücünün yapacağı katkıdır. Bu konuda hava gücü keşif ve gözetleme faaliyetlerinden ani müdahaleye kadar birçok alanda görev yapabilmektedir. İnsansız uçaklar kritik boru hatlarını ve su yollarını sürekli gözetleyebilmektedir. Uçaklar ve helikopterler vasıtasıyla ani müdahale timleri ise hızla olay bölgesine götürülmekte ve müdahale edilmesi sağlanmaktadır. Bu kapsamda deniz ve hava gücü birlikte operasyonlar düzenleyebilmektedir. Yakın bir zamanda meydana gelen bir olay bu konu hakkında güzel bir örnek teşkil etmektedir. ABD, bir uçak gemisini Aden Körfezi'ne göndermiş ve diğer deniz unsurları ile beraber bölgenin ticari güvenliğini sağlamaya yönelik bir faaliyet gerçekleştirmiştir (ABD Savaş Gemileri Yemen Yolunda,2015). Enerji kaynaklarının deniz yolu ile nakliyesinde Aden Körfezi önemli geçiş noktalarından birisini oluşturmaktadır. Bu nedenle yapılan bu güvenlik faaliyeti ile aynı zamanda enerji güvenliğini sağlamaya yönelik bir çalışma yapılmıştır.

F. Kaçakçılık Faaliyetleri

Türk Dil Kurumu Sözlüğü kaçakçılığı; “Bir devletin yasalarına karşı gelerek yapılan ticaret” olarak tanımlamaktadır (Güncel Türkçe Sözlük). Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele (KOM) Başkanlığı'nın hazırladığı sözlükte kaçakçılık “Herhangi bir maddeyi gümrük muamelesine tabi olmaksızın ithal veya ithale teşebbüs etmek veya ihraca teşebbüs eylemek” olarak tanımlanmıştır (2002:142). Bir başka tanımda kaçakçılık “Devlete ödenmesi gereken yasal mecburiyetleri yapmayarak, alış ve satışına izin verilmeyen bir malı almak veya satmak suretiyle kazanç elde etme işidir” şeklinde ifade edilmiştir. Kaçakçılık ile ilgili farklı bir değerlendirmede ise bu kavram “Bir ülkenin ekonomisine, toplumsal yapısına ve insanların kültür durumlarına

karşı sorun oluşturan, yasalara aykırı tüm eylemlerdir” şeklinde açıklanmıştır (Aydın,2012:5).

Kaçakçılık günümüzde bütün dünyada hızlı bir şekilde yayılan suçlardan birisidir. Bunun en önemli nedeni kaçakçılık faaliyetleri ile çok büyük paralar kazanabilme imkânı olmasıdır. Milyon dolarlara varan meblağlar kaçakçılık faaliyetleri ile kazanılabilmektedir. Bu nedenle son senelerde bu faaliyetlerin miktarında büyük bir artış olmuştur. Kaçakçılık faaliyetleri birçok alanda yapılmaktadır. Genel olarak bu alanlar silah kaçakçılığı, uyuşturucu kaçakçılığı, ticari eşya kaçakçılığı, tütün kaçakçılığı, alkollü içecek kaçakçılığı, göçmen kaçakçılığı, tarihi eser kaçakçılığı, akaryakıt kaçakçılığı ve insan kaçakçılığıdır (Emniyet Genel Müdürlüğü,1999:1-36).

Kaçakçılık ile mücadele, bütün birimlerin ortaklaşa bir şekilde hareket etmesi gereken bir konudur. Bu konuda sadece hava gücü veya kara gücü ile başarıya ulaşılamaz. Bu iki unsur da koordineli bir şekilde işbirliği yapmalıdır. Son senelerde kaçakçılık ile mücadelede yüzlerce operasyon yapılmıştır. Bu operasyonlar genellikle karadan ilgili birimler vasıtasıyla yürütülmektedir. Fakat suçluların kaçmaması için ve geniş çaplı alan hâkimiyeti açısından önemli olan operasyonlarda hava gücü unsurlarından da istifade edilmektedir. Bu sayede operasyon havadan da takip edilmek suretiyle geniş bir alanda kontrol sağlanmakta ve kaçakçılarla mücadele daha etkin bir şekilde yürütülmektedir. Özellikle sınır bölgelerinde meydana gelen kaçakçılık olaylarında insansız hava araçları önemli bir yer tutmaktadır. Sınır bölgesi geniş bir alanı içermektedir. Kilometrelerce uzunluktaki bu bölgeyi sadece güvenlik unsurları ile karadan kontrol etmek çok zordur. Bu nedenle bu bölgelerde insansız hava araçları kullanılarak geniş bir alanda hâkimiyet sağlanmaktadır. Bu sayede sınırda gerçekleştirilen birçok kaçakçılık olayı tespit edilmektedir.

G. Doğal Afetler

Gad-el-Hak’a göre doğal afet “Yerel toplulukların ve merkezi hükümetlerin sosyal yapılarını büyük miktarda değişime uğratan ve büyük sayılarda insanın etkilendiği olaylardır” (2008:2). Doğal afet “Çevresel olaylardan veya silahlı çatışmalardan ötürü fiziksel zarar, ölüm ve ekonomik kayıp gibi sonuçlara neden olan büyük ölçekteki durumlardır” şeklinde bir tanımlama ile de ifade edilebilmektedir

(Elkholy ve God-El-Hak,2008:147). Pindcky ve Wang doğal afeti “Ulusal veya küresel çapta sermaye miktarını veya verimliliğini düşüren, milli servetin azalmasına neden olan olaylardır” şeklinde ifade etmiştir (2012:1).

Doğal afetler farklı şekillerde gerçekleşmektedir. Deprem, sel, su baskını, tsunami, toprak kayması, erozyon, çığ, yangın, yanardağ patlaması, yıldırım, fırtına, hortum ve kuraklık olarak birçok formda doğal afet yaşanabilmektedir (Pine,2009:81-84;Hyndman ve Hyndman,2006:10). Doğal afetlerin meydana gelmesinin doğaya, insanlara, yapılara ve ekonomiye ciddi zararı bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir (Tokmak,2012:16;Schramm ve Dries,1986:52):

1. Milyonlarca insan etkilenir ve önemli miktarda insanın ölmesine veya yaralanmasına neden olurlar.
2. Doğal afetler oldukları bölgelerdeki bütün yapıyı ve düzeni bozar. Aynı zamanda milyarlarca liralara kadar ulaşan büyük miktarda hasar oluştururlar.
3. Ulaşım ve haberleşmenin kesilmesine ve etkin bir şekilde sağlanamamasına neden olurlar.
4. Bulaşıcı ve salgın hastalıkların yayılması için uygun bir ortam oluştururlar.
5. Başta eğitim-öğretim faaliyetleri olmak üzere diğer çoğu düzenli faaliyetlerin aksamasına neden olurlar.
6. Emniyet ve asayiş ile ilgili kontrolde sorun oluşmasını neden olurlar.
7. Bölgede yaşayan insanlar için psikolojik olarak sorunlara neden olurlar.
8. Barınma ihtiyacı artar. Yiyecek ve giyecek temini zorlaşır.
9. Bölgede bulunan yetkili makamların çalışmalarının zorlaşmasına neden olurlar. Devlet daireleri hizmet veremez duruma gelir.
10. Doğada yaşayan hayvanların doğal yaşamlarının bozulmasına neden olurlar.

Doğal afetler farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Bu konuda birkaç farklı sınıflandırma biçimi bulunmaktadır. Doğal afetleri içsel ve dışsal olarak iki sınıfa ayıran bir yaklaşım mevcuttur. Bu yaklaşıma göre içsel afetler toplumun bir kesimini etkilerken, dışsal afetler ise toplumun önemli bir bölümünü etkileyen, temel olarak işleyiş yapısını bozan afetlerdir (Akar,2013:187). Doğal afetler küçük, orta ve büyük ölçekli olarak da sınıflandırılmıştır. IMF’ye göre ülke nüfusunun en az yarısının etkilendiği veya ekonomik olarak GSYH oranının en az yarısının etkilendiği veya

nüfusun onda birinin ölümüne neden olan afetler büyük olarak nitelendirilmektedir (Sapir ve diğerleri,2004:22). Doğal afetler olayların oluş biçimine göre de sınıflandırılabilir. Buna göre doğal afetler doğal olanlar ve insan yapımı olanlar olmak üzere iki şekilde ele alınırlar. Doğal olanlar kendi içinde meteorolojik afetler (tayfun, fırtına, kuraklık vb.), topolojik afetler (çığ, sel vb.), yer altı kaynaklı afetler (deprem, volkanik patlama vb.) ve biyolojik afetler (salgın hastalık vb.) olarak sınıflandırılır. İnsan yapımı afetler ise savaş, sivil ayaklanmalar, isyanlar, terörist faaliyetler ve kazalar olmak üzere ayrı şekillerde meydana gelebilir (Elkholy ve God-El-Hak,2008:148).

Dünya tarihinde birçok doğal afet yaşanmıştır. Bu olaylarda binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Dünyada şimdiye kadar olan doğal afetlerden birkaçı aşağıda belirtilmiştir (Abbott,2012:11):

1. 14 Kasım 1970’de Bangladeş’te meydana gelen kasırgada 300.000 kişi yaşamını yitirmiştir.
2. 28 Temmuz 1976’da Çin’de meydana gelen depremde 255.000 kişi yaşamını yitirmiştir.
3. 13 Kasım 1985’de Kolombiya’da volkanik patlama yaşanmış ve 23.000 kişi ölmüştür.
4. 17 Ağustos 1999’da Türkiye’de yaşanan depremde 19.118 kişi yaşamını yitirmiştir.
5. 15 Aralık 1999’da Venezuela’da yaşanan selde 10.000 kişi ölmüştür.
6. 12 Şubat 2010’da Haiti’de meydana gelen depremde 230.000 kişi yaşamını yitirmiştir.

Doğal afetleri ile mücadelede son senelerde uluslararası işbirliği önem kazanmıştır. Büyük yıkımlara neden olan bu tip olaylarda yerel yönetimlerin müdahaleleri yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle ulusal yardımlar hayati değere sahiptir. Bu noktada özellikle uluslararası yardımların ulaşmasında ve arama kurtarma faaliyetlerini gerçekleştirmede hava gücü büyük değere sahiptir. Gerek ulusal, gerekse uluslararası herhangi bir ihtiyaç anında en hızlı şekilde ulaşım ve lojistik imkânı sayesinde bu tip büyük felaketlerde hava gücü önemli görevleri birçok defa başarı ile yerine getirmiştir. Hava gücü sayesinde bu tip yıkıcı olaylar yaşandığında diğer

ülkelere yardımda bulunarak aynı zamanda ülke ilişkilerine de büyük değer katılmakta ve bölge halkı açısından psikolojik olarak olumlu hatıralar bırakılmaktadır. Bu sayede ülkenin imajına yapmış olduğu olumlu katkılardan dolayı hava gücünün doğal afetlerdeki önemi daha fazla olmaktadır.

2. HAVA GÜCÜNÜN TERÖRİZME KARŞI KULLANILMASI

Hava gücü ulusal güvenliğe yönelik tehditlere karşı kullanılabilen platformlardandır. Ulusal güvenlikte içerdiği önem buradan kaynaklanmaktadır. Ulusal güvenliğe yönelik tehditleri bertaraf edebilme kapasitesi nedeniyle her ülke açısından önemli bir yere sahip olan hava gücünün terörizme karşı kullanılması birçok defa gerçekleşmiş bir durumdur. Bununla ilgili örnek olayları iletmek hava gücünün etkinliğini görmek bakımından daha açıklayıcı olacaktır. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde terörizme karşı hava gücünün kullanılmasıyla ilgili örnek olaylar olarak 2001 senesinde Afganistan’da yapılan Sürekli Özgürlük Operasyonu ile 2003 senesinde Irak’ta yapılan Özgürlük Operasyonu ele alınmıştır. Bu operasyonlarda hava gücü kullanımı incelenmiş ve bununla ilgili bilgiler paylaşılmıştır.

A. Afganistan’da Hava Gücünün Kullanılması

11 Eylül 2001 tarihinin dünya için dönüm noktası olacak ve bir daha asla unutulamayacak bir tarih olacağını kimse tahmin edemezdi. Fakat o gün yaşanan olaylar ve devamında meydana gelen gelişmeler sadece birkaç ülkenin kaderini değil bütün dünyanın seyrini etkilemiştir. 11 Eylül 2001’de ABD’de bir dizi koordineli saldırı gerçekleşmiştir. Dört tane uçağı kaçırarak eylemciler bunlardan ikisini İkiz Kuleler’e çarptırmıştır (Deltuva,2006:52). Bu iki uçakta bulunan bütün yolcular ölmüş ve kulelerde bulunan insanların da birçoğu yaşamını yitirmiştir. Çarpmanın etkisiyle iki saat içerisinde kuleler çökmüştür. Üçüncü uçak ise Pentagon’a çarpmıştır. Washington’u hedef aldığı düşünülen dördüncü uçak ise yolcuların gayreti ve karşı koyması nedeniyle Pennsylvania’da bir tarlaya düşmüştür. Hiçbir uçaktan kimse sağ olarak kurtulamamıştır (Combs,2011:140-142). Yapılan saldırılarda uçaklarda bulunan yakıtlar bir kitle imha silahı olarak kullanılmıştır (Topal,2004:243). Bu saldırılar neticesinde yaklaşık üç bin kişi yaşamını yitirmiştir (Byers,2007:84). Uçakları kaçırarak korsanların 15 tanesinin Suudi Arabistan, ikisinin Birleşik Arap Emirlikleri, birisinin Lübnan ve diğerinin de Mısır vatandaşı oldukları öğrenilmiştir.

Saldırıyı gerçekleştiren korsanların yetkililerden herhangi bir talebinin olmaması ve direkt olarak saldırıyı gerçekleştirmeleri dikkat çekici bir noktadır (Topal,2005:231).

Saldırıları gerek ABD’de, gerekse dünyada büyük bir etki yaratmıştır. Özellikle ABD hem maddi anlamda hem de manevi anlamda en fazla etkilenen ülke olmuştur. Bu saldırılar 1812 senesinde İngilizlerin Beyaz Saray’ı yakması ve 1941 senesinde Japonların Pearl Harbor’a saldırmasından sonra ABD’nin kendi topraklarında uğradığı ilk büyük saldırıydı (Sasaoğlu,2014:1). Bu saldırılardan sonra ülke genelinde büyük güvenlik tedbirleri alınmıştır. Ülke çapında tüm resmi kurumlar, havaalanları gibi kalabalık yerler tahliye edilmiştir. Acil durum ilan edilmiştir. Yedek askeri birlikler göreve çağırılmıştır. Gerçekleşen saldırılar sonucunda ABD, bu işten El Kaide’nin sorumlu olduğunu iddia etmiştir. Elleriinde yeterli kanıt bulunduğunu öne sürerek Afganistan yönetimini yürüten Taliban’dan El Kaide’nin lider kadrosu ile bütün teröristlerin iadesini istemiştir. Bunların yanında ülkede bulunan terörist kampların sona erdirilmesi de istenmiştir. Bunların yapılmaması durumunda Taliban’a teröristlerin savunucusu olarak El Kaide ile aynı şekilde davranılacağı belirtilmiştir. Taliban yönetimi ise bütün uyarılara rağmen saldırıları kınamakla yetinmiş ve El Kaide’nin bu olaylar ile somut bir bağlantısı olmadığını belirterek iade isteğine karşı çıkmıştır (Topal,2005:232-233). Terör saldırıları neticesinde ABD tüm terör örgütlerine karşı mücadele başlatmıştır. ABD başkanı Bush bu durumu “ABD bu saldırıyı gerçekleştirenlerle bunlara yardım edenler arasında ayırım yapmayacaktır. Her ülke bir karar almak zorundadır. Ya bizimlesiniz ya da teröristlerle” şeklinde ifade ederek kararlılığını en sert biçimde belli etmiştir (Tristam,2001). Bu söylem daha sonra Bush Doktrini olarak tanımlanmıştır (Topçu ve Almaç,2014:8).

7 Ekim 2001 tarihinde saat 13:00’da ABD Başkanı Bush bir basın toplantısı düzenlemiş ve bu toplantıda ABD’nin Afganistan’da bulunan El Kaide terör örgütünün eğitim sahalarını ve Taliban yönetiminin askeri bölgelerini bombalamaya başladığını ifade etmiştir. Bu saldırının sebebini, Taliban’ın ABD’nin isteklerini yerine getirmemesi olarak belirtmiştir (Woodward,2005:220). Bu operasyona dünyada birçok ülke destek vermiştir. İngiltere, Rusya, Çin, Türkiye, İtalya, Almanya, Hollanda, Çek Cumhuriyeti, Gürcistan, Özbekistan, Tacikistan, Umman, Katar, Suudi Arabistan, Filipinler, Yeni Zelanda ve Kanada destek veren ülkeler arasındaydı (Sasaoğlu,2014:2). Ayrıca BM tarafından operasyon ile ilgili herhangi bir kınama

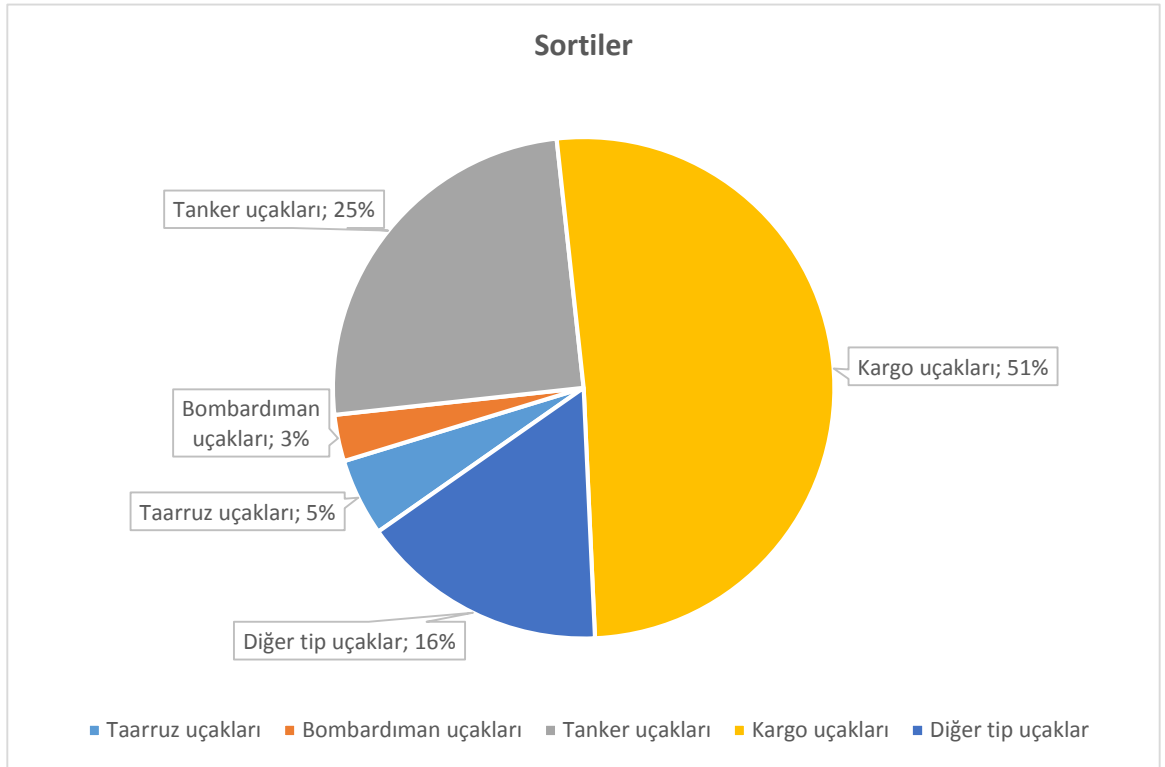
yapılmamıştır (Topal,2005:238). Genel olarak devletler düzeyinde mutabakat sağlanmış olsa da yapılan araştırmalar halkın genellikle tam tersini düşündüğünü ve operasyon yerine adli mekanizmaların işletilmesini savunduklarını ortaya koymuştur (Miller,2001).

7 Ekim 2001 tarihinde başlayan harekâta komuta sorumluluğu, merkezi ABD'nin Florida eyaletinde bulunan Merkezi Komutanlığa (Central Command-CENTCOM) aitti. CENTCOM toplamda 55.000 personele sahipti. Bunun yanı sıra 570 tanesi ABD'ye, 90 tanesi ise koalisyon güçlerine ait olan toplam 660 tane uçaktan oluşan üstün bir hava gücü bulunmaktaydı (Cordesman,2002:9). Buna karşılık Taliban, hava gücü olarak çok zayıf bir durumdaydı. Yaklaşık 50 tane uçağı olduğu bilinen Taliban, bunların çoğunu teknik arızalar nedeniyle kullanamamaktaydı. Bunun yanı sıra uçaksavar bataryaları ve mühimmatları bulunmasına rağmen bunların hepsinin kullanılabilir durumda olmadığı ve kullanıcılarının eğitimli kişiler olmadığı bilinmekteydi (Lambeth,2005:76). Afganistan'a yapılan operasyonda hava harekâtı ile ilgili sorumluluk Hava Kuvvetleri Merkezi Komutanlığı (Central Command Air Forces- CENTAF)'na verilmişti. CENTAF'ın birincil harekât komuta karargâhı Suudi Arabistan'ın Prens Sultan Hava Alanı'na yerleştirilmişti. Afganistan'da gerçekleştirilen hava harekâtının komutası buradan gerçekleştirilmiştir (Ball,2014).

Afganistan operasyonu hava gücünün dolaylı olarak kullanımı ile başlamıştır. MI-17 helikopterleri ile ilk ABD timi Pakistan'dan Afganistan'a götürülmüştür. Bu özel timin görevi gerekli istihbarat faaliyetlerini yürütmek ve özel birliklerin yapacakları operasyonları düzenlemek olarak belirlenmiştir (Ahmad,2009:35). ABD siyasi sürecin yanında askeri hazırlıklarını da yapmıştır. B-52 bombardıman uçakları Tomahawk füzeleri ile yüklenmiştir. 85 bin kişilik 18 inci Hava İndirme Birliği'ni bölgeye sevk etmek için çalışmalar başlatılmıştır (Polat,2006:100). Basra Körfezi'nde konuşlu olan gemiler kuzeye yönlendirilmiştir. Japonya ve Akdeniz'de bulunan filolar ise diğerlerine dâhil olmak üzere yola koyulmuştur. Basra Körfezi'nde USS Enterprise ve USS Theodore adlı uçak gemileri beklemekteydi. ABD kısa süre içerisinde bölgede binlerce asker ve yüzlerce uçağın bulunduğu büyük bir askeri birlik oluşturmuştur. ABD'nin harekât planı yıldırma harekâtı, temizlik harekâtı ve süpürme harekâtı olmak üzere üç aşamadan oluşmaktaydı. İlk aşamada Hint Okyanusu ve Basra Körfezi'nde bulunan uçak

gemilerinden Cruise füzelerinin atılması ve taarruz uçaklarının Tomahawk füzelerini fırlatması planlanmaktaydı. İkinci aşamada ABD'nin, Hint Okyanusu'nda bulunan Diego Garcia Üssü'nden hareket edecek olan B-52 ağır bombardıman uçakları kampların ve önemli yerlerin imhasını gerçekleştirecekti. Son olarak ise özel komandoların Celalabat'a inerek Kabil'i ele geçirmesi planlanmaktaydı (Akkurt,2005:241-244). Bu plan çerçevesinde Türkiye saati ile 19:27'de Umman Denizi'nden hareket eden uçaklar ve harekete geçirilen Tomahawk füzeleri ile Afganistan'a olan hava harekatı başlamıştır (Polat,2006:102). Afganistan'da hava gücünün üç farklı şekilde kullanıldığı görülmektedir. İlk olarak lojistik ve ulaştırma amacıyla, ikinci olarak istihbarat, keşif ve gözetleme amacıyla, son olarak ise yakın hava desteği yaparak vurucu güç elde etmek amacıyla kullanılmıştır. Yapılan operasyonda öncelikle zaman kaybı istenmemektedir ve bu nedenle hava ulaştırması tercih edilmiştir. Diğer neden ise taarruz uçaklarının yakıt ihtiyacıydı. Bu nedenle havada yakıt ikmal araçlarına ihtiyaç fazlaydı. Afganistan'ın doğal fiziksel zorlukları da hava gücüne olan ihtiyacı arttırmıştır (Ahmad,2009:50). Afganistan sıcaklık değişimleri çok büyük olan, 250.000 metre kareden fazla çöle sahip olan, dağlık ve çorak araziler barındıran bir ülkedir (Willi,2012:106). Afganistan'daki operasyonda olduğu gibi düzensiz ordulara karşı yapılan savaşlarda istihbarat önemli bir yer tutmaktadır. Burada istihbarat gerek insan unsurları ile gerek insanlı uçaklarla, gerekse insansız hava araçları sayesinde elde edilmiştir. Hatta Predator olarak bilinen insansız hava araçları gerektiği zamanlarda silah sistemleri ile vurucu güç olarak da kullanılmıştır. Hava gücünün diğer kullanım biçimi ise yakın hava desteği sağlamak olmuştur. Burada öncelikli olarak düşman unsurlarının etkisiz hale getirilmesi amaçlanmaktaydı (Ahmad,2009:51). Bu faaliyetteki diğer amaç ise güç gösterisi yaparak düşmanın rahat hareket etmesini engellemek, caydırıcılık sağlamak ve kara unsurlarını korumak olmuştur (Dadkhah,2008:2).

Harekâtın ilk senesinde hava gücü yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Bırakılan bomba miktarı 24.000 tanedir. Bu süre içinde 217.070 personel taşınmıştır. 135.789 kg yük taşınması gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen sorti sayısı 55.150'dir. Bunların 2700 tanesi taarruz uçakları, 1725 tanesi bombardıman uçakları, 13.625 tanesi tanker uçakları, 28.300 tanesi kargo uçakları ve 8.800 tanesi ise diğer tip uçaklar ile gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen sortilerin oransal olarak dağılımı Şekil-4'te gösterilmiştir (Cordesman ve Baetjer,2004:26-27):

Şekil-4: Afganistan'da Kullanılan Uçakların Görevlerine Göre Dağılımı

ABD Savunma Bakanlığı ve Birleşik Hava Operasyonları Merkezi (The Combined Air Operations Center-CAOC) 3 Ekim ile 17 Aralık arasında ABD'nin gerçekleştirmiş olduğu hava görevlerine ilişkin veriler paylaşmıştır. Bu verilerden hava gücünün bölgedeki operasyonda büyük rol oynadığı görülmektedir. Bu veriler aşağıda verilmiştir (Cordesman,2002:4-5;Cordesman ve Baetjer,2004:28-29):

1. ABD Hava Kuvvetleri 7100'den fazla sorti gerçekleştirmiştir. Bu miktar gerçekleştirilen sortilerin yaklaşık %45-46'sına denk gelmektedir. ABD Donanması da aynı oranda uçuş gerçekleştirmiştir. Diğer ülkeler yaklaşık 1420 sorti gerçekleştirmiştir. Yaklaşık olarak bu miktar %8-10'luk bir dilime denk gelmektedir.

2. ABD Hava Kuvvetleri AC-130, F-16, F-15 uçakları ile görevlerini gerçekleştirirken, donanma ise F-18 ve F-14 uçakları ile görevlerini gerçekleştirmiştir.
3. ABD Hava Kuvvetleri ve Donanması birlikte toplam 8.500 ton mühimmat kullanmıştır. Bunlardan 6500 tonunu Hava Kuvvetleri, 2000 tonunu ise Donanma kullanmıştır.
4. Hava Kuvvetleri'nin gerçekleştirdiği 7100 sortinin; 450'si keşif ve gözetleme, 3500'ü yakıt ikmali ve tanker, 3150'si bomba ve ulaştırma sortileridir.
5. Hint Okyanusu'nda bir İngiliz adası olan Diego Garcia'da 10 tane B-52 ve 8 tane B-1 uçağı konuşlandırılmıştır. Buradan Afganistan'a olan yaklaşık mesafe 2500 mildir. Fakat her gün başarılı bir şekilde yaklaşık dört tane B-1 sortisi ve yaklaşık beş tane de B-52 sortisi gerçekleşmiştir. Bunun nedeni bu uçakların uzun mesafeleri tek seferde uçabilme yeteneğiydi. B-52 uçağı 8800 milden fazla, B-1 uçağı ise genellikle kıtalararası olarak tabir edilen mesafeleri yakıt almadan uçabilme özelliğine sahiptirler. Ayrıca B-1 uçağı bütün taarruz uçaklarının bıraktığı JDAM² bomba miktarından daha fazla miktarı, uçuş payı sadece %4 olmasına rağmen başarmıştır. Bunun nedeni 24.910 kg JDAM mühimmatını tek seferde taşıyabilmesidir. B-2 uçağı 16000, B-52 uçağı ise 12300 kg yük taşıyabilmektedir. B-2 uçağı ile sadece 12 sorti gerçekleştirilmiştir.
6. JDAM bombalarından ayda ortalama 3000 tane kullanılmıştır.

Gerçekleştirilen bu harekâtın sonra Afgan halkı Taliban yönetiminin gitmesinden ötürü mutluluk duymuştur. Uzun süreli iç huzursuzluk, istikrarsızlık, fakirlik gibi nedenler ülke insanının yabancı güçlere karşı sempati ile yaklaşmasına neden olmuştur (Wahab ve Youngerman,2007:242). Bu sempatiye hava gücünün psikolojik bir faktör olarak kullanılmasının da etkisi vardır. Operasyon sırasında zor durumda kalan ve operasyon nedeniyle yaşamsal malzemelere erişim imkânı olmayan birçok bölgeye uçaklar vasıtasıyla yiyecek ve giyecek maddeleri ile tıbbi yardımlar ulaştırılmıştır (Australianpolitics,2001). Bölgede oluşan olumlu izlenimlerin yanı sıra yaşanan sivil can kayıpları nedeniyle görev yapan personele karşı tam tersi bir tutum takınan insanlar da bulunmaktaydı. Bu nedenle yapılan görevlerin etkinlikle ve hedefler dışında kimseye zarar vermeden gerçekleştirilmesi önemlidir. Aksi takdirde

² JDAM: Joint Direct Attack Munition, JDAM mühimmatı uzaktan atılabilen hassas güdüm sistemine sahip modern bir mühimattır (FAS).

kalp kazanma yerine, bölge halkının teröristlere karşı sempati duyması sonucu oluşmaktadır (Dadkhah,2008:5).

Afganistan’da 2001 senesinde gerçekleştirilen Sürekli Özgürlük Operasyonu’nda hava gücünün etkinliği ve başarısı açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Operasyonun ilk kısmı olan ve yoğunlukla hava gücünün kullanıldığı 3 Ekim ile 17 Aralık arasında ABD ve müttefik unsurlar birçok başarı elde etmiştir. Hava gücünün baskın yapabilme özelliği, uzun menzillere erişim imkânı, hızı ve diğer özellikleri sayesinde operasyonda büyük başarılar elde edilmesi mümkün hale gelmiştir. Bu esnada Afganistan’ın önemli şehirleri müttefik unsurların komutasına geçmiş, Taliban yönetimi ve El-Kaide önemli yerlerdeki hâkimiyetlerini terk etmek zorunda bırakılmış, Afgan halkının demokrasi ile ve özgür bir şekilde seçecekleri bir yönetim ile idaresinin önü açılmıştır. Bu kadar kısa sürede elde edilen başarı sayesinde hava gücünün üstünlüğü bir kez daha teyit edilmiş olup, diğer ülkelerin de bu konuda gerekli donanımlara sahip olması gerekliliği bir kez daha ortaya çıkmıştır. Buradaki değerlendirme tamamen askeri boyutludur. Yapılan başarılı askeri harekâtların politik hedefleri ne kadar desteklediği veya ne kadar ilişkilendirildiği ayrı bir çalışma konusu olabilir.

B. Irak Harekâtı’nda Hava Gücünün Kullanılması

2003 senesinde Irak’ta düzenlenen Özgürlük Operasyonu 21. yüzyıla damgasını vuran ve tarihte yerini almış bir olaydır. Dünyanın terörizme ve bu tip yapılara barınma imkânı veren ülkelere karşı olan bakışı 2001’de Amerika’da yaşanan terör olaylarından sonra farklı bir boyuta taşınmıştır. Bu nedenle daha önceleri var olan meseleler ve sorunlarla artık daha gerçekçi ve somut bir şekilde yüzleşme yapılmakta ve sorunun çözümü için gerekli olan bütün araçlar seferber edilmekteydi. Özellikle terör konusunda daha kesin ve içinde taviz barındırmayan bir politika izlenmekteydi. 2003 senesinde Irak’ta koalisyon güçleri tarafından yapılan operasyonun önemli dayanaklarından birisi de bu politikadır.

2003 senesinde gerçekleştirilen operasyon bazı nedenlere dayandırılmıştır. Bu nedenler zamanın yetkili kişileri tarafından açıklanan ve bazıları daha sonraki süreçte çeşitli vasıtalar ile geçersizliği kanıtlanan unsurlardır. Fakat burada zamanın şartları göz önüne alınmış ve operasyona temel oluşturduğu öne sürülen unsurların

ifade edilmesinde, operasyon sonrasındaki süreç göz ardı edilmiştir. Bunlardan ilki Irak'taki Saddam Hüseyin rejiminin terörist gruplar olan El Kaide ve Taliban ile olan ilişkileri ve bu örgütleri desteklediği yönünde elde edilen bilgilerdir. Diğer neden ise Irak rejiminin kitle imha silahlarına sahip olduğunun düşünülmesi ve bu silahların Saddam Hüseyin yönetimi vasıtasıyla terörist gruplara ulaşabilmesi endişesidir (Dale,2008:1). Bu nedenlerin yanı sıra ABD Savunma Bakanlığı Sekreteri Donald Rumsfeld operasyonun amaçlarını şu şekilde belirtmiştir (Cordesman,2003:58):

1. Öncelikle Saddam Hüseyin rejimini sona erdirmek.
2. Irak'ın kitle imha silahlarını belirlemek, ayırmak ve yok etmek.
3. Ülkede bulunan teröristleri aramak, ele geçirmek ve ülke dışına çıkarmak.
4. ABD ve müttefikleriyle ilgili olabilecek terörist ağlar hakkında istihbarat elde etmek.
5. Evrensel çapta gerçekleştirilen kitle imha silahlarına ilişkin istihbarat elde etmek.
6. Yaptırımları kaldırmak ve bir an önce Iraklı vatandaşlara insani yardımları ulaştırmak.
7. Irak halkına ait olan Irak'ın petrol alanlarını ve kaynaklarını korumak.
8. Irak halkının kendilerini temsil eden bir hükümetin bulunduğu bir ortama geçişine yardımcı olmak.

ABD Başkanı Bush 17 Mart 2003 tarihinde yaptığı bir konuşmasında artık Saddam Hüseyin'in rejimini devam ettirmek için zamanının olmadığını belirtirken, başka bir konuşmasında ise terörün sona ereceğini ve zalimin ülkeden gideceğini belirtmiş ve operasyon konusundaki kararlılığını beyanlarına yansıtmıştır (Dale,2008:9). ABD ve İngiltere bu operasyon konusunda kararını vermiş olsa da dünya genelinde birçok gösteri düzenlenmiş ve bu operasyona karşı görüşler bildirilmiştir. Avrupa'nın birçok ülkesinde insanlar %70'ler ile %90'lar arasında oranda bu operasyona karşı çıkmaktaydı. Fakat devlet düzeyinde durum farklı gelişmiştir. Avustralya, Bulgaristan, Güney Kore, İtalya, Japonya, Litvanya, Hollanda, Portekiz ve daha birçok ülke bu operasyona çeşitli şekillerde katkıda bulunmuştur. Operasyon başlamadan önce Irak'a Saddam Hüseyin ve oğullarının ülkeyi terk etmeleri için 48 saatlik bir süre öngören ultimatö vermiştir. Fakat bu süre içerisinde

uyarıya uyulmadığı için 19 Mart 2003 tarihinde Irak'a Özgürlük Operasyonu başlamıştır (Bassil,2012:32-34).

Uzun süredir planlanan bu operasyondan önce operasyon aslında gayri resmi bir şekilde başlatılmıştır. Amerikan İstihbarat Teşkilatı (CIA) ve Amerikan Özel Operasyon Kuvvetleri (SOF) Irak'a sızmıştır. CIA'in amacı Irak'ta istihbarat faaliyetlerinde bulunmak ve gerekli istihbarat bilgilerini toplamaktır. SOF'un amacı ise belirlenmiş stratejik öneme sahip bazı bölgeleri korumaktır (Dale,2008:19). Operasyonun başlangıç tarihi olan, G günü olarak belirlenen 19 Mart'ta, ABD Saddam Hüseyin ve oğullarının bulunduğu adrese yönelik istihbarat elde etmiş ve bu şekilde operasyonu başlatmıştır. Operasyona hava gücü saldırıları ile başlanmıştır. İlk operasyonda Tomahawk füzeleri uçak gemilerinden fırlatılmak suretiyle kullanılmıştır. Aynı zamanda görünmez uçaklar kullanılarak havadan yoğun bir şekilde taarruzi harekât gerçekleştirilmiştir. Sonradan açıklanan raporlara göre operasyonun ilk 72 saatlik kısmında 2500 tane füze ve bomba kullanılmıştır. Bu sayı gerçekten büyük bir kapasiteyi göstermektedir (Cordesman,2003:53-56). Hava gücü unsurlarının yanı sıra kara unsurları da operasyona katılmış ve paralel bir şekilde operasyon icra etmiştir. Kara unsurlarının erkenden operasyonda görev almalarının en önemli nedeni Irak'ta bulunan Saddam Hüseyin unsurlarının petrol kuyularını tahrip etmesi yönünde duyulan endişeydi (Dale,2008:19).

Operasyonda hava gücü unsurları büyük miktarlarda kullanılmıştır. İttifakın hava gücü unsurlarına ilişkin ayrıntılı sayısal verileri paylaşmadan önce Irak hava gücünün durumunu görmek, iki tarafın mukayese edilmesi açısından önemlidir. Irak Hava Kuvvetleri'nin envanterindeki tahmin edilen toplam uçak sayısı 255'ti. Bunlara ilaveten 80 tane de eğitim uçağı bulunduğu tahmin edilmekteydi. Fakat bu sayının %60'ını etkin bir şekilde kullanabilecekleri tahmin ediliyordu. Gerisinin ya teknik nedenlerden dolayı ya da farklı nedenlerden dolayı kullanım dışı olduğu düşünülmekteydi. Görüldüğü üzere Irak'ın hava gücü unsurlarının en önemli kısmı olması gereken uçak sayısı ve etkinliği operasyonu gerçekleştiren ittifak ile mücadele edebilecek seviyede değildir (Cordesman,2003:28). Buna karşın müttefik unsurların büyük ve etkili hava gücü unsurları mevcuttu. Tablo-4'te ifade edilen uçak sayıları, müttefik unsurların hava gücünün büyüklüğünü ortaya koymaktadır (Moseley,2003:6-8):

Tablo-4: Irak Özgürlük Operasyonu'nda Kullanılan Uçak Sayıları

Uçak Tipi	ABD	Kanada	Avustralya	İngiltere	Toplam
Taarruz	655	-	14	66	735
Bombardıman	51	-	-	-	51
Komuta Kontrol	42	-	-	4	46
İstihbarat	107	-	2	9	118
Özel operasyon	58	-	-	14	72
Tanker	256	-	-	12	268
Ulaştırma	116	3	3	4	126
Diğer	378		3	4	385
Toplam	1663	3	22	113	1801

Bu uçakların ürettiği sorti miktarı incelendiğinde Tablo-5'te gösterilen durum ortaya çıkmaktadır. Taarruz ve bombardıman uçaklarının görev yapabilmesi ve özellikle hassas güdümlü mühimmat kullanabilmesi için destek uçaklarının daha fazla uçuşması gerekmiştir. Destek uçaklarının daha fazla havada kaldığı göz önüne alındığında görevin büyüklüğü ve önemi daha fazla ortaya çıkmıştır.

Tablo-5: Irak Özgürlük Operasyonu'nda Gerçekleştirilen Sorti Sayısı

Uçak Tipi	ABD	Avustralya	İngiltere	Toplam
Taarruz	18190	302	1736	20228
Bombardıman	505	-	-	505
Komuta Kontrol	949	-	112	1061
İstihbarat	1383	-	273	1656
Özel operasyon	191	-	-	191
Tanker	8705	-	359	9064
Ulaştırma	7413	263	-	7676
Diğer	1022	-	1	1023
Toplam	38358	565	2481	41404

Tablolarda görüldüğü gibi toplam uçak sayısı ve toplam sorti miktarı son derece yüksek rakamları göstermektedir. Bu kadar büyük bir operasyonu gerçekleştirmek için büyük bir personel ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bu operasyonda hava ve yer unsurları birlikte olmak üzere toplam 466.985 kişi görev almıştır. Bunların büyük bir bölümü olan %91'lik kısmını oluşturan 423.998 kişilik kısmı ABD'ye aitti. Geriye kalan kısmını oluşturan 42.987 kişilik personelin 40.906'sı İngiltere'den, 2050 kişilik kısmı Avustralya'dan ve 31 kişilik kısmı ise Kanada'dan oluşmaktaydı (Moseley,2003:3). Sahip olunan bu kadar büyük bir hava gücünün etkin

bir şekilde kullanılabilmesi için sevk ve idaresi iyi bir şekilde yapılmalıdır. Bu hususta bakılması gereken husus ise belirlenen hedeflerdeki başarı oranıdır (Topçu ve Almaç,2014:10). Operasyondan önce belirlenmiş olan 30.542 istenen vuruş noktasından 25.240 tanesi öncelik verilmiş hedefler arasına konulmuş ve bunların 19.898'i vurulmuştur (Moseley,2003:5). Hava gücü ile diğer unsurlarla daha uzun sürelerde elde edilebilecek binlerce hedefi vurabilme başarısı elde edilmiştir ve hava gücünün etkinliği bir kez daha ortaya konmuştur. Bu operasyonda daha fazla kullanılan insansız hava araçlarının faydası da daha belirgin bir hale gelmiştir. Predatorler mühimmatlı bir şekilde görev yaparak vuruş özelliğini gösterirken, Irak'ın fiziksel şartlarına karşı güçlükleri aşmak için de insansız hava araçları son derece etkin bir şekilde kullanılmıştır. Bu operasyonda insansız hava araçlarının artan görev saatleri ve performansları ilerleyen süreçte daha fazla kullanılacaklarını göstermiştir (Collins,2011:25). Önceki senelerde daha az sayıda hedef vardı ama bunların tespit edilmesi daha zor bir süreçti. Bu operasyonda ise hedef sayısı binlerle ifade edilmesine rağmen her türlü hava gücü unsuru ve diğer unsurların da katkısıyla tespit edilmesi ve imha edilmesi daha kolay bir hal almıştır. Bu tespit ve imha görevinde en önemli pay hava gücü unsurlarına aittir (Topçu ve Almaç,2014:11).

Sonuç olarak Irak'ın terörizm ve kitle imha silahlarından arındırılması amacıyla başlanan Irak Özgürlük Operasyonu kısa sürede karşı tarafın etkisiz hale getirilmesi ile neticelenmiş ve operasyon müttefik unsurların üstünlüğü ile sona ermiştir. 6 Nisan 2003 tarihinde müttefiklerin hava üstünlüğünü ele geçirdiklerini bildirmeleri ve 9 Nisan 2003 tarihinde rejimin yıkılması ile sona eren operasyonda hava gücü unsurları üstünlüğü ele almada ve kara unsurlarının görevlerini başarılı bir şekilde yerine getirmede önemli bir yer tutmuştur (Moseley,2003:15). Çok sayıda görevi başarılı bir şekilde yerine getiren hava gücü unsurları, binlerle ifade edilen sayıdaki hedefi etkisi altına almış ve operasyonun başarıya ulaşmasında en büyük pay sahibi olmuştur. Bu operasyon ile ilgili yapılan değerlendirme tamamen askeri boyutludur. Yapılan başarılı askeri harekâtların politik hedefleri ne derece desteklediği farklı bir çalışma konusu olarak ele alınabilir.

3. HAVA GÜCÜNÜN DOĞAL AFETLERDE KULLANILMASI

Hava gücünün ulusal güvenlikteki güncel tehditlere karşı kullanıldığı alanlardan bir tanesi doğal afetlerdir. Doğal afetler insanlık tarihi boyunca yaşanmış

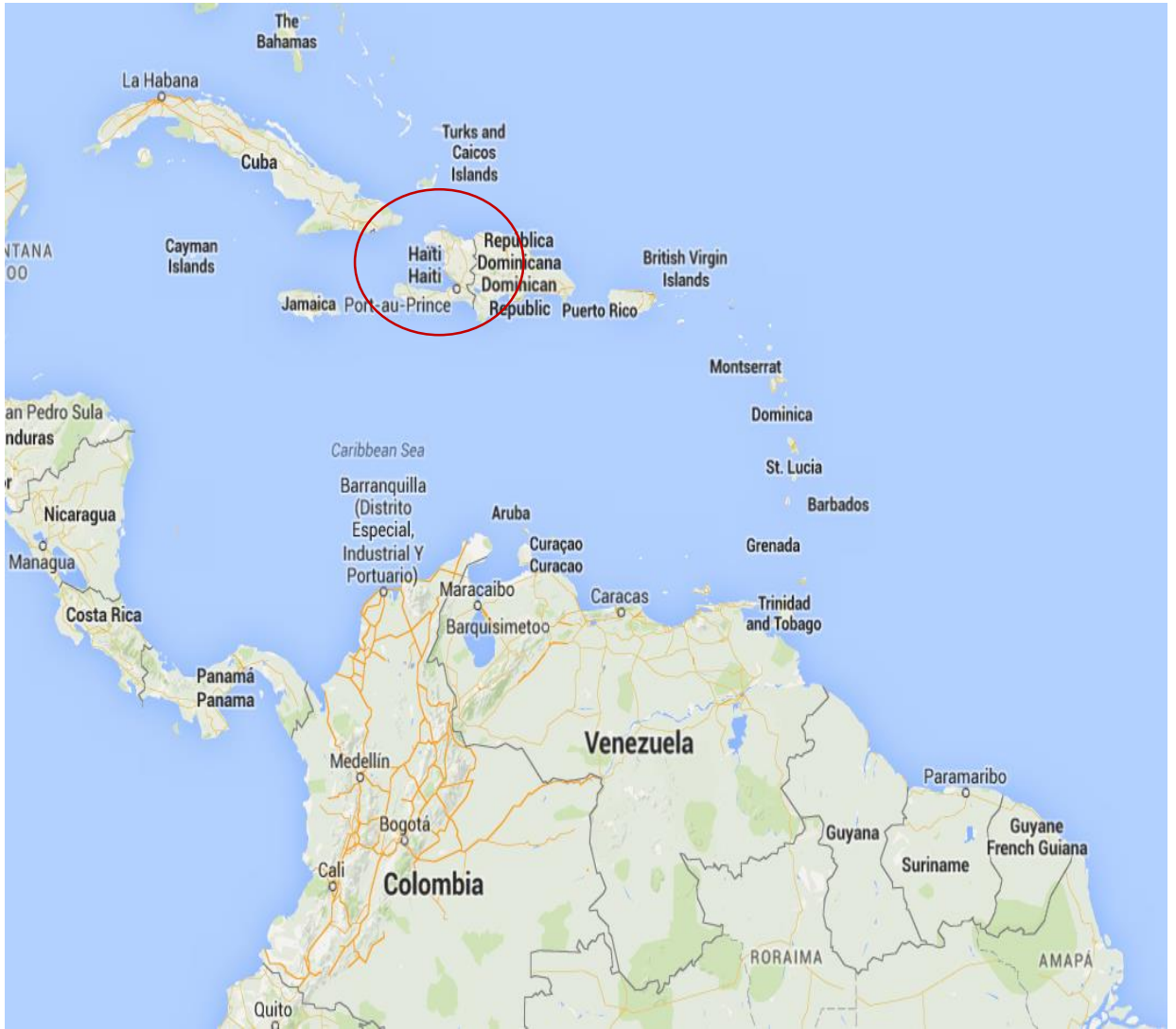
bir olgudur. Bugüne kadar yüzbinlerce insan yaşanan sel, deprem, toprak kayması gibi doğal afetler nedeniyle yaşamını yitirmiştir. Eskiden yaşanan bu tarz olaylara karşı diğer ülkelerin yardımı daha kısıtlı kalmıştır. Bunun nedeni uzak ülkelere yardım ulaştırmanın zor ve uzun bir süreci içermesidir. Fakat hava gücü unsurlarının yaygınlaşması ve çoğu ülkenin envanterinde birçok hava gücü unsurunun yer almasıyla doğal afetlere karşı daha etkin bir mücadele gerçekleştirme imkânı oluşmuştur. Hava gücünün hızlı bir şekilde, uzun mesafelere erişim sağlayabilmesi, doğal afet yaşanan bölgeye dünyanın her yerinden yardım gelmesini sağlamıştır. Çalışmanın bu bölümünde hava gücünün doğal afetlerde yapmış olduğu katkıları ortaya koymak adına 2010 senesinde yaşanan Haiti depremi incelenmiştir. Diğer konuda hava gücü unsurlarında uzun seneler uçucu olarak görev yapmış iki kişi ile görüşme yapılmıştır. Bu kişiler doğal afetler ile ilgili yaşamış oldukları tecrübeleri aktararak, hava gücünün doğal afetlerdeki kullanımı ile ilgili farklı örnekler sunmuşlardır.

A. Haiti Depreminde Hava Gücünün Kullanılması

12 Ocak 2010 tarihinde dünya en büyük doğal felaketlerden birisini yaşamıştır. Bu tarihte Haiti’de 7.0 şiddetinde bir deprem meydana gelmiştir. Bu deprem çok sarsıcı ve yıkıcı bir olay olmuştur. Yaşanan bu olayın temel olarak bazı sebepleri bulunmaktadır. Şehrin kalabalık olması, meydana gelen artçı sarsıntılar, binaların dayanıksız olması, Haiti’de geçmişte meydana gelen doğal afetler, sismik olarak kırılgan bir bölgede bulunması ve en büyük iki şehrinin direkt olarak fay hattının üzerinde olması depremin etkisinin büyümesine yol açmıştır (Fraser and Hertzelle,2010:5; Rencoret ve diğerleri,2010:14). Haiti’de 2001 ve 2007 seneleri arasında yaşanmış olan doğal afetler nedeniyle 18.441 kişi yaşamını yitirmiş, 4.708 kişi yaralanmış, 132.000 kişi evsiz kalmış ve 6.4 milyon insan bu afetlerden etkilenmiştir (Rencoret ve diğerleri,2010:14). 2010 senesinde yaşanan depremde ise zarar her bakımdan çok daha büyük seviyelere ulaşmıştır.

Birleşmiş Milletler’in raporuna göre 2010 senesinde yaşanan Haiti depreminde 220.000’den fazla insan yaşamını yitirmiş, 300.000 insan yaralanmış, 2.3 milyon insan deprem nedeniyle yaşadığı yerden olmuştur. Bunların dışında fiziksel olarak da büyük yıkımlar meydana gelmiştir. Depremin meydana geldiği Port-au Prince şehrinde binaların %40 ile %50’si yıkılmıştır. Kimi bölgelerde bu oranın daha

da arttığı bilinmekteydi (Fraser and Hertzelle,2010:5). Toplamda 105.000 tane ev tamamen kullanılamaz hale gelmiş ve 208.000 ev hasar almıştır. 1300'ün üzerinde eğitim kurumu, ellinin üzerinde hastane ve sağlık merkezi yıkılmış veya zarar görmüştür. Bunların dışında ülkenin ana limanı ve havaalanı zarar görmüş ve kullanım kabiliyetleri hasar almıştır. Ülkenin önemli kamu binaları ve içinde parlamentonun da bulunduğu çok sayıda önemli yapı yıkılmıştır (Goyet ve diğerleri,2011:13). Ülkedeki iletişim sistemleri kesilmiştir. Bu nedenle sağlıklı bir haberleşme olanağı bulunmamaktaydı. Ülkede binlerce insan deprem nedeniyle binaların altında mahsur kalmıştır. Haiti'de yaşayan dokuz milyon insanın üçte biri bu depremden etkilenmiştir. Ana depremden sonra meydana gelen artçı sarsıntılar hasarı daha fazla arttırmıştır. Ayrıca elektrik ve su şebekeleri büyük hasar görmüş ve bu servislere ulaşım zor bir hal almıştır (Margesson ve Taft-Morales,2010:1). Bütün bu sayılan yıkımlar ekonomik olarak da büyük bir enkaz oluşturmuştur. Yaklaşık olarak 7.8 milyar dolar zarar oluşmuştur. Bu hasar miktarı Haiti'nin 2009 senesindeki gayri safi yurtiçi hasılasını aşmıştır. Bu miktar Birleşmiş Milletler Ekonomi Komisyonu'nun son 35 senedir Latin Amerika ve Karayipler'de yapmış olduğu araştırmalarda ilk defa bir ülkenin doğal afetten ötürü yaşamış olduğu zararın, gayri safi yurtiçi hasılasını geçtiği bir olay olmuştur (Goyet ve diğerleri,2011:14). Haiti çok sarsıcı ve yıkıcı bir deprem yaşamıştır. Bu nedenle dünyanın birçok ülkesi imkânlarını seferber etmiş ve bölgeye yardımda bulunmuştur.

Şekil-5: Haiti'nin Haritadaki Konumu

Haritadan Haiti'nin konumunun görüldüğü üzere bu ülkeye dışarıdan yapılan yardımlar hava yoluyla veya deniz yoluyla ulaştırılabilir (Google Maps,2015). Bu nedenle Haiti depreminde hava gücünün varlığı bir kez daha önemli bir hal almıştır. Yapılacak yardımların en süratli şekilde yapılması önemlidir. Çünkü deprem nedeniyle birçok insan enkaz altında kalmıştır ve bu insanların canını kurtarabilmek için bir an önce kurtarma ekiplerinin buraya ulaşabilmesi gerekmektedir. Bunun için hava gücünün hız özelliğinden faydalanılmıştır. Fakat bunu başarmak kolay olmamıştır. Port-au Prince şehrinde bulunan havaalanı hasar almıştı ve günlük hareket kabiliyeti sınırlanmıştı. Bunun yanı sıra park alanı sadece on uçak alabilecek kapasitedeydi (Fraser and Hertzelle,2010:7). ABD'den gönderilen Özel Operasyon Komutası personeli bu sorunu ortadan kaldırmakla işe başlamıştır. Öncelikle havaalanını onarmışlar ve tekrar uçuşa elverişli hale getirmişlerdir (Margesson ve

Taft-Morales,2010:12). Bu sayede günlük yapılan uçuş miktarı 120-140 sorti seviyesine çıkmıştır. Bu uçuşlar arasında aciliyeti olan veya önemi daha fazla olan bir uçuş varsa bunlara öncelik tanınmıştır. Bu havaalanının yanı sıra çevre ülkelerdeki havaalanlarından da faydalanılmıştır. Hava gücünün erişim kapasitesi arttırıldıktan sonra hava gücü vasıtasıyla başarılı faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Deprem olduktan sonra hava unsurları ile hızlı erişim imkânı kullanılarak saatler içerisinde 132 kişi molozların içinden çıkarılmış ve hayatları kurtarılmıştır (Fraser and Hertzelle,2010:7-8). Şubat ayı itibariyle hava gücü unsurları ile 2.1 milyon şişe su, 1.79 milyon gıda maddesi, 100.000 adetten fazla sağlık malzemesi ve tonlarca yakacak malzemesi gönderilmiştir (Margesson ve Taft-Morales,2010:12).

Haiti depreminde insansız hava araçlarından da istifade edilmiştir. Global Hawk ve Predator insansız hava araçları sayesinde birçok bölgeden görüntü elde edilmiştir (Fraser and Hertzelle,2010:7). Kritik bölgeler, yollar, köprüler ve önemli binalar gözetim altında tutulmuştur. Predator uçağı sayesinde gün boyu belirlenen bölgelerde videolar çekilmiştir. Çekilen görüntüler ve elde edilen videoların analizi ve değerlendirilmesi sonucunda insani yardımların ne şekilde gönderilebileceği ve hangi bölgelerin ne tür ihtiyaçları olduğu daha kolay bir şekilde tespit edilmiştir. Bu kullanımı ile Predator insansız hava aracı ilk defa insani yardım amaçlı kullanılmıştır (Broshear,2010). Bu şekilde insansız hava araçlarının önemi bir kez daha ön plana çıkmıştır. Uzun menzilleri ve her türlü bölgede görev yapabilme yetenekleriyle Haiti depreminde de önemli işlevsellik göstermişlerdir. Haiti depremine en büyük yardım ABD'den gelmiştir. ABD 20.000'den fazla personeli, onlarca uçağı ve gemisi ile her türlü yardımda bulunmuştur (Margesson ve Taft-Morales,2010:12). ABD'nin yanı sıra Kanada, Fransa, Dominik Cumhuriyeti, İtalya, Kolombiya, Türkiye, Meksika ve daha birçok ülke Haiti'ye yardım etmiştir (Cecchine ve diğerleri,2013:56). Bu ülkelerin Haiti'ye yardım ulaştırmasında en önemli pay hava gücünün olmuştur. Menzil ve hız gibi ayırt edici özellikleri, bu olayda da hava gücünü diğer platformlardan farklı kılmıştır. Yardımların en hızlı şekilde ulaşması, aynı anda mümkün olduğunca fazla yardımın gönderilebilmesi ve bölgede deprem nedeniyle hayatı tehlikeye giren insanlara en hızlı şekilde müdahale edilebilmesi hava gücü sayesinde mümkün hale gelmiştir. Bu sayede onlarca insan enkazların altından sağ olarak kurtarılmıştır. Kara yolu ve deniz yolu ile ulaşmanın mümkün olmadığı birçok bölgeye gıda, sağlık ve çeşitli malzemeler gönderilmiştir. İnsansız hava aracı yeteneğinden faydalanılarak

kritik bölgeler gözetim altında tutulmuş ve bu sayede gerekli yardımlar gerekli yerlere ulaştırılmıştır. Haiti’de yaşanan depremde hava gücü unsurları ile birçok fayda elde edilmiştir.

B. Hava Gücünün Doğal Afetlerde Kullanılması ile İlgili Yapılan Görüşmeler

Çalışmanın bu bölümü hava gücünün doğal afetlerde kullanılmasına ilişkin yapılan görüşmeler neticesinde oluşturulmuştur. Bu görüşmeler Türk Hava Kuvvetleri’nde uzun seneler C-130 uçağı seyrüsefer uçucusu olarak görev yapmış olan Osman Macar ve Ümit Soydan ile ayrı şekilde gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler tamamen bahsedilen kişilerin kişisel tecrübeleri ve yaşamışlıklarından oluşmaktadır. Yapılan görüşmeler bizzat hava gücünün içinde yer alan ve hava gücünün doğal afetlerde kullanılmasına ilişkin sayısız görevde bulunmuş iki personelle icra edilerek, kendilerinden hava gücünün doğal afetlerde kullanımına ilişkin görüşleri alınmıştır. Öncelikle Osman Macar ile yapılan görüşmeden elde edilenler aktarılmıştır. Bilginin aktarımı kısmı soru cevap şeklinde aktarılmayarak kişilerin paylaşımları direkt olarak aktarılmıştır. Görüşmeler, yapılandırılmamış görüşme tarzında yapılmıştır ve bu nedenle belirli bir soru cevap formatında oluşturulmamıştır. Osman Macar hava gücü ile ilgili birçok faaliyete katılmış bir personeldir. Katıldığı görevler arasında 1999 senesinde yaşanan Marmara depremi, 2003 senesinde yaşanan İran Bam depremi, 2004 senesinde Endonezya’da yaşanan büyük tsunami, 2010 senesinde yaşanan Haiti depremi ve Pakistan’daki sel ile ülkemizdeki birçok orman yangınına müdahale bulunmaktadır. Hava gücünün doğal afetlerdeki rolüne ilişkin düşüncelerini ve bu görevler esnasında yaşamış olduğu bazı tecrübeleri kendi ifadeleri ile aktarılmıştır. Osman Macar’ın ifadeleri ile yapılan görüşme aşağıda ifade edildiği gibidir:

Öncelikle bu tip doğal afetler yıkıcı ve tahrip edici olmaktadır. Bu nedenle bazı durumlarda sadece doğal afetin yaşandığı ülke değil etrafındaki ülkeler de bu afetten etkilenebilmektedir. Dolayısıyla daha uzak mesafelerden yardım ihtiyacı ortaya çıkmaktadır ve bu yardımın en kısa sürede ulaştırılması kritik bir hal almaktadır. Hava gücünün önemi burada ortaya çıkıyor. Bu işlevi sağlayabilecek bir güç unsuru olarak doğal afetlerde etkin bir şekilde kullanılmış ve gelecekte de kullanılacaktır. Doğal afetlerle ilgili bugüne kadar birçok görev ifa ettim. Yangın görevleri dışındaki

insani yardım görevlerinde, sürekli olarak insani yardım malzemeleri taşınması yapıldı. Bu yardımlar genel olarak Başbakanlık bünyesinde görev yapan AFAD ve Türk Kızılay'ı vasıtasıyla sağlanmaktadır. Götürülen malzemeler genellikle yiyecek ve içecek malzemeleri, sağlık malzemesi, kurtarma ekipleri, ambulans, sağlık ekibi, sahra hastanesi ve ilgili yardım personeli olmaktadır. Yardımların ulaşmasında genel olarak hava gücünün görevi yardımları ilgili bölgeye teslim etmektir. Bu tip teslimat bölgelerinde uzun süreli beklemler mümkün değildir. Çünkü birçok ülke aynı zamanda yardım malzemesi göndermektedir ve bu nedenle çok yoğun bir uçuş trafiği yaşanmaktadır. Bu yardımların zamanında ulaşması için teslim edilecek üs mümkün olduğunca kısa süre meşgul edilir. Yardımlar yapılmadan önce ilgili ülke tarafından yardım toplama bölgesinin neresi olduğu deklare edilir. Bu şekilde ilgili ülkeye yardımlar götürülür. Bu tip görevlerde uçak tipi önemlidir. Çünkü gidilen ülkeler çok uzak yerlerde olabiliyor. Örneğin, Şili'de 2010 senesinde yaşanan depreme C-130 uçağı ile dört bacak yaparak gitmiştik. Bunun anlamı Türkiye'den kalktıktan sonra Şili'ye ulaşana kadar üç farklı ülkede piste inerek tekrar yakıt yüklemesi yaparak göreve devam edildiğidir.

Bu olaylar esnasında farklı tecrübeler edindim. 1999 senesinde ülkemizde yaşanan Marmara depreminde Adana'dan Yalova'ya 10 ton ekmek götürdük. Çünkü deprem o denli yıkıcıydı ki kimse ekmek yapamıyordu. 2003 senesinde İran Bam'da yaşanan depreme İran iki gün boyunca yardım için izin vermemişti. Çünkü İran dış yardımları çok fazla almak isteyen bir ülke değildir. Bu nedenle bu görev biraz geç yapılmak zorunda kaldı. Pakistan'daki selde Türkiye hem insani yardım yaptı hem de bir tane C-130 uçağını burada bırakarak getirilen yardımların ülke içinde dağıtılmasını sağladı. Pakistan görevi esnasında sel felaketini yaşayan bir bölgede yaşamının zorluğuna şahit olduk ve bizzat bu zorluğu yaşadık. Görevimiz esnasında bize iyi bir misafirhane tahsis edilmişti. Fakat yağmur çok fazlaydı ve sürekli olarak yağıyordu. Bu nedenle kaldığımız misafirhaneyi su bastı. Burayı terk ederken mutfak kısmının hali, felaketi çok iyi özetliyordu. Kocaman fareler mutfaktaydı ve biz bu mutfaktan yemek yemiştik. O kadar büyük bir sel felaketi yaşanınca şehrin altyapısı, üstyapısı ile karışabiliyor doğal olarak. Bu olay bana bölgede yaşayan insanların fiziksel ve sağlıksal anlamda ne kadar zor şartlar altında yaşadıklarını gösterdi. Haiti'de 2010 senesinde yaşanan depreme anında reaksiyon gösterdik. Altı uçakla yardım malzemesi götürdük. Haiti'ye sahra hastanesi, doktor ve hemşirelerden oluşan yardım ekibi de

götürdük. Burada şöyle ilginç bir ayrıntıyı fark ettim. Haiti ve Dominik Cumhuriyeti yan yana iki ülke ve depremi ikisi de yaşadı. Fakat Haiti’de iki yüz binden fazla insan yaşamını kaybederken, Dominik Cumhuriyeti’nde sadece 2000-3000 arası kişi yaşamını yitirdi. Bunun en büyük nedeni ülkeler arası gelişmişlik farkıdır. Dominik Cumhuriyeti altyapı ve bilinç olarak daha gelişmiş bir ülke olduğu için bu kadar büyük bir fark oluşmuştur. Bu görevler esnasında hiç unutmadığım bir olay yaşadık. 2010 senesinde Şili’de yaşanan depreme yardım malzemelerini götürdük. Dönüşte Haiti’ye gidip, deprem nedeniyle buraya bıraktığımız sağlık ekibini alarak ülkeye getirecektik. Bu görev için Şili’den kalktık. Rotamız sırasıyla Bolivya, Brezilya, Venezuela ve son olarak Şili’ydi. Kalkıştan sonra And Dağları’nın ardından Bolivya sınırını geçerek Brezilya hava sahasına giriş yapacaktık. Bu esnada Brezilyalı yetkililer tarafından diplomatik iznimizin olmadığı ve bu nedenle hava sahalarını kullanamayacağımız bize söylendi. Aslında iznimiz vardı fakat mecburen Bolivya Lapaz’da bulunan hava meydanına iniş yaptık. Yukarıdan baktığımda dümdüz görünen bu pistin rakımı 13250 feet idi. Yaklaşık olarak 4000 metre yapar bu yükseklik. Böylesine düz bir pistin bu kadar yüksek olmasına çok şaşırmıştım. Oksijen o kadar azdı ki beş metre yürüyünce nefes nefese kalıyorduk. Daha sonra diplomatik izin sorunu çözüldü ve Haiti’den ekibimizi alarak ülkemize geri döndük. Hava gücünün imkânları vasıtasıyla birçok farklı ülkedeki insanın yardımlarımızdan faydalanmasının ve ülkemizin birçok coğrafyada adının bu şekilde duyulmasının son derece önemli olduğunu düşünüyorum.

Yapılan diğer görüşme Ümit Soydan ile gerçekleştirilmiştir. Ümit Soydan C-130 uçağı seyrüsefer uçucusu olarak uzun yıllar görev yapmış, doğal afetlerin de içinde olduğu birçok görevde yer almış tecrübeli bir personeldir. Kendisi ile yapılan görüşmede hava gücünün doğal afetlerdeki kullanımı ve yapmış olduğu görevlerle ilgili düşüncelerini aktarmıştır. Ümit Soydan’ın düşünceleri ve ifadeleri kendi anlatımı ile aşağıda ifade edildiği gibidir:

Yaklaşık yirmi sene boyunca hava kuvvetlerinde seyrüsefer uçucusu olarak birçok görevin icrasında bulundum. Bu esnada hava gücünün ne kadar etkin ve önemli bir unsur olduğunu yaşayarak tecrübe edindim. Ülkemizden kilometrelerce uzaktaki ülkelere hava gücü unsurları vasıtasıyla yardım ulaştırıp hem bölge insanların yaşamış olduğu zor duruma yardımda bulunmuş olduk, hem de ülkemiz açısından pozitif imaj oluşturacak birçok faaliyet gerçekleştirmiş olduk. Bu nedenle hava

gücünün varlığı hem ülkemiz açısından hem de diğer ülkeler açısından son derece olumlu sonuçlar oluşturmaktadır. Yaptığım görevler esnasında farklı tecrübeler ve anılar elde ettim. 1999 senesi Şubat ayında Ukrayna’da bulunan Kırım bölgesine yardım malzemesi götürdük. Gıda malzemesi ve bölgede yaşayan insanların gazete çıkartmaları için matbaa makinası götürdük. Normalde bu yardımları dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz’ın vermesi planlanmaktaydı. Fakat Ukrayna’dan kalkan uçağı, kötü hava koşulları nedeniyle pisti pas geçip iniş yapamadı. Bizim uçağımız da o esnada Kırım’a yaklaşmıştı ve diğer uçağın pas geçip ayrıldığını öğrendiğimizde inişe yaklaşmıştık. Bu nedenle uçuşu tamamlayarak yardım malzemelerini teslim etmeye karar verdik. İnişte ekibimizi Kırım Tatar Türk Meclisi Başkanı Mustafa Kırımlıoğlu karşıladı. Bizi görünce oradaki insanlar çok mutlu oldu. Çünkü 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’ndan beri buraya ilk defa üniformalı bir Türk askerinin ayak bastığını söylediler bize. Bu nedenle çok iyi karşılandık ve en iyi şekilde de ağırlandık. Şimdi baktığımda tarihi bir görev olduğunu görüyorum bir kez daha. Yüz yıllar sonra ilk defa Kırım’a Türk askerinin ayak basması onlar adına çok gurur verici bir hadise oldu.

17 Ağustos 1999 tarihinde ülkemizde yaşanan Marmara depreminde Tüpraş yangınının söndürülmesinde büyük çaba harcandı. İki günde toplam otuz altı sorti gerçekleştirilerek yangına müdahale edildi. 1999-2006 arasında Türkiye’de yaşanan her yangına müdahale Hava Kuvvetleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Hatta 2003 senesinde Suriye’nin Lazkiye bölgesindeki orman yangınına da biz müdahale ettik. Yanan altı yüz hektarlık alanı toplam on üç sorti gerçekleştirerek söndürdük. Üç haftadır söndürülemeyen yangını kısa sürede çözerek hava gücümüzün etkinliğini bir kez daha ortaya koymuş olduk. 2006 senesinde Gürcistan’da çıkan bir yangına da müdahale ettik.

2000 senesinde Pakistan’da yaşanan kıtlıktan dolayı buraya gıda malzemesi ve su götürüldü. 2004 senesinde Sudan’ın Myala bölgesinde bulunan Müslüman mülteci kampına, yaşanan açlık nedeniyle gıda ve içecek malzemesi götürüldü. Yardım esnasında kampta ekipçe bulunduk. Bizim Türk olduğumuzu bildikleri için bizi görünce çok mutlu oldular. Bu sayede hem ülkemizin imajına olumlu bir katkı sağlamış oluyorduk hem de yumuşak güç anlamında hava gücünden faydalanmış oluyorduk. Fakat ülkede iç savaş yaşanmaktaydı ve yardımları bırakıp Hartum’a

döndüğümüzde neredeyse elli metrede bir durdurup sorguluyorlardı. Bu denli kötü bir süreçten geçen bir ülkeye yardım ulaştırmak çok fazla önem ifade etmekteydi. 2004 senesinde ABD'nin New Orleans eyaletinde yaşanan kasırgada bu bölgeye yardım malzemesi götürüldü. 2005 senesinde Pakistan'da meydana gelen deprem nedeniyle bu ülkeye birçok uçuş gerçekleştirilmiştir. NATO, İncirlik Üssü'nü yardım toplama merkezi olarak belirlemişti. Burada toplanan malzemeler Pakistan'a bizim uçaklarımız aracılığıyla ulaştırılıyordu.

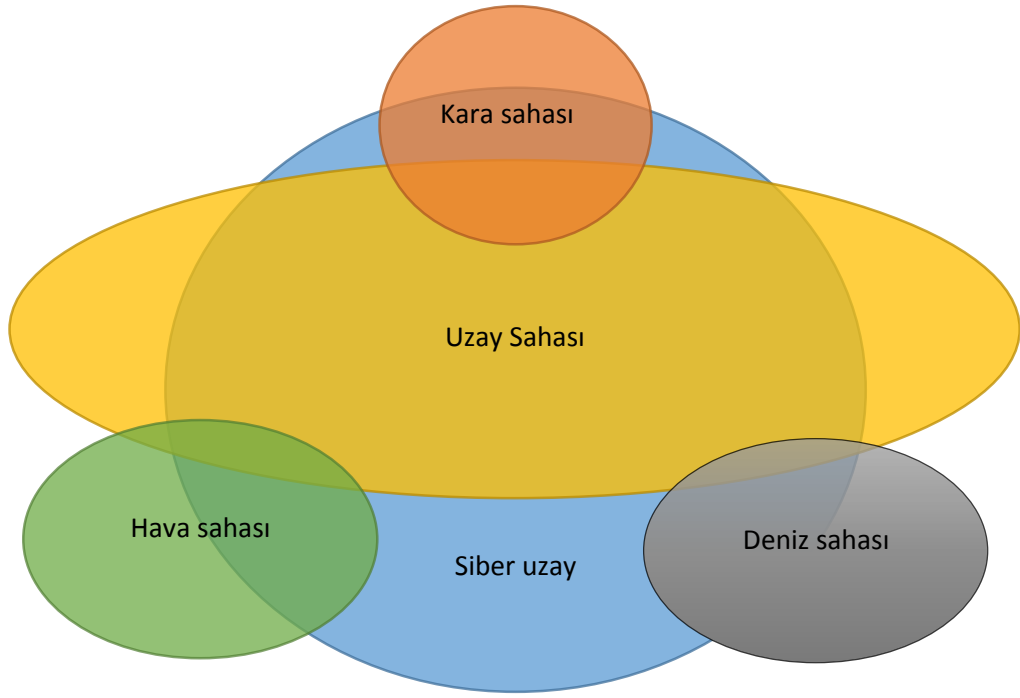
2006 senesinde Demokratik Kongo'da uzun süreli bir görev icra edilmiştir. Demokratik Kongo'nun kuruluşundan itibaren ilk defa seçim yapılacaktı. Bu seçimin güvenliğini EUFOR (European Union Forces) sağlıyordu. Seçimlerin sağlıklı bir şekilde yapılması için buraya sürekli olarak personel gönderiliyordu. Personellerin toplanma bölgesi olarak Gabon'un başkenti Librevil seçilmişti. Buraya gelen askerler uçaklarla Demokratik Kongo'ya taşınıyordu. Bu taşıma faaliyeti bizim de içinde bulunduğumuz ulaştırma gücü tarafından sağlanıyordu. Ulaştırma gücünde bizim dışımızda Yunanistan, Portekiz ve İtalya vardı. Bunların dışında iki tane Alman C-160 uçağı da bulunmaktaydı. Bu uçaklar sıhhi tahliye (ambulans uçak) amaçlı bulunuyorlardı. Bu görev tam 4.5 ay sürdü ve her ay ekibimiz değişiyordu. Bu faaliyette hava gücü diğer ülkelerin istikrarı için de kullanılan bir platform olarak görevini icra etmiştir. 2010 senesinde Haiti'de yaşanan depremin ardından buraya da insani yardımlarda bulunduk. Buradan dönüşte orada görev yapan elli tane polisi ve ailesini ülkemize getirdik. Haiti'ye beş uçakla yardımda bulunduk. Daha sonra Şubat ayında bir uçak, Mart ayında ise iki uçak daha buraya gitti. 2010 senesinde Pakistan'da Hindus Nehri taşıdı. Buraya yardım malzemesi götürüldü ve bir tane uçağımız dört ay boyunca bu ülkede kaldı. Uçağımızla Pakistan'a gelen yardımların ülke içindeki dağıtımı gerçekleştirildi. 2011 senesinde Libya'da devam eden iç savaş esnasında da insani yardım görevlerinde bulunuldu. Buradaki bin tane Türk personelin tahliyesi yapıldı. 2011 Şubat-Mart aylarında tarihimizde ilk defa paraşütle yardım malzemesi atma görevi Libya'da gerçekleştirildi. Bu şekilde birçok farklı görevi icra etmenin ve farklı ülkelerdeki insanlara yardım etmenin mutluluğunu yaşamış oldum.

Her iki görüşmede de görüldüğü gibi hava gücü operasyonel kullanımı dışında da çok önemli ve etkin görevler icra etmektedir. Barış döneminde ortaya çıkan kriz durumlarında hava gücü unsurları ile hızlı bir şekilde ve kıtalar arası etki

gösterebilecek şekilde faaliyetler gerçekleştirilebilmektedir. Bu görevler devletlerin saygınlıklarını arttırmasına katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda hava gücünün yumuşak güç unsuru olarak kullanılmasına da güzel örnekler oluşturmaktadır. Bu görüşme ile ortaya çıkan diğer durum ise hava gücü unsurlarının sürekli olarak aktif bir şekilde görev icra etmeleridir. Bu faaliyetler toplumun geneli tarafından görülemeyişi için hava gücü unsurları genellikle kriz döneminde, savaş veya operasyon durumlarında ön plana çıkan unsurlar olmaktadır. Fakat barış döneminde de hava gücü unsurları aktif bir rol oynamakta ve birçok görevi başarılı bir şekilde yerine getirmektedir.

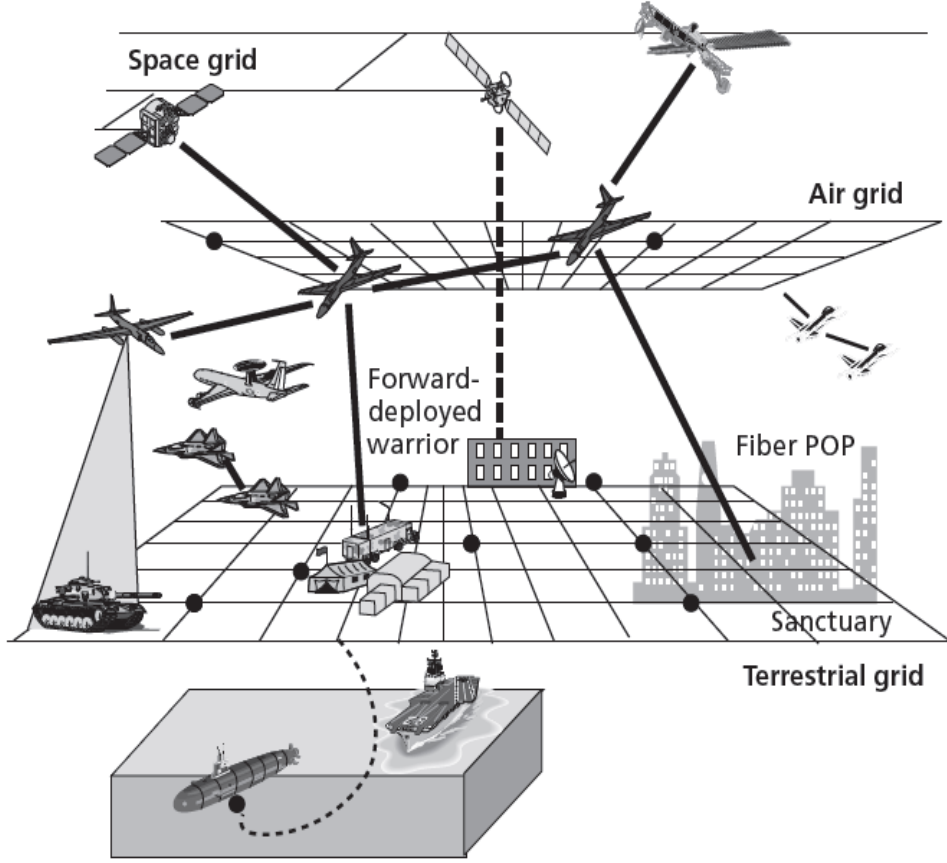
4. HAVA GÜCÜ VE SİBER GÜVENLİK İLİŞKİSİ

Siber güvenlik konusu son senelerde sıklıkla gündeme gelen ve birçok saldırının ve terör olayının gerçekleştiği bir alan haline gelmiştir. Siber alan her türlü sektörde büyük bir tehdit konumundadır. Bunun temel nedeni artık günümüzde yapılan işlemlerin neredeyse tamamının teknolojik altyapılar vasıtasıyla yapılmasıdır. Bu nedenle siber uzay diye adlandırılan alan daha önemli bir hal almıştır. Siber uzay ile ifade edilen alan internet, telekomünikasyon sistemleri, bilgisayar sistemleri, kontrolörler ve bilgi teknolojileri altyapıları ile birbirleri ile bağlantılı bir yapıda bulunan uluslararası bir alandır. Siber uzayın son senelerdeki artan bir payının olmasının bazı sebepleri bulunmaktadır. Ses, video ve data verilerinin artış göstermesi, verilerin çok küçük şekilde tasarlanmış araçlarla bile taşınabilmesi, kablosuz ve elektronik sistemlerdeki teknolojik gelişme ve bu sistemlere erişimin daha düşük maliyetlerle elde edilebilmesi bu nedenler arasındadır. Siber uzayın diğer bütün sahalarla ilişkisi bulunmaktadır. Bu ilişki Şekil-6'da gösterilmiştir (Porche ve diğerleri,2013:2):

Şekil-6: Siber Uzay ve Diğer Sahalar

Şekil-7’de resimlerle siber uzayın günümüzde kullanımı ortaya konmuştur (Porche ve diğerleri,2013:8). Bu şekilde görüldüğü üzere siber uzay her türlü saha ve her türlü araç ile birebir ilişki içerisinde olup, yapılan çoğu faaliyet bu alanın içerisinde kalmaktadır. Uydular, hava araçları, kara vasıtaları, binalarda kullanılan sistemler ve birçok vasıta siber uzay ile ilişkili bir yapıdadır.

Şekil-7: Günümüzde Siber Uzay

Siber uzay sahasının etkinliğinden faydalanırken aynı zamanda elektromanyetik bir alandan da faydalanmış olunur. Bu kullanımı ile ortaya siber elektronik ve operasyonel alanda kullanımı ile siber elektronik harp kavramları ortaya çıkmaktadır. Elektronik harp ile siber elektronik harp arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Öncelikle elektronik harp ile karşı tarafa devamlı şekilde bir taarruz yapılmak zorunda iken siber elektronik harpte bu taarruz sürekli olmak zorunda değildir. Karşı tarafa yüklenen yazılım istenilen anda hatta istenilen yerde çalıştırılabilmektedir. Siber elektronik saldırının en önemli üstünlüğü tespit edilmesinin daha zor olmasıdır. Bunun yanı sıra bu tip bir saldırıya uğrayan bir sistem, zararlı olan yazılım temizlenmeden tam olarak etkinliğine ulaşamaz. Bu nedenle siber elektronik harp, elektronik harbe göre daha etkili bir yöntemdir. Hava gücü ile yapılabilecek siber elektronik saldırı söz konusu olduğunda temel olarak dört unsur ortaya çıkmaktadır. Öncelikle bir sensör yardımıyla düşmanın ağ haritası ortaya çıkarılmaktadır. Bu ağı destekleyen anten hattının yeri tespit edilmektedir. Bu antene karşı gerekli algoritmalar üretilmektedir. Son işlem olarak oluşturulan algoritmalar vasıtasıyla doğru antenlerden ağa girilerek etki oluşturulmak istenen yerde işlemler

gerçekleştirilmektedir (Kılıç ve Abunaz,2015:55). Afganistan’da hava gücü bu amaçla kullanılmıştır. UH-60 Black Hawk helikopteri siber elektronik bir platform olarak kullanılmış ve istihbarat amaçlı faaliyette bulunmuştur (Porche ve diğerleri,2013:53).

Hava gücünün siber uzayda kullanıldığı diğer görev ise SEAD (Supression Enemy Air Defense- Düşman Hava Savunma Baskısı)’dır. SEAD, ABD Savunma Bakanlığı tarafından “Yerde konuşlanmış düşman hava savunma sistemlerini yıkıcı veya dağıtıcı araçlarla etkisiz hale getirmek, yok etmek veya geçici süre devre dışı bırakmak” olarak tanımlanmıştır (Joint Publication 1-02,2015:236). Burada amaç dost unsurları korumaktır. Dost unsurlar taarruz halinde iken bunların düşman savunma sistemleri tarafından tespit edilmesini ve engellenmesini ortadan kaldırmak amacıyla düşman sistemler üzerinde baskı kurarak dost unsurların görevi yerine getirmesi sağlanır. Bunun yanı sıra düşmanın erken uyarı sistemleri, radarları ve komuta kontrol sistemlerine icra edilecek SEAD görevleri sayesinde düşmanın keşif, gözetleme, bilgi toplama, haberleşme gibi faaliyetleri sekteye uğratarak operasyon esnasında üstünlük şansı arttırılır. Bu noktada SEAD görevi siber elektronik harp ile bazı noktalarda ayrım göstermektedir. SEAD ile sadece belirli alanlara etki edebilecekken, siber elektronik harpte etki alanı daha fazla olmaktadır. SEAD görevleri belirli zamanı kapsarken, siber elektronik harp görevleri sürekli olarak devam edebilecek niteliktedir (Kılıç ve Abunaz,2015:56).

Hava gücü siber uzay ile ilgili üzerine düşen görevlerini en iyi şekilde yerine getirmek zorundadır. Bu nedenle gerek siber elektronik harp, gerek SEAD görevleri veya diğer her türlü siber alan ile ilgili faaliyetler son derece dikkatli bir şekilde yürütülmelidir. Bu alanlarda son senelerde daha yoğun çalışmalar gerçekleşmektedir. Bu alanda başarılı olamayan bir ülkenin herhangi bir operasyonda veya savaş durumunda zor bir duruma düşmesi şaşırtıcı olmayacaktır. Çünkü yapılacak siber elektronik saldırılar veya siber altyapılı diğer saldırılar karşısında savunması zayıf kalacaktır. Bu nedenle günümüzde her türlü faaliyetin gerçekleştiği siber uzayda hava gücü unsurları gereken görevleri yerine getirmek ve bu alanda bir zafiyete yer vermemek zorundadırlar. Diğer unsurların da çalışmasıyla siber uzayda elde edilecek başarı ve ilerlemeler bir ülkenin bekası açısından da son derece mühimdir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ

SONUÇ VE DÜŞÜNCELER

Sonuç bölümü, giriş bölümünde ifade edilen hipoteze ulaşabilmek için oluşturulan sorular üzerinden kurgulanmıştır. Bu sorulara verilecek tatmin edici cevaplar sayesinde hipotezi doğrulama imkânı elde edilmiştir. Bu nedenle sonuç kısmında öncelikle hipotezin alt soruları ifade edilmiştir. Sonrasında bu soruların cevapları vasıtasıyla sonuçlara ulaşılmıştır.

İlk olarak “Hava gücü ile ifade edilmek istenen nedir ve hava gücü hangi unsurları barındırmaktadır?” sorusu ele alınmıştır. Hava gücünün anlamlandırılması çalışmanın daha iyi anlaşılması açısından gerekli olan bir husustur. Çalışmada, ulusal güvenlikte hava gücünün önemi ifade edilmiştir. Bunu yaparken ulusal güvenliğe yönelik tehditlerde, hava gücünün kullanımına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu noktada, hava gücünün daha iyi ifade edilmesinin önemi ortaya çıkmıştır. Hava gücü, bir ülkenin amaçlarına ulaşabilmesi adına sahip olduğu hava unsurları olarak tanımlanabilir. Hava gücü konusu genellikle askeri ve operasyonel olarak düşünülen ve basit olarak askeri imkân ve kabiliyetlerle sınırlandırılan bir konudur. Bu noktada hava gücünün sadece hava kuvvetleri olmadığını belirtmek gerekmektedir. Hava kuvvetleri her devletin askeri güç unsuru içerisinde hava gücünü oluşturan esas unsurdur. Fakat hava gücünü sadece hava kuvvetlerinden ibaret görmek sığ bir yaklaşımdır. Kara kuvvetlerinin ve deniz kuvvetlerinin de birçok hava gücü unsuru bulunmaktadır. ABD’nin donanması incelendiğinde çok güçlü bir hava gücüne sahip olduğu görülmektedir. Bunların yanı sıra ulusal güvenlikte önemli unsurlardan olan kolluk kuvvetleri de hava gücü unsurlarına sahiptir. Özellikle ülke içinde asayişle ilgili yapılan birçok operasyonda bu unsurlar kullanılarak operasyonun havadan takibi sağlanmakta ve bu şekilde daha etkin bir hâkimiyet alanı oluşturulmaktadır. Askeri unsurların yanı sıra sivil unsurlar da hava gücünün kapsamına girmektedir. Bu hususta yapılan insani yardım görevleri örnek olarak ele alınabilir. Yaşanan birçok insani yardım olayında diğer ülkelere hava gücü unsurları ile yapılan yardımlarda genel olarak kullanılan pistler sivil havacılık ünitelerine aittir. Bunun yanında iletişime

geçilen kontrol üniteleri de sivil havacılık ünitelerine aittir. Bu unsurlar olmadan görevler sağlıklı bir şekilde yapılamaz. Bu nedenle hava gücü kavramı ile sivil hava unsurları da ifade edilmekte ve bu unsurların da önemi vurgulanmaktadır. Genel olarak hava gücü insanlı ve insansız hava araçları, uydular, radarlar, roketler, füzeler, uzay araçları, sivil havacılık üniteleri, doktrinler, yönergeler ve yetişmiş insan gücü unsurlarını içeren çok unsurlu bir platformdur. Hava gücü günümüzde bir ülke açısından önemli bir konuma sahiptir. Bunun nedeni, hava gücü unsurları ile sağlanan faydaların bir ülke açısından önemli olmasıdır. Hava gücünün sağlamış olduğu faydaların temelinde hava gücü unsurlarının sahip olduğu özellikler bulunmaktadır. Bu özelliklerin bir kısmı hava gücünün ayırt edici yönünü teşkil etmektedir. Hız, menzil ve yükseklik kapasitesi hava gücünün diğer milli güç unsurlarından daha üstün olduğu özelliklerdir. Hız özelliği sayesinde herhangi bir göreve en kısa sürede etki edebilme imkânı oluşmaktadır. Çalışmada ifade edilen Haiti depreminde bu özelliğin etkisi görülmüştür. Bu olayda enkaz altında yaşam mücadelesi veren insanlara en hızlı şekilde yardım yapılması gerekmektedir. Yaşanan depremde insani yardımları ulaştıran en hızlı vasıtalar hava gücü araçları olmuştur. Bu sayede birçok insan hayatta kalmıştır. Menzil özelliğinin hız özelliği ile birleşimi sonucunda bu görevlerin hızlı ve uzak mesafelere kadar kesintisiz bir şekilde yerine getirilebilme imkânı ortaya çıkmaktadır. Türkiye’den Haiti’ye yardım malzemesi gönderilmesi hava gücünün menzil özelliğinin bir sonucudur. Bu kadar uzak bir mesafeyi diğer vasıtalarla almak günler veya haftalar alabilecekken, hava gücü unsurları ile kısa sürede yaşanan olaya müdahale edilebilmiştir. Yükseklik kapasitesi ile hava ve uzay boyutu kullanılabilir. Hava gücü unsurları ile kısa sürede yaşanan olaya müdahale edilebilmiştir. Yükseklik kapasitesi ile hava ve uzay boyutu kullanılabilir.

“Ulusal güvenliğe yönelik güncel tehditler nelerdir?” sorusu ile hava gücünün kullanılabileceği tehditler ortaya konmuştur. Burada güncel tehditler ifadesinin kullanılmasının nedeni güvenlik alanlarının ve tehditlerin sürekli olarak güncellenen bir yapıya sahip olmasıdır. Bu nedenle yaşanan dönemin tehditleri ele alınarak, bunlara karşı hava gücünün katkısı analiz edilmiştir. Tehditler tespit edilirken öncelikle NATO’nun 2010 senesinde yayınlamış olduğu Stratejik Konsept incelenmiştir. Bunun yanında birçok ülkenin ulusal güvenlik strateji belgesi incelenmiştir. Bu incelemenin sonucunda devletlerin geneli tarafından tehdit olarak kabul edilen unsurlar belirlenmiştir. Bu hususta genelleme yapılmaması durumunda birçok tehdit ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni ülkelere, bölgelere ve farklı durumlara

göre tehditlerin değişkenlik göstermesidir. Yapılan analiz sonucunda güncel tehditler terörizm, kitle imha silahları (kis), füze saldırı tehdidi, siber güvenlik, enerji güvenliği, kaçakçılık faaliyetleri ve doğal afetler olarak belirlenmiştir. Tehditlerin ifade edilmesinden sonra hava gücünün güncel tehditler ile olan ilişkisi ele alınmıştır. Bu konuda konu sınırlamasına gidilerek hava gücünün terörizme karşı kullanılması, hava gücünün doğal afetlerde kullanılması ve hava gücünün siber güvenlik ile olan ilişkisi konuları ele alınmıştır. Bunun temel nedeni bu tehdit alanlarının barış ve harp döneminde, hava gücünün kullanımını iyi bir şekilde analiz etme olanağı vermesidir. Bu sayede hava gücünün işlevselliğinin sürekli bir yapıda olduğu ortaya konmuştur. Bu tehditlere karşı hava gücünün kullanılmasına ilişkin örnek olaylar ele alınarak, hava gücünün ulusal güvenlikteki etkisi ifade edilmeye çalışılmıştır. Hava gücünün terörizme karşı kullanılması konusunda 2001 senesinde Afganistan’da yapılan Sürekli Özgürlük Operasyonu ile 2003 senesinde Irak’ta yapılan Özgürlük Operasyonu incelenmiştir. Bu operasyonların incelenmesi neticesinde hava gücünün sağlamış olduğu operasyonel etkiler ortaya konmuştur. Hava gücünün bu operasyonlarda elde etmiş olduğu başarılar, sonraki süreçte daha fazla kullanılmasına neden olan faktörlerdendir. İncelenen operasyonların hava gücü adına vermiş olduğu önemli bir ders ise etkin bir hava gücüne sahip olmayan devletlerin, hava gücü olarak güçlü konumda bulunan devletlere karşı direnmesinin mümkün olmadığıdır.

Hava gücünün doğal afetlerde kullanımı ile ilgili 2010 senesinde yaşanan Haiti depremi incelenmiştir. Büyük bir yıkımın yaşandığı bir bölgeye acil ulaşım sağlanması hayati önem taşımaktaydı. Haiti okyanusla çevrili bir ada ülkesi olduğu için Dominik Cumhuriyeti haricinde kara yoluyla yardım sağlayabilecek bir ülke yoktu. Bu durumda en etkili ve en hızlı ulaşım şekli hava yolu olmaktaydı. Deprem yaşandıktan sonra hava unsurları ile hızlı erişim imkânı kullanılarak saatler içerisinde yüzlerce kişinin molozların içinden çıkarılması ve bu kişilerin hayatlarının kurtarılması bile hava gücünün insani kriz anlarında ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu depremde insansız hava araçları ile elde edilen görüntü ve videolardan da faydalanılmıştır. İnsansız hava araçları gerekli bölgelere yardımların ulaşmasına yardımcı olmuştur. Haiti depreminde bir kez daha görüldüğü üzere hava gücü, insani kriz yaşayan bölgelere en hızlı şekilde yardım ulaştırmak adına hayati önem taşımaktadır. Bu sayede onlarca kişi ölümden dönmüş ve insani yardımlar yüzlerce kişiye ulaştırılmıştır. Hava gücünün doğal afetlerde kullanılmasına ilişkin

olan diğ er konu g örüş meler neticesinde oluşturulmuştur. Bu g örüş meler Türk Hava Kuvvetleri'nde uzun seneler C-130 uçağı seyrüsefer uçucusu olarak görev yapmış olan Osman Macar ve Ü mit Soydan ile ayrı şekilde gerçekleştirilmiştir. G örüş meler yapılandırılmamış g örüş me şeklinde icra edilmiştir. G örüş ülen kişiler yapmış oldukları görevlerdeki tecrübelerini ifade etmiştir. G örüş melerin neticesinde hava gücünün operasyonel boyutunun haricinde, yapmış olduğı insani görevler ile ilgili faydalı bilgiler elde edilmiştir. Hava gücünün sürekli olarak işleyen bir yapıda olduğı, insani kriz anlarında hız ve erişim yeteneğı sayesinde en önemli unsur olduğı, birçok farklı görevi yerine getirebildiğı ve ülkelerin saygınlığı açısından önemli bir unsur olduğı yapılan bu g örüş melerden elde edilen başlıca sonuçlar olmuştur.

Hava gücü ve siber güvenlik ilişkisi çalışmada ele alınan diğ er bir konudur. Siber güvenlik konusu son senelerde sıklıkla gündeme gelen, birçok saldırının ve terör olayının gerçekleştiğı bir alan haline gelmiştir. Siber uzay denilen siber alan, her türlü alan ile ilişkili bir yapıdadır. Siber uzay sahasının etkinliğinden faydalanılırken aynı zamanda elektromanyetik bir alan da kullanılır. Bu kullanımı ile siber elektronik ve operasyonel kullanımı ile siber elektronik harp kavramları ortaya çıkmaktadır. 2001 senesinde yapılan operasyon esnasında Afganistan'da hava gücü bu amaçla kullanılmıştır. UH-60 Black Hawk helikopteri siber elektronik bir platform olarak kullanılmış ve istihbarat amaçlı görevlerde bulunmuştur. Hava gücünün siber uzayda kullanıldığı diğ er görev ise SEAD (Suppression of Enemy Air Defenses)'dir. Buradaki amaç dost unsurlar taarruz halindeyken, düşman sistemlerin onları tespit etmesini ortadan kaldırmaktır. Bu amaçla düşman unsurlar üzerinde baskı kurularak yaptıkları faaliyetler sekteye uğratılır ve dost unsurların başarı şansı artırılır. Hava gücünün teknolojik temelli bir güç olduğı ve yaptığı tüm görevlerin teknolojik vasıtalarla yapıldığı düşünöldüğünde siber güvenlik hava gücü unsurları açısından büyük bir risk oluşturmaktadır. Bir devletin siber vasıtaları kendi lehine kullanabilmesi mümkündür fakat tam tersinin gerçekleşmesi de birçok defa yaşanmış bir durumdur. Bu nedenle hava gücü unsurlarının siber uzayda uğrayabilecekleri saldırılara karşı son derece dikkatli olunmalı, bununla ilgili bütün teknolojik donanımlar temin edilmeli ve gerekli olan bütün tedbirler titizlikle uygulanmalıdır.

“Hava gücünün güncel tehditlere karşı kullanılması ile yapmış olduğı katkılar nelerdir?” sorusu ile hava gücünün ulusal güvenliğ e sağlamış olduğı

katkıların vurgulanması amaçlanmıştır. Hava gücünün sağlamış olduğu başlıca katkılar caydırıcılık sağlaması, yumuşak güç vasıtası olarak kullanılması, istihbarat amacı ile kullanılması ile insani kriz anlarında ve diğer olaylarda yapmış olduğu etkin görevlerdir. Hava gücü unsurları genel olarak savaş durumları veya operasyonlar ile bir arada düşünülmekte ve taarruzi yönü daha ön planda kalmaktadır. Bu tarz görevlendirmelerde, hava gücü caydırıcılık sağlayan bir güç unsuru olarak faaliyet göstermektedir. Bu da askeri gücün, sert güç boyutunu ortaya koymaktadır. Fakat hava gücü sadece sert güç boyutu ile değil, yumuşak güç boyutu ile de birçok görevi yerine getirmektedir. Genel olarak askeri güç unsurlarının doğası gereği, hava gücünün ilk amacı sert güç boyutu ile düşmana korku vermek ve caydırıcı bir güç unsuru oluşturmaktır. Fakat barış dönemi göz önüne alındığında hava gücünün bu dönemde yumuşak güç unsuru boyutunun daha fazla ön planda olduğu ve birçok görevi yerine getirdiği gözükmemektedir. Yapılan görüşmelerde bu düşünceleri doğrulayan birçok örnek olay aktarılmıştır. Hava gücünün yumuşak güç boyutunun ön planda olması, bir ülkeye saygınlık anlamında olumlu katkılar sağlamaktadır. 2002 senesinde İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri, Afganistan'daki hacıları Afganistan'ın yeterli imkânı olmadığı için Mekke'ye götürmüştür. Bu sayede bölge insanı üzerinde olumlu düşünceler oluşturulmuş ve hava gücü yumuşak güç unsuru olarak kullanılmıştır. Bunların yanında hava gücü unsurları istihbarat-keşif-gözetleme unsurları ile bir ülkenin etkin haberleşme gücüne büyük katkı sağlamaktadır. Son senelerde gelişen uydu teknolojileri sayesinde hava gücü unsurlarının ülke haberleşme vasıtaları içerisinde payı önemli ölçüde artmıştır. Teknoloji temelli bir unsur olan hava gücü, bu sayede yapılan görevlerde daha etkin olmaktadır. Hassas angajman özelliği sayesinde istenmeyen hasar ve kayıpların yaşanma olasılığı daha düşük olmaktadır. Özellikle insansız hava araçlarının kullanımının artmasıyla daha az insan gücünün kullanıldığı bir güç unsuru haline dönüşen hava gücü, bu sayede personel kaybı riskini de önemli ölçüde azaltmaktadır. Personelin daha az kullanılması hava gücünün planlamalarda daha fazla yer almasına neden olmaktadır. ABD'de hava kuvvetlerine ayrılan bütçenin son senelerde arttığı ve kara kuvvetlerine ayrılan bütçenin düşürüldüğü ortadadır. Askeri alanda dünyanın öncüsü konumunda bulunan ABD'nin yapmış olduğu bütçe planlamalarının dikkate alınması gerekmektedir. Buna uygun olarak askeri unsurlar içerisinde hava kuvvetlerinin ve hava gücü unsurlarının payı arttırılmalıdır. Bu değişimin temelinde hava gücü unsurları ile daha az personel kullanılması ve daha az kayıp elde edilmesi yatmaktadır. 2020 senesinde ABD'nin hava unsurları içinde

insansız hava araçlarının payının yarı yarıya olacağı öngörülmektedir. Beklenen bu değişim göz önüne alındığında, küçük kuvvetlerle etki sağlama adına atılan adımlar ve personel ihtiyacını en aza indirgeyerek, olası operasyon ve savaşlarda yaşanabilecek kayıpları mümkün olduğu kadar önleme prensiplerinin daha fazla önemseneceği ortaya çıkmaktadır. Bahsedilen bu etkileri en kolay şekilde sağlayacak olan hava gücü unsurlarının, askeri güç unsurları içindeki payının gelecekte daha fazla olması beklenmektedir.

Hava gücünün ulusal güvenliğe yönelik var olan tehditlere karşı, bünyesinde barındırdığı birçok unsur ile önemli katkılar yaptığı, birçok örnek olay ile ifade edilmiştir. Hava gücü hem askeri yönü, hem de insani yardım gibi operasyonel olmayan yönleri olan bir unsurdur. Harp döneminde veya barış döneminde sürekli olarak etkin görevler icra edebilmesi hava gücünün önemini daha da arttırmaktadır. Olabilecek krizlere en hızlı şekilde cevap verebilme özelliği hava gücünü ayrıcalıklı bir konuma getirmektedir. Genel olarak ifade edilen hususlar göz önüne alındığında, hava gücü ulusal güvenliğe yönelik tehditlere karşı barış, kriz, savaş ve savaş sonrası dönemde diğer ulusal güç unsurlarıyla yeri doldurulamayacak şekilde birçok fayda sağlamaktadır. Bu nedenle hava gücü ulusal güvenliğin sağlanması adına önemli bir unsur olarak görev yapmaktadır. Bu konu ile ilgili çalışma yapmak isteyen kişiler için “Günümüzdeki istihbarat faaliyetlerinde hava gücü vasıtalarının yeri” konusu güzel bir çalışma alanı olacaktır. Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk’ün havacılıkla ilgili şu sözü her zaman önemsenmeli ve yapılan çalışmalar bu düşünceye göre şekillendirilmelidir: “İstikbal göklerde dir. Göklerini koruyamayan uluslar, yarınlardan asla emin olamazlar.”

KAYNAKÇA

ABBOTT, Patrick Leon. **Natural Disasters (8 th Edition)**, New York, McGraw-Hill, 2012.

ABD Savaş Gemileri Yemen Yolunda. 14 Mayıs 2015
<<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/28790697.asp>>.

AHMAD, Irfan. Role of Airpower For Counterinsurgency in Afghanistan and FATA (Federally Administered Tribal Areas). California. Naval Postgraduate School. 2009. 20 Ocak 2015
<http://edocs.nps.edu/npspubs/scholarly/theses/2009/Jun/09Jun_Ahmad.pdf>.

AKAR, Sevdâ. “Doğal Afetlerin Kamu Maliyesine ve Makro Ekonomiye Etkileri: Türkiye Değerlendirmesi”. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi. Sayı.21. 2013. 185-206. 10 Mart 2015 <http://www.bjmer.net/Makaleler/2101698769_10%20-%20jmer197%20185-206.pdf>.

AKÇADAĞ, Emine. ABD’nin Kamu Diplomasisi Stratejisi: Akıllı Güç. 12 Kasım 2014 <<http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/abdkdstratejisi.pdf>>.

AKKURT, Mehmet. **Afganistan’ın Yapılanmasında Siyasi ve Ekonomik Stratejiler**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005.

ALBAYRAK, Gökhan. Siber Uzay ve Uluslar Arası Hukuk: Siber Savaş Çağı. Ankara Strateji Enstitüsü. 2013. 10 Aralık 2014 <<http://www.ankarastrateji.org/misafir-yazar/siber-uzay-ve-uluslar-arasi-hukuk-siber-savas-cagi-15/>>.

AL-KHUZAA’I, Qaa’id K.M. “The Use of Airpower in Combating Terrorism in Iraq”. Air & Space Power Journal. Vol.23. No.1. Spring 2009. 11-19. 12 Ekim 2014 <<http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj/apj09/spr09/alkhuzaai.html>>.

ARDA, Erhan (Ed.). **Sosyal Bilimler El Sözlüğü**. İstanbul, Alfa Basım Yayın Dağıtım, 2003.

ARI, Tayyar. **Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği (8. Baskı)**, Bursa, MKM Yayıncılık, 2013.

AUSTRALIANPOLITICS. Bush Addresses The Nation To Announce Attacks On Afghanistan. 2001. 22 Mart 2015 <<http://www.australianpolitics.com/news/2001/01-10-07.shtml>>.

AYDIN, Murat. **5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu Çerçevesinde Kaçakçılık Fiilleri ve Yaptırımları**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012.

AYDOĞAN, Bekir. Güç Kavramı ve Kamu Diplomasisi. 2011. 10 Ekim 2014 <http://politikadergisi.com/sites/default/files/guc_kavrami_ve_kamu_diplomasisi_-_bekir_aydogan-pdf.pdf>.

AYRE, S.J. ve J.F. HOUGH . Air Power in Irregular Warfare. California. Naval Postgraduate School. 2012. 10 Ekim 2014 <http://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/27788/12Dec_Ayre_Hough.pdf?sequence=1>.

BAKAN, Zerrin Ayşe. “Soğuk Savaş Sonrasında Yeni Güvenlik Teorileri ve Türkiye’nin Güvenlik Algılamaları.” 21. Yüzyıl Dergisi. Sayı:3. 2007. 35-50. 22 Ekim 2014 <<http://www.21yuzyildergisi.com/assets/uploads/files/61.pdf>>.

BAL, İhsan. **Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komplo Teorileri**, Ankara, USAK Yayınları, 2006.

BAL, Mehmet Ali. **Modern Devlet ve Güvenlik**, İstanbul, IQ Kültür Sanat, 2003.

BALDWIN, David A. “Güvenlik Kavramı”, (Çev. Çiğdem ŞAHİN), K. KASIM ve Z. BAKAN, **Uluslararası Güvenlik Sorunları**, Ankara, ASAM Yayınları, 2004, 1-36.

BALKAN, Celil. **Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye’nin Ulusal Güvenlik Sorunları**, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2006.

BALL, Gregory. Operation Enduring Freedom. Air Force Historical Studies Office. 2014. 22 Mart 2015 <<http://www.afhso.af.mil/topics/factsheets/factsheet.asp?id=18634>>.

BASSIL, Youssef. “The 2003 Iraq War: Operations, Causes, and Consequences”. Journal of Humanities and Social Sciences (JHSS). Volume:4. Issue:5. Kasım-Aralık 2012. 29-47. 13 Mart 2015 <<http://www.lacsc.org/papers/papera1.pdf>>.

BAUMANN, Florian. Energy Security as Multidimensional Concept. Center for Applied Policy Research. No: 1. 2008. 4 Kasım 2014 <http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2009/784/pdf/CAP_Policy_Analysis_2008_01.pdf>.

BAYLIS, John ve diğerleri. **The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations (Fifth Edition)**, New York, Oxford University Press, 2011.

BAYRAKTAR, Fethullah. “Bir Ütopya Olarak Kolektif Güvenlik Sistemi Ya Da Birleşmiş Milletler Ne İşe Yarar”. Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. Cilt.16. Sayı.1-2. 2012. 21-33. 2 Kasım 2014 <http://www.erzincan.edu.tr/birim/HukukDergi/makale/2012_XVI_1.2.pdf>.

BERKOWITZ, M. ve P.G. BOCK. “The Emerging Field of National Security”. World Politics. Vol.19. No.1. 1966. 122-136. 13 Kasım 2014 <<http://0-www.jstor.org.library.metu.edu.tr/stable/pdfplus/2009846.pdf?acceptTC=true&jpdConfirm=true>>.

BERNECKER, Josef ve diğerleri. **Air Power Fast, Flexible and Cost Effective: The EURAC Perspective**, 1996.

BIÇAKÇI, Salih. “NATO’nun Gelişen Tehdit Algısı: 21. Yüzyılda Siber Güvenlik”. Uluslararası İlişkiler. Cilt.10. Sayı.40. Kış 2014. 101-130. 14 Aralık 2014

<http://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CBsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.researchgate.net%2Fprofile%2FSalih_Bicakci%2Fpublication%2F265215624_NATOs_Emerging_Threat_Perception_Cyber_Security_in_the_21st_Century%2Flinks%2F540598b30cf2bba34c1d5c69.pdf&ei=aXgtVcKcIOmeywP9-4DoCA&usg=AFQjCNHt3_PVMAtdkR5Q6WxrvtRrFtvKjA&sig2=7-muYqdnd_ACvewverqfsA&bvm=bv.90790515,d.bGQ>.

BIDDLE, Stephen D. **Military Power: Explaining Victory and Defeat in Modern Battle**, Princeton, Princeton University Press, 2004.

BİRDİŞLİ, Fikret. “Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel ve Düşünsel Temelleri”. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı.31. 2011. 149-169. 22 Ekim 2014 <http://sbe.erciyes.edu.tr/dergi/2011-2/8-%20_149-169.%20syf._.pdf>.

BJERGO, Tore (Ed.). **Root Causes of Terrorism: Myths, Reality and Ways of Forward**, Oxon, Routledge, 2005.

BLACK, Jeremy. **War and Technology**, Indiana, Indiana University Press, 2013.

BOLLIER, David. **The Rise of Netpolitik. How the Internet is Changing International Politics and Diplomacy. A Report of the Eleventh Annual Aspen Institute**, Roundtable on Information Technology, Washington, The Aspen Institute, 2003.

BOOTH, K. ve P. VALE. “Critical Security Studies and Regional Insecurity: The case of Southern Africa”, K. KRAUSE ve M.C. WILLIAMS (Ed.), **Critical Security Studies: Concepts and Cases**, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1997, 329-359.

BORN, Hans (Ed.). **Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi: İlkeler, Mekanizmalar ve Uygulamalar**, (Çev. Esra KALİBER ve Alper KALİBER), Ankara, TESEV, 2003.

BM. General Assembly. A/RES/49/60. 1994. 19 Mart 2015 <<http://www.un.org/documents/ga/res/49/a49r060.htm>>.

BP Statistical Review of World Energy June 2014(BP). 2014. 15 Mart 2015 <<http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/Energy-economics/statistical-review-2014/BP-statistical-review-of-world-energy-2014-full-report.pdf>>.

BRAUCH, H.G. “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, (Çev. Zeynep ARKAN), **Uluslararası İlişkiler**, Cilt. 5, Sayı. 18, 2008, 1-49.

BROSHEAR, Nathan D. Airmen Fly Predator in Controlled Airspace Over Haiti. 2010. 22 Mart 2015 <<http://www.af.mil/News/ArticleDisplay/tabid/223/Article/117786/airmen-fly-predator-in-controlled-airspace-over-haiti.aspx>>.

BUCKLEY, John. **Air Power in The Age of Total War**, Londra, UCL Press, 1999.

BUZAN, Barry. **People, States, and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era**, New York, Harvester Wheatsheaf, 1991.

BÜYÜKÖZTÜRK, Şener ve diğerleri. **Bilimsel Araştırma Yöntemleri (13. Baskı)**, Ankara, Pegem Akademi, 2012.

BYERS, Michael. **Soykırımdan Sonkırıma Savaş Hukuku**, (Çev. Hasret DİKİCİ BİLGİN), İstanbul, Detay Yayıncılık, 2007.

CANATAN, Burhanettin. **Ansiklopedik Terimler Sözlüğü: Psikoloji, Eğitim Psikolojisi, Sosyoloji, Eğitim Sosyolojisi, Felsefe, Mantık, Ahlak, Estetik, Eğitim ve Öğretimle İlgili Terimlerin Açıklamaları**, MEB Yayınları, 1966.

CARTER, William R. "Air Power in the Battle of the Bulge: A Theater Campaign Perspective". *Airpower Journal*. 1989. 20 Ekim 2014 <<http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj/apj89/win89/carter.html>>.

CECCHINE, Gary ve diğerleri. The U.S. Military Response to the 2010 Haiti Earthquake: Considerations for Army Leaders. RAND Corporation. 2013. 22 Şubat 2015 <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR300/RR304/RAND_RR304.pdf>.

Central Europe Pipeline System (CEPS). 14 Mayıs 2015 <http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49151.htm>.

CLODFELTER, Mark. "Theory, Implementation, and the Future of Airpower". *Air & Space Power Journal*. September-October 2014. 118-127. 10 Ekim 2014 <<http://www.airpower.au.af.mil/digital/pdf/articles/2014-Sep-Oct/V-Clodfelter.pdf>>.

COADY, Tony (C.A.J). "Terrorism", L. C. BECKER ve C. B. BECKER(Ed.), **Encyclopedia of Ethics (2nd Edition)**, New York, Routledge, 2001, 1696-1699.

COLLINS, Joseph J. **Understanding War in Afghanistan**, Washington, National Defense University Press, 2011.

COMBS, Cindy C. **Terrorism in the Twenty-First Century (6th Edition)**, New York, Pearson Education, 2011.

COOPER, John C. "The Fundamentals of Air Power", E.M. EMME, **The Impact of Air Power**, New Jersey, D.Van Nostrand Company, 1948, 128-135.

CORDESMAN, Anthony H. **The Lessons of Afghanistan: War Fighting, Intelligence, and Force Transformation**, Washington, CSIS Press, 2002.

CORDESMAN, Anthony H. The Lessons of the Iraq War: Main Report. Center for Strategic and International Studies (CSIS). 2003. 4 Şubat 2015 <http://csis.org/files/media/csis/pubs/iraq_instantlessons.pdf>.

CORDESMAN, A.H. ve P. BAETJER. The Ongoing Lessons of Afghanistan: Warfighting, Intelligence, Force Transformation, and Nation Building. Washington.

Center for Strategic and International Studies (CSIS). 2004. 6 Şubat 2015
<<http://csis.org/files/media/csis/pubs/afghanlessons.pdf>>.

CROWFORD, B. ve R.D. LIPSCHUTZ, R.D. “Discourses of War: Security and the Case of Yugoslavia”, K. KRAUSE ve M.C. WILLIAMS (Ed.), **Critical Security Studies: Concepts and Cases**, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1997, 149-187.

ÇELEBİ, Özlen. “Güvenlik”, H. ÇAKMAK (Ed.), **Uluslararası İlişkiler “Giriş, Kavramlar ve Teoriler”**, Ankara, Platin Yayınları, 2007, 70-76.

ÇETİNKAYA, Şeref. “Güvenlik algılaması ve uluslararası ilişkiler teorilerinin güvenliğe bakış açıları”. 21. Yüzyılda Sosyal Bilimler. Sayı:2. Aralık-Ocak-Şubat 2012-2013. 239-260. 20 Ekim 2014
<http://www.21yuzyildasosyalbilimler.com/assets/uploads/files/seref-cetinkaya-pdf_18032013.pdf>.

DADKHAH, Lara M. “Close Air Support and Civilian Casualties in Afghanistan”. Small Wars Journal. December 2008. 3 Mart 2015
<<http://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/160-dadkhah.pdf?q=mag/docs-temp/160-dadkhah.pdf>>.

DAĞ, Ahmet Emin. **Uluslararası ilişkiler ve diplomasi sözlüğü (3. Baskı)**, İstanbul, Ağaç Kitabevi Yayınları, 2009.

DALE, Catherine. Operation Iraqi Freedom: Strategies, Approaches, Results, and Issues for Congress. Congressional Research Service. 2008. 20 Mart 2015
<<https://fas.org/sgp/crs/mideast/RL34387.pdf>>.

DEDEOĞLU, Beril. **Uluslararası güvenlik ve strateji (3. Baskı)**, İstanbul, YeniYüzyıl Yayınları, 2008.

DELTUVA, Janet. “Duty First During the 9/11 Attack on the Pentagon”, D.M. HAUGEN ve M.J. BOX (Ed.), **Terrorism**, Farmington Hills, Greenhaven Press, 2006, 52-58.

DEMİR, Ö. ve M. ACAR. **Sosyal Bilimler Sözlüğü (2. Baskı)**, Ankara, Vadi Yayınları, 1997.

DEPTULA, David A. “The Future of Air Power”, J.A. OLSEN (Ed.), **Global Air Power**, Virginia, Potomac Books , 2011, 409-417.

DEVELLİOĞLU, Ferit. **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat (30. Baskı)**, Ankara, Aydın Kitabevi, 2013.

DOUHET, Giulio. The Command of The Air (Çev: Dino FERRARI). 1983. 25 Ekim 2014
<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/readings/command_of_the_air.pdf>.

DUNNE, T. ve N.J. WHEELER. “ ‘We The People’: Contending Discourses of Security in Human Rights Theory and Practice”. International Relations. Vol.18. No.1. Mart 2004. 9-23. 12 Kasım 2014

<<http://cadair.aber.ac.uk/dspace/bitstream/handle/2160/1972/We%20the%20Peoples.pdf?sequence=1>>.

EGELİ, Sıtkı. **Taktik Balistik Füzele ve Türkiye**, Ankara, Punto Matbaası, 1993.

EGELİ, S. ve S. GÜVENÇ. “NATO’nun Füze Savunma Sistemi ve Türkiye”. *Ortadoğu Analiz*. Cilt.4. Sayı.40. 2012. 19-30. 12 Ocak 2015, <http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2012410_kapakkonusu2.pdf>.

ELKHOLY, J. ve M. GAD-EL-HAK. “Large-Scale Disasters: Perspectives on Medical Response”, M. GAD-EL-HAK (Ed.), **Large-Scale Disasters: Prediction, Control and Mitigation**, Cambridge, Cambridge University Press, 2008, 147-161.

EMMERS, Ralf. “Securitization”. A. COLLINS(Ed.), **Contemporary Security Studies**, New York, Oxford University Press, 2007, 109-127.

EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ. **Kaçakçılık ve Sahtecilik Olaylarının Genel Değerlendirmesi**, Ankara, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, 1997.

ERDURMAZ, Ali Serdar. **Orta Doğu’daki Kitle İmha Silahları, Silahların Kontrolü ve Türkiye**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 2003.

ERTEN, Y. ve C. ARDALI. “Saldırganlık, Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları”, **Cogito: Şiddet**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, Sayı.6-7, 1996.

FAS. Joint Direct Attack Munition (JDAM) GBU-29, GBU-30, GBU-31, GBU-32. 14 Mayıs 2015 <<http://fas.org/man/dod-101/sys/smart/jdam.htm>>.

FLIGHTGLOBAL. World Air Forces 2015: Special Report. 2015. 5 Ocak 2015 <<http://www.flightglobal.com/products/insight/>>.

FM 3-100 CHEMICAL OPERATIONS PRINCIPLES AND FUNDAMENTALS. Washington: Headquarters Department of The Army. 1996. 20 Mart 2015 <<http://www.globalsecurity.org/wmd/library/policy/army/fm/3-100/index.html>>.

FRASER, D.M. ve W.S. HERTZELLE. “Haiti Relief: An International Effort Enabled Through Air,Space, and Cyberspace”. *Air&Space Power Journal*. Volume.24. No.4. 2010. 5-13. 3 Şubat 2015 <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj/apj10/win10/2010_4.pdf>.

FRENCH WHITE PAPER. Defence and National Security. 2013. 5 Ocak 2015 <<http://www.rpfrance-otan.org/White-Paper-on-defence-and>>.

GAD-EL-HAK, Mohamed (Ed.). **Large-Scale Disasters: Prediction, Control and Mitigation**, Cambridge, Cambridge University Press, 2008.

GALLAHER, Michael P. ve diğerleri. **Cyber Security: Economic Strategies and Public Policy Alternatives**, Cheltenham, Edward Elgar Publishing Limited, 2008.

GELLNER, Ernest. **Uluslar ve Ulusçuluk**, (Çev. Büşra ERSANLI BEHAR ve Günay Göksu ÖZDOĞAN), İstanbul, İnsan Yayınları, 1992.

GILPIN, Robert. **Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası (3. Baskı)**, (Çev. Murat DURAN ve diğerleri), Ankara, Kripto Basım Yayın Dağıtım, 2013

GOODIN, Robert E. **What's Wrong with Terrorism?**, Oxford, Polity, 2006.

GOOGLE MAPS. 12 Mart 2015
<<https://www.google.com/maps/place/Haiti/@19.0558463,-73.0513322,8z/data=!4m2!3m1!1s0x8eb6c6f37fcbbb11:0xb51438b24c54gof6d3>>.

GOYET, Claude de Ville de ve diğerleri. Health response to the earthquake in Haiti January 2010: Lessons to be learned for the next massive sudden-onset disaster. Pan American Health Organization. 2011. 10 Mart 2015
<<http://new.paho.org/disasters/dmdocuments/HealthResponseHaitiEarthq.pdf>>.

GRAY, Colin S. **War, Peace And International Relations: An Introduction to Strategic History**, Abingdon, Routledge, 2007.

GRIFFITHS, M. ve T O'CALLAGHAN. **International Relations: The Key Concepts**, London, Routledge, 2002.

HAAS, Marcel De. **Russian Security and Air Power 1992-2002**, Londra, Frank Cass, 2004.

HAFTENDORN, Helga. "The Security Puzzle: Theory-Building and Discipline-Building in International Security". International Studies Quarterly. Vol.35. No.1. Mart 1991. 3-17. 10 Kasım 2014 <<http://0-www.jstor.org.library.metu.edu.tr/stable/pdfplus/2600386.pdf?acceptTC=true&jpdConfirm=true>>.

HAGHIGHI, Sanam S. **Energy Security: The External Legal Relations of The European Union With Major Oil and Gas Supplying Countries**, Portland, Hart Publishing, 2007.

HAVA KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI (HVKK). 2014. 25 Aralık 2014
<<http://www.hvkk.tsk.tr/TR/HaberDetay.aspx?IcerikID=6411&ID=93>>.

HARRISON, Glennon J. Unmanned Aircraft Systems(UAS): Manufacturing Trends. Congressional Research Service. 2013. 5 Ocak 2015
<<http://fpc.state.gov/documents/organization/203882.pdf>>.

HEKİM, H. ve O. BAŞIBÜYÜK. "Siber Suçlar ve Türkiye'nin Siber Güvenlik Politikaları". Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi. 4(2). 2013. 135-158. 7 Şubat 2015
<<http://utsam.org/images/upload/attachment/cilt4/Sayi2/Siber%20Su%C3%A7lar%20ve%20T%C3%BCrkiye%E2%80%99nin%20Siber%20G%C3%BCvenlik%20Politikalar%C4%B1.pdf>>.

HEYWOOD, Andrew. **Siyaset (6. Baskı)**, (Çev. Bekir Berat ÖZİPEK ve diğerleri), Ankara, Adres Yayınları, 2012.

HOLSTI, Kalevi J. "The Concept of Power in the Study of International Relations". Background. Vol.7. No.4. Şubat 1964. 179-194. 12 Kasım 2014 <<http://0->

www.jstor.org.library.metu.edu.tr/stable/pdfplus/3013644.pdf?acceptTC=true&jpdConfirm=true>.

HOROWITZ, Michael C. **The Diffusion of Military Power: Causes and Consequences for International Politics**, Princeton, Princeton University Press, 2010.

HYNDMAN, D. ve D. HYNDMAN. **Natural Hazards and Disasters**, Belmont, Thomson Brooks/Cole, 2006.

IEEE (Instituto Espanol de Estudios Estrategicos). The evolution of the concept of security. (Çev. Patricia LASARTE). 2011. 27 Ekim 2014 <http://www.ieee.es/en/Galerias/fichero/docs_marco/2011/DIEEEM05-2011_EvolutionConceptSecurity_ENGLISH.pdf>.

INTERNATIONAL ENERGY AGENCY (IEA). Energy Security. 21 Nisan 2015 <<http://www.iea.org/topics/energysecurity/>>.

İSPANYA ULUSAL GÜVENLİK STRATEJİSİ. Spain The National Security Strategy: Sharing a Common Project. 2013. 7 Ocak 2015 <<http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=177647>>.

JOINT PUBLICATION 1-02. Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms. 2015. 22 Mart 2015 <http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp1_02.pdf>.

JOINT PUBLICATION 3-40. Countering Weapons of Mass Destruction. 2014. Erişim tarihi: 12 Ocak 2015, <http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp3_40.pdf>.

KAINIKARA, Sanu. **Air Power in the Protection of Territorial Areas**, Canberra, Air Power Development Center, 2006.

KAINIKARA, Sanu. **Air Power For Australia's Security: More Than The Three Block War**, Chief Of Air Force Occasional Papers, Paper No.1, Canberra, Air Power Development Center, 2007.

KAINIKARA, Sanu. **Essays on AIR POWER**, Canberra, Air Power Development Center, 2012.

KALIN, İbrahim. Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi. 18 Ekim 2014 <<http://kdk.gov.tr/sag/turk-dis-politikasi-ve-kamu-diplomasisi/20>>.

KARABULUT, Bilal. **Güvenlik: Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek**, Ankara, Barış Kitapevi, 2011.

KARABULUT, Bilal. **Strateji Jeostrateji Jeopolitik: Jeostrateji ve Jeopolitiğin Ülke Dış Politikalarındaki Yeri ve Türkiye**, Ankara, Barış Kitap, 2013.

KARDAŞ, Tuncay. "Güvenlik: Kimin Güvenliği ve Nasıl?", Z. DAĞI (Der.), **Uluslararası Politikayı Anlamak: Ulus-Devlet'ten Küreselleşmeye**, İstanbul, Alfa Yayınevi, 2007, 125-152.

KAVANAGH, Brian ve diğerleri. "Air Power An Australian Approach". Defence Force Journal. No: 85. Kasım-Aralık 1990. 11-18. 12 Ekim 2014 <http://www.adfjournal.adc.edu.au/UserFiles/issues/85%201990%20Nov_Dec.pdf>.

KILIÇ, Y.S. ve E. ABUNAZ. "Siber ve Elektronik Harbin Buluşması: Siber Elektronik Harp", **Hava Kuvvetleri Dergisi**, 2015, 52-57.

KILIÇBAY, Mehmet Ali. **Uyruktan Vatandaş, Geçimden İktisada**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1996.

KIZILKAPLAN, Barkın. Bir Akıllı Güç Manifestosu: Obama!. BİLGESAM. 2009. 13 Nisan 2015 <<http://www.bilgesam.org/incele/1016/-bir-akilli-guc-manifestosu--obama!/#.VSwadfmsWE8>>.

KİBAROĞLU, Mustafa. "11 Eylül Ardından Strateji, Tehdit ve Caydırıcılık". Foreign Policy. Ocak 2002. 1-11. 2 Kasım 2014 <<http://www.mustafakibaroglu.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/Kibaroglu-11EylulArdndanStratejiTehditCaydiricilik-22dec01.pdf>>.

KOCACIK, Faruk. "Şiddet Olgusu Üzerine". Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. Cilt.2. Sayı.1. 2001. 1-7. 2 Kasım 2014 <<http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/88.pdf>>.

KOÇEL, Tamer. **İşletme Yöneticiliği (13. Baskı)**, İstanbul, Beta Basım Yayım, 2011.

KOM. **Kaçakçılık ve Organize Suç Terimleri**, Ankara, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2002.

KOYUNCU, Çiğdem Aydın. "Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Güvenlik Konusunun Analizi". Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. Cilt.67. No.1. 2012. 111-139. 15 Ekim 2014 <<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/1646/17594.pdf>>.

KRAHMANN, Elke. "From State to Non-State Actors. The Emerge of Security Governance", E. KRAHMANN (Ed.), **New Threats and New Actors in International Security**, New York, Palgrave Macmillan, 2005, 3-19.

KÜÇÜKŞAHİN, A. ve T. AKKAN. "Değişen Güvenlik Algılamaları Işığında Tehdit ve Asimetrik Tehdit". Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi. Yıl.3. Sayı.5. 41-67. 5 Ocak 2015 <http://www.harpak.edu.tr/saren2/files/GSD/guv_str_sayi_5_haziran2007.pdf>.

LAMBETH, Benjamin S. **Air Power Against Terror: America's Conduct of Operation Enduring Freedom**, Washington. Rand Corporation, 2005.

LAMBORN A. C. ve J. LEPGOLD. **World Politics into the Twenty-First Century: Unique Contexts, Enduring Patterns**, New Jersey, Prentice Hall, 2003.

LEE, Geun. A Theory of Soft Power and Korea's Soft Power Strategy. 2009. 20 Ekim 2014

<http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CB8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.kiep.go.kr%2Finclude%2Ffiledownload.jsp%3Ffname%3D20081031_3_1%2520Lee.pdf%26fpath%3Dnews06&e>

i=SvdHVI_qPNjWaqyDgsgG&usg=AFQjCNGU1uZbj7GS5VSbHF-RPe0CwOy5oQ&bvm=bv.77880786,d.d2s>.

LOWTHER, A.B. ve J.F. FARRELL. "From The Air: Rediscovering Our Raison D'être". Air&Space Power Journal. Vol.26. No.4. Temmuz-Ağustos 2012. 61-102. 18 Ekim 2014 <<http://www.airpower.maxwell.af.mil/digital/PDF/Issues/2012/ASPJ-Jul-Aug-2012.pdf>>.

LULEY, Marc. UAVs around the world... an analysis of where the growth is. GE Aviation. 2012. 5 Ocak 2015 <<http://www.theskywardblog.com/2012/06/uavs-world-%E2%80%A6-analysis-growth-3/>>.

MARGESSON, R. ve M. TAFT-MORALES. Haiti Eartquake: Crisis and Response. Congressional Research Service. 2010. 10 Mart 2015 <<http://fas.org/srg/crs/row/R41023.pdf>>.

MEILINGER, Phillip S. "Alexander P.de Seversky". Air & Space Power Journal. Volume. 16. No.4. Winter 2002. 8. 19 Nisan 2015 <<http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj/apj02/win02/Win02.pdf>>.

MERRIAM WEBSTER DICTIONARY. Siber kavramı. 21 Mart 2015 <<http://www.merriam-webster.com/dictionary/cyber>>.

MILLER, David. World Opinion Opposes. Global Policy Forum. 2001. 10 Mart 2015 <<https://www.globalpolicy.org/component/content/article/154/26553.html>>.

MİNEL, Ümit. PKK'ya Gayrinizami Harp'i Kim Öğretiyor?. Politika Dergisi. 2010. 15 Aralık 2014 <<http://www.politikadergisi.com/makale/pkky-gayrinizami-harpi-kim-ogretiyor>>.

MOSELEY, Michael. Operation Iraqi Freedom-By The Numbers: Assessment and Analysis Division. 2003. 27 Ocak 2015 <<http://www.afhso.af.mil/shared/media/document/AFD-130613-025.pdf>>.

MOURADI, Rachel. "Air Power in Irregular Warfare: Lessons from Operations CAST LEAD". Australian Defence Force. No: 191. 2013. 99-108. 5 Şubat 2015 <http://www.adfjournal.adc.edu.au/UserFiles/issues/191%202013%20Jul_Aug.pdf>.

MURFETT, Malcolm H. **Imponderable but Not Inevitable: Warfare in the 20th Century**, California, Praeger Security International, 2010.

MURPHY, Sam Gray. **Air Power and Trans-national Terrorism: The Possibilities, Advantages and Limits to Using Australian Air Power in the 'War on Terror'**, Air Power Development Center, Paper Number:20, Canberra, Air Power Development Center, 2005.

MYLREA, Michael. Brazil's Next Battlefield. 2009. 21 Mart 2015 <<http://www.foreignpolicyjournal.com/2009/11/15/brazils-next-battlefield-cyberspace/>>.

NATIONAL AIR AND SPACE INTELLIGENCE CENTER. Ballistic and Cruise Missile Threat. 2009. 3 Şubat 2015 <<http://www.fas.org/irp/threat/missile/naic/NASIC2009.pdf>>.

NATIONAL STRATEGIC FRAMEWORK FOR CYBERSPACE SECURITY. 2013. 22 Şubat 2015 <<http://www.sicurezza nazionale.gov.it/sisr.nsf/wp-content/uploads/2014/02/italian-national-strategic-framework-for-cyberspace-security.pdf>>.

NATO BİLGİLENDİRME. 2011. 10 Ocak 2015 <http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120207_new-security-challenges-tu.pdf>.

NİŞANYAN, Sevan. **Sözlerin Soyağacı (3. Baskı)**, İstanbul, Adam Yayınları, 2004.

NOYA, Javier. The Symbolic Power of Nations. Real Instituto Elcano. Working Paper (WP). 2005. 12 Kasım 2014 <<http://www.realinstitutoelcano.org/documentos/212/noya212.pdf>>.

NUGENT, J.H. ve M. RAISINGHANI. “Bits and Bytes vs. Bullets and Bombs: A New Form of Warfare”, L.J. JANCZEWSKI ve A.M. COLARIK, **Cyber Warfare and Cyber Terrorism**, New York, Hershey, 2008, 26-35.

NYE, Joseph S. “Soft Power”. Foreign Policy. No. 80. Autumn 1990. 153-171. Erişim tarihi: 20 Ekim 2014, <<http://faculty.maxwell.syr.edu/rdenever/PPA-730-27/Nye%201990.pdf>>.

NYE, Joseph S. **Yumuşak Güç**, (Çev. Rayhan İnan AYDIN), Ankara, Elips Kitap, 2005.

OUTHWAITE, William (Ed.) **The Blackwell Dictionary of Modern Social Thought (Second Edition)**, Cornwall, Blackwell Publishing, 2003.

OWEN, Robert S. “Infrastructures of Cyber Warfare. Cyber Warfare and Cyber Terrorism”, L.J. JANCZEWSKI ve A.M. COLARIK, **Cyber Warfare and Cyber Terrorism**, New York, Hershey, 2008, 35-42.

OWEN, Robert C. **Air Mobility: A Brief History of the American Experience**, Virginia, Potomac Books, 2013.

OWENS, Mackubin Thomas. “In Defense of Classical Geopolitics”. Naval War College Review. Number 4. Sequence 368. Autumn 1999. 59-77. 19 Nisan 2015 <<https://www.usnwc.edu/Publications/Naval-War-College-Review/ArchivedIssues/1990s/1999-Autumn-.aspx>>

ÖZDAĞ, Ümit. **İstihbarat Teorisi**, Ankara, Kripto Yayın, 2013.

ÖZDEMİR, Haluk. “Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme”. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. 63-3. 2008. 113-144. 22 Eylül 2014 <<http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/63/3/7-Ozdemir-Haluk.pdf>>.

PAMİR, Necdet. “Küresel Enerji Politikaları ve Türkiye”, **TMMOB Türkiye 6. Enerji Sempozyumu-Küresel Enerji Politikaları ve Türkiye Gerçeği**, Ankara, Emo, 2007.

PECK, Allen G. “Airpower’s Crucial Role in Irregular Warfare”. *Air & Space Power Journal* . Vol.21. No.2. Summer 2007. 10-16. 18 Ekim 2014 <<http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj/apj07/sum07/peck.html>>.

PHINNEY, Todd R. *Airpower versus Terrorism: Three Case Studies*. Alabama. Air University Press. 2007. 7 Ocak 2015 <http://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCIQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.dtic.mil%2Fcgi-bin%2FGetTRDoc%3FAD%3DADA470486&ei=2CLNVMKLLoTpUsKWg9gG&usg=AFQjCNHMOsWO_0V9o7CTRVJS2y5TJf-B-Q&sig2=YK0ps1h8QqmLc2oSAIgebA&bvm=bv.85076809,d.d24>.

PINDYCK, R.S. ve N. WANG. *The Economic and Policy Consequences of Catastrophes*. 2012. 20 Nisan 2015 <<https://www0.gsb.columbia.edu/faculty/nwang/papers/EconDisastersMarch2012.pdf>>.

PINE, John C. **Natural Hazards Analysis: Reducing the Impact of Disasters**, Boca Raton, CRC Press, 2009.

POLAT, İrfan. 11 Eylül Terör Saldırıları ve Amerika Birleşik Devletlerinin Afganistan Müdahalesi. 2006. 17 Şubat 2015 <<http://eprints.sdu.edu.tr/360/1/TS00521.pdf>>.

PORCHE, Isaac R. ve diğerleri. *Redefining Information Warfare Boundaries For An Army in A Wireless World*. RAND Corporation. 2013. 10 Mart 2015 <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/MG1100/MG1113/RAND_MG1113.pdf>.

POSSONY, Stefan T. “Elements of Air Power”, E.M. EMME, **The Impact of Air Power**, New Jersey, D.Van Nostrand Company, 1949, 135-145.

PRIMORATZ, Igor. “What is Terrorism?”, I. PRIMORATZ (Ed.), **Terrorism: The Philosophical Issues**, New York, Palgrave Macmillan, 2004, 15-31.

PRONINSKA, Kamila. “Energy and Security: Regional and Global Dimensions”. *SIPRI Yearbook 2007:Armaments, Disarmament and International Security*. 2007. 215-240. 15 Mart 2015 <<http://www.sipri.org/yearbook/2007/files/SIPRIYB0706.pdf>>.

READ, Derek. “Airpower in COIN: Can Airpower Make a Significant Contribution to Counter-Insurgency?”. *Defence Studies*. Vol.10. No.1-2. Mart-Haziran 2010. 126-151. 5 Aralık 2014 <<http://0-eds.a.ebscohost.com.library.metu.edu.tr/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=46198426-9820-4add-b551-6685546c3e81%40sessionmgr4004&hid=4208>>.

RENCORET, Nicole ve diğerleri. *Haiti Eartquake Response: Context Analysis*. 2010. 2 Mart 2015

<<http://hhi.harvard.edu/sites/default/files/In%20Line%20Images/programs%20-%20hum%20effectiveness%20-%20earthquake%20-%20response.pdf>>.

RHODES, Richard. **The Making of The Atomic Bomb**, New York, Simon & Schuster Paperbacks, 2012.

RIVERA, Sheila. **Weapons of Mass Destruciton**, Minnesota, Abdo & Daughters, 2003.

ROJEK, Krzysztof. "Is There a New CBRN Threat for NATO?" . The Journal of the JAPCC. Edition 16. 2012. 24-29. 8 Ocak 2015 <http://www.japcc.org/publications/journal/Journal/2012-09-24-Ed-16_web.pdf>.

RUBIN, Michael. Asimetrik Tehdit Kavramı ve Uluslararası Güvenliğe Yansımaları. 5 Ocak 2015 <http://www.vizyon21yy.com/documan/Genel_Konular/Milli%20Guvenlik/Strateji/Asimetrik_Tehdit_Kavrami_ve_Uluslarasi_Guvenlige_Yansimalari.pdf>.

SAPIR, D.Guha ve diğerleri. **Thirty Years of Natural Disasters 1974 – 2003: The Numbers**, Centre for Research on the Epidemillogy of Disasters, UCL Presses Universitaires de Lovuvain, 2004.

SASAOĞLU, Dicle. NATO Müdahalesi ve Sonrasında Afganistan. Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Merkezi (BİLGESAM). No.1176. 2014. 5 Şubat 2015 <<http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-391-2015010861176.pdf>>.

SCHRAMM, D. ve R. DRIES. Natural Hazards: Causes and Effects. Disaster Management Center. University of Wisconsin-Madison. 1986. 21 Nisan 2015 <<http://epdfiles.engr.wisc.edu/dmcweb/BB02NaturalHazardsCausesandEffects.pdf>>.

SEVİM, Cenk. "Küresel Enerji Jeopolitiği ve Enerji Güvenliği". Journal of Yasar University. 26-7. 2012. 4378-4391. 15 Mart 2015 <http://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2012/10/26_Sayi_1_makale_Cenk-Sevim.pdf>.

Siberin Anlamı. 20 Nisan 2015 <<http://siber.nedir.com/>>.

SLOAN, Elinor C. **Modern Military Strategy: An Introduction**, Abingdon, Routledge, 2012.

SLOAN, Stephen. "Terrorism and Asymmetry".L.J. MATTHEWS(Ed.). Challenging the United States Symmetrically and Asymmetrically: Can America Be Defeated? . Carlisle. Strategic Studies Institute of the US Army War College (SSI). 1998. 173-193. 19 Mart 2015 <<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/PUB230.pdf>>.

SLOGGETT, Dave. **A Century of Air Power.The Changing Face of Air Warfare 1912-2012**, Barnsley, Pen&Sword Books, 2013.

SMYTH, Paul. "Airpower and Counterinsurgency: Building on a Proper Foundation". Air&Space Power Journal. Vol.26. No.2. 2011. 115-126. 10 Aralık 2014 <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj/2011/2011-2/2011_2_06_smyth.pdf>.

SÖNMEZ, V. ve F.G. ALACAPINAR. **Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2011.

STANFORD ENCYCLOPEDIA OF PHILOSOPHY. Terrorism. 2015. 10 Ocak 2015 <<http://plato.stanford.edu/entries/terrorism/>>.

STEPHENS, A. “Key Concepts in Air Power”. Australian Defence Force Journal. No. 112. Mayıs-Haziran 1995. 17-27. 20 Ekim 2014 <http://www.adfjournal.adc.edu.au/UserFiles/issues/112%201995%20May_Jun.pdf>

TEDDER, Arthur William. Air Power in War. Alabama. The University of Alabama. 2010. 5 Aralık 2014 <<http://0-eds.a.ebscohost.com.library.metu.edu.tr/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzQyMDI3Nl9fQU41?sid=562cadf5-2043-4d46-8519-83a4c5b3ec2a@sessionmgr4005&vid=0&format=EB&rid=2>>.

TERRIFF, Terry ve diğerleri. **Security Studies Today**, Cambridge, Polity Press, 1999.

TEZKAN, Yılmaz. **Jeopolitikten Milli Güvenliğe**, İstanbul, Ülke Kitapları, 2005.

TIKK, Eneken. “Ten Rules for Cyber Security”. Survial. Vol.53. No.3. Haziran-Temmuz 2011. 119-132. 22 Nisan 2015 <<http://0-eds.a.ebscohost.com.library.metu.edu.tr/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=9351a01e-d82a-41d3-8bd6-3bfdb2595f59%40sessionmgr4002&hid=4208>>.

TOKMAK, Mutlu. Doğal Afetlerde Türk Silahlı Kuvvetleri’nin (TSK) Etkin Kullanımı: Kocaeli ve Van Depremi Örneği. 2012. 10 Ocak 2015 <http://adumilas.adu.edu.tr/web/catalog/file_download.php?file_id=2476>.

TOPAL, Ahmet Hamdi. Uluslararası Hukukta Devlet Destekli Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma. 2004. 10 Şubat 2015 <http://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0CCwQFjAD&url=http%3A%2F%2Ffacikarsiv.ankara.edu.tr%2Fbrowse%2F197%2F479.pdf&ei=KS37VNThN4StU_C0hFA&usq=AFQjCNF9yaT6YmPD638TRfYNUVhPfBqq9g&sig2=rbVqzeL3ijnu7B6dL5ga7A&bvm=bv.87611401,d.d24>.

TOPAL, Ahmet Hamdi. **Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı**, Ankara, Beta Yayınları, 2005.

TOPÇU, Yücel. **Askeri Gücün Değişen İşlevi Ve NATO’nun Var Oluş Gerekçesi (1991-2014)**, İstanbul, 2015.

TOPÇU, Y. ve E. ALMAÇ. “Hava Gücünün Yükselişi ve Harp Prensipleri”, **Savunma Bilimleri Dergisi**, Cilt.13, Sayı.2, 2014, 1-25.

TRENCHARD, Viscount. “Air Power and National Security”, E.M. EMME, **The Impact of Air Power**, New Jersey, D.Van Nostrand Company, 1946, 192-201.

TRISTAM, Pierre. Full Text: President Bush Declares “War on Terror”. 2001. 20 Mart 2015 <http://middleeast.about.com/od/usmideastpolicy/a/bush-war-on-terror-speech_2.htm>.

TÜRK DİL KURUMU (TDK). Güncel Türkçe Sözlüğü. 5 Ekim 2014 <http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.544777e0232a28.14090233>.

TÜRK HAVA KUVVETLERİ. 2010. 15 Ekim 2014 <<http://www.hvkk.tsk.tr/tr/HaberDetay.aspx?ID=174&IcerikID=5307>>.

UK AIR AND SPACE DOCTRINE. Swindon, The Developments, Concepts and Doctrine Centre, 2013.

UMBACH, Frank. “Energy Security in Euraisa: Clashing interests.”, A. DELLECKER ve T. GOMART (Ed.), **Russian Energy Security and Foreign Policy**, Oxon, Routledge, 2011, 23-39.

UNDP. Human Development Report. New York: Oxford University Press. 1994. 4 Kasım 2014 <http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf>.

USAF BASIC DOCTRINE, ORGANIZATION AND COMMAND. 2011) 20 Ekim 2014 <<http://www.au.af.mil/au/cadre/aspc/1004/pubs/afdd1.pdf>>.

ÜNSAL, Şamil. “Milli Güç, Bileşenleri Ve Vasıtaları”. Türk Dünyası Araştırmaları. Sayı: 187. Ağustos 2010. 27-50. 20 Eylül 2014 <http://uvt.ulakbim.gov.tr/uvt/index.php?cwid=9&vtadi=TSOS&c=ebsco&ano=122328_2c22e1f1220d2da02b9cf20a18f1e502&?>>.

ÜNVER, M. ve C. CANBAY. Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Siber Güvenlik. 2009. 3 Mart 2015 <http://www.btk.gov.tr/bilgi_teknolojileri/siber_guvenlik/dokumanlar/siber_guvenlik.pdf>.

VICK, Alan J. ve diğerleri. Air Power in the New Counterinsurgency Era : The Strategic Importance of USAF Advisory and Assistance Missions. Pittsburgh. Rand Corporation. 2006. 22 Nisan 2015 <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2006/RAND_MG509.pdf>.

VUVING, Alexander L. “How Soft Power Works”. American Political Science Association annual meeting. 1-20. 2009. 15 Ekim 2014 <<http://www.apcss.org/Publications/Vuving%20How%20soft%20power%20works%20APSA%202009.pdf>>.

WAHAB, S. ve B. YOUNGERMAN. **A Brief History of Afghanistan**, New York, Facts on File, 2007.

WALTZ, Kenneth N. "Realist Thought and Neorealist Theory". Journal of International Affairs. 44.1. 1990. 21-37. 25 Ekim 2014 <<http://classes.maxwell.syr.edu/psc783/Waltz44.pdf>>.

WELLER, Greg. "Air Power and ISR: The RAAF Approach". Australian Defence Force Journal. No: 186. 2011. 66-77. 10 Ekim 2014 <http://www.adfjournal.adc.edu.au/UserFiles/issues/186%202011%20Nov_Dec.pdf>

WILLI, Bernie. "The Importance of Airpower in Supporting Irregular Warfare in Afghanistan". Air&Space Power Journal. 2012. 103-117. 22 Nisan 2015, <<http://www.airpower.maxwell.af.mil/digital/pdf/articles/2012-Jul-Aug/V-Willi.pdf>>.

WOLFENDALE, Jessica. "Terrorism, Security, and the Threat of Counterterrorism". Studies in Conflict & Terrorism. Routledge. 2007. 75-92. 5 Ocak 2015 <http://archives.cerium.ca/IMG/pdf/WOLFENDALE_2007_Terrorism_Security_and_the_Threat_of_Counterterrorism-2.pdf>.

YERGIN, Daniel. Old Questions, New Answers. Foreign Affairs. 2006. 4 Ekim 2014, <<http://www.foreignaffairs.com/articles/61510/daniel-yergin/ensuring-energy-security>>.

YI-CHONG, Xu. "China's energy security, Australian Journal of International Affairs". Vol.60. No.2. 2006. 265-286. 22 Nisan 2015 <<http://www3.dogus.edu.tr/cerdem/images/Energy/Chinas%20Energy%20Security.pdf>>.

YILMAZ, S. ve Ş. SAĞIROĞLU. "Siber Güvenlik Risk Analizi, Tehdit ve Hazırlık Seviyeleri". 6. Uluslararası Bilgi Güvenliği ve Kriptoloji Konferansı. Bildirgeler Kitabı. 2013. 158-166. 16 Şubat 2015 <<http://www.iscturkey.org/iscold/ISCTURKEY2013/files/paper81.pdf>>.

YILMAZ, Sait. Uluslararası İlişkilerde Güç ve Güç Dengesi Evrimi. Stratejik Araştırmalar Dergisi 1 (1). 2008. 27-65. 20 Eylül 2014 <http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=4&cad=rja&uact=8&ved=0CDoQFjAD&url=http%3A%2F%2Fwww.beykent.edu.tr%2Fdocs%2F2.doc%3FphpMyAdmin%3D26b1ab37aa748d52c4747d623bec741b&ei=JrI4VLO_MsviywO-xoCgBA&usg=AFQjCNFaSRo7_oqpM8r391K2bquTrOmdA&bvm=bv.77161500,d.bGQ>.

YILMAZ, Sait. **Uzay Güvenliği**, İstanbul, Milenyum Yayıncılık, 2013.